

tv-15 naš TOVARIS

Št. 32
12. avgusta 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Graničarji praznujejo

Tovariši vojaki in starešine – graničarji

Ob 15. avgustu – dnevu obmejnih enot vam v imenu poveljstva ljubljanskega armadnega območja in v svojem imenu iskreno čestitam.

Letošnji praznik obmejnih enot praznujemo v letu obeleževanja 90. obletnice rojstva tovariša Tita, uresničevanja sklepov partijskih kongresov in konferenc, v letu, ko naša družba vlaga velike napore, da bi odpravila težave in stopala po poti revolucije in tovariša Tita in tako zagotovila socialistični samoupravni razvoj in stabilnost naše države.

Z vsakodnevnim odgovornim opravljanjem nalog ste tovariši graničarji dali pomemben prispevek k zaščiti naših meja. Naj vam bodo pri nadaljnjem delu navdih in vzor primeri visoke zavesti, poguma, samoodrekanja in drznosti pripadnikov KNOJA in obmejnih enot v težkih dnevih neposredno po vojni in kasneje, ko so darovali življenja za obrambo svobode in skupnosti delovnih ljudi in občanov Jugoslavije.

Tovariši graničarji, od vas kot najbolj izpostavljenega odreda na braniku naše domovine pričakuje naša družba, da boste še naprej povečevali vojaško-strokovno usposobljenost, krepili moralnopolitično enotnost, razvijali vsestransko sodelovanje s prebivalstvom v obmejnem pasu in strukturami SLO in DS in tako še bolj varovali nedotakljivost naših meja.

Tako boste najbolj prispevali k uresničevanju zaobljube, ki smo jo dali tovarišu Titu, da bomo hodili po njegovi revolucionarni poti in zagotavljali našim narodom in narodnostim mirno življenje in delo, ki so ga začeli pod njegovim vodstvom.

Želim vam, da še naprej ostanete ponosni stražarji na braniku naše samoupravne, socialistične, demokratične in neuvrščene Jugoslavije.

Namestnik poveljnika LAO
generalmajor
Svetožar Višnjič

Stičišče partizanskih poti

Okoli 500 ljudi iz raznih krajev Primorske, zamejstva ter iz cerkniške občine se je v nedeljo, 8. avgusta, zbralo na Mašunu na srečanju kurirjev relejne kurirske postaje P-1. Na tem stičišču partizanskih kurirskih poti sredi snežniških gozdov so si segli v roke nekdanji kurirji, ki so vzdrževali zveze med Primorsko, Notranjsko, Dolenjsko in kočevskim območjem. O njihovi dejavnosti je na srečanju govoril Rastko Bradaškja, med vojno kurir vojaškopoličnega vodstva narodnoosvobodilne vojne Slovenije. Orisal je nastanek in razvoj kurirskih zvez na Primorskem, posebej karavle P-1. Ustanovljena je bila marca leta 1943, njen prvi komandir pa je bil prvoborec Anton Primc-Dušan iz Jasena pri Ilirski Bistrici. Do kapitulacije Italije je bila karavla v Jesenovcu, potem nekaj časa na Mašunu, po nemški oktobrski ofenzivi v bivaku na pobočju Dedne gore in pozneje v drugih krajih. V času njenega obstoja se je na karavli zvrstilo 38 partizanskih kurirjev. Poti, po katerih so hodili kurirji, so bile težavne in nevarne, ker je bilo treba preiti tri naravne ovire, ki jih je sovražnik dobro varoval: železnico med Postojno in Reko, glavno cesto na tej relaciji in notranjsko reko Reko.

Na srečanju so odkrili spominsko ploščo trem padlim kurirjem te karavle: Ivanu Gregoriču-Janezu, Vincencu Hacetu-Vinku in Pavlu Smrdelu-Pavletu. Spominsko obeležje so izročili v varstvo šolarjem in učiteljem osnovne šole Knežak. Predstavniki republiškega odbora partizanskih kurirjev Slovenije in predstavnik skupščine občine Ilirska Bistrica sta ob tem spregovorila o vrlinah borcev NOV, ki naj bodo neusahljiv vir mladim generacijam v njihovi ljubezni do domovine in svobode. Na srečanju so podelili priznanja – »jubilejni znak kurirja 1942–1982« štivilnim posameznikom in družinam, ki so med vojno sodelovali s kurirji, ter kurirjem in svojcem padlih kurirjev relejne kurirske postaje P-1. Srečanje je organiziral odbor partizanskih kurirjev za južno Primorsko.

L. Š.

Z nedeljskega slavlja med partizanskim srečanjem na Mašunu. Foto: Rastko Bradaškja

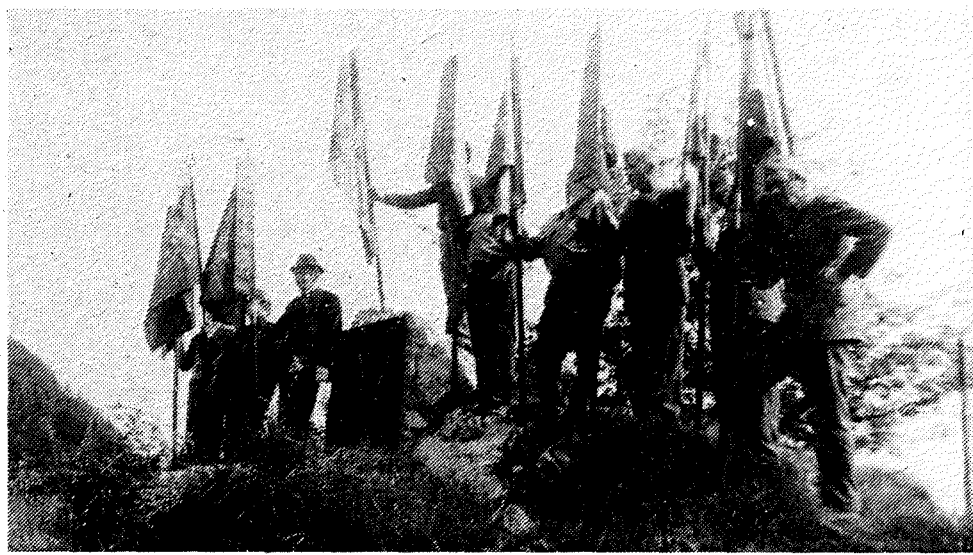
Poklonili so se spominu

V spomin padlim borcem Poljanskega bataljona in ob 40-letnici ofenzive na Blegošu je bila minulo nedeljo na Črnem kalu svečanost, katere so se poleg gostov udeležili tudi preživeli borci, mladina, člani lovskega društva in krajski škofjeloške občine.

Območje Blegoša je med NOB odigralo zelo pomembno vlogo. Partizani so tod izvedli številne akcije. Dvanajstega decembra leta 1941 so borci Cankarjevega bataljona obkrožili nemške policiste iz Škofje Loke. V boju je padlo 46 policistov, rešilo se jih je le pet. Padla sta tudi dva partizana, borci pa so zaplenili 3 puškomitraljeze, 38 pušk, 3 brzo-strelke in 6 pištol. V zimi 1941/42 je bilo še več spopadov Cankarjevega bataljona z Nemci. Julija 1942 je bilo v okviru partizanske ofenzive na Gorenjskem več borb enot 2. skupine odredov z močnimi nemškimi vojaškimi in policijskimi enotami. Borci 2. skupine odredov so se na območju Blegoša pripravljali za pohod na Štajersko. Po neprestanih hudih bojih na tem območju je od 551 borcev ostalo pri življenju le 120 borcev. Ti boji pa so imeli močan odmev med prebivalstvom okupiranega območja. Sredi julija 1943 je prišla na območje Blegoša 7. slovenska narodnoosvobodilna brigada Franceta Prešerna, ki je v letih 1943/44 na širšem območju Blegoša in Gorenjske vodila več borb proti nemškemu okupatorju.

Ob tej priložnosti so člani lovske družine in borčevske organizacije položili vence k spomenikom padlih, zbranim borcem, članom lovske družine, mladini in krajanom pa je med drugim spregovoril predsednik SO Škofja Loka Matjaž Čepin. Svečanost so zaključili s kulturnim programom in srečanjem pri lovski koči pod Blegošem.

JOŽE ČURIN

Pod pokroviteljstvom TV-15 je minulo soboto in nedeljo štirinajst kolesarjev pogajalo pedala po 300 kilometrov dolgi poti ob pomnikih iz NOB na Dolenjskem. Kolona, ki jo je vodil Tone Urbas, je peljala po že znani dolenjski kolesarski transversali, hkrati pa je obiskala nekatere najpomembnejše pomnike iz NOB. Kolesarji Miro Volkar, Franc Najdič, Janez Kotlušek, Franc Gliha, Karlo Cerjak, Andrej Orel, Franc Mugerle, Jože Hrovat, Franc Orel, Roman Ščurk, Stojan Sotošek, Zvone Omerzel in Jože Kastelic so bili deležni nadvse prisrčnega sprejema v Občicah, kjer je bila pred hišo, v kateri je bila med vojno kurirska postaja TV-15, krajša prireditev. Več o tem na strani 8–9

Ob štiridesetletnici ustanovitve
Šerčerjeve brigade

Obnovljeno taborišče na Mokrcu

Šestega oktobra 1942 je bila na Mokrcu ustanovljena Šerčerjeva brigada, borci te brigade pa se bodo nekoliko prej, 11. septembra, sestali v nekdanjem taborišču te enote, da bi se spomnili prehojene borbene poti ene najslavnejših enot slovenske narodnoosvobodilne vojske, ki je svojo junaško epopejo zaključila s pohodom v sestavi Štirinajste divizije ter z zaključnimi boji za osvoboditev Koroške.

»S tem je Šerčerjeva brigada izpolnila tudi svoje zgodovinsko poslanstvo«, piše Milan Guček v svoji kratki zgodovini brigade, ki je te dni izšla pri Partizanski knjigi. »Skupaj z drugimi narodnoosvobodilnimi brigadami je prispevala k osvoboditvi velikega dela Koroške.«

Štiridesetletnica brigade, ki jo bodo njeni borci praznovali na Mokrcu, je bila povod za pogovor z Milanom Gučkom, ki je tudi kronist te enote: doslej je izšel izpod njegovega ustvarjalnega peresa prvi del monografije.

Milana Gučka našim bralcem ne bo treba podrobneje predstavljati, vsekakor pa ne bo napak, če bomo za osvežitev spomina vendarle navedli nekaj dejstev.

Milan Guček, povzemamo po uvodu v kratko monografijo Šerčerjeve brigade, se je že pred vojno dejavno vključil v napredno delavsko gibanje. Borec iz prvih dni odpora proti okupatorju je poleti 1941 vstopil v partizanske enote in bil zatem v brigadi Ljuba Šerčerja od njene ustanovitve, kasneje pa je prešel na politično delo v Slovensko Istro. Narodnoosvobodilni boj in revolucija sta ga vzpodbudila, da bi ohranil neokrnjeno sporočilo rodovom, ki teh prelomnih dni niso doživeli. Tako je že med samo vojno pripravil pred več kot dvajsetimi leti izšli literarni deli. Jutri bo vse dobro in Počakaj do prihodnje mladosti, kjer je svoje doživljanje partizanstva podal na do takrat še ne uporabljen način – brezobzirno iskreno do sebe in vsega, kar ga je obdajalo. Obe deli sta bili med bralci zelo odmevni. Ob filmskem ustvarjanju in publicistiki, predvsem s tematiko iz NOB, pa se je lotil tudi zgodovinskega narodnoosvobodilnega boja. Je avtor monografije o 2. SNOUB Ljuba Šerčerja, katere prva knjiga je izšla pri Partizanski knjigi pred osmimi leti, letos izide 2. knjiga in pozneje še 3. del.

»Proslava štiridesetletnice brigade bo namenoma v obnovljenem taborišču na Mokrcu. To se nam je zdelo najprimerneje. Taborišče, o tem bi rad povedal nekaj več, je bilo obnovljeno letos, in sicer s pomočjo enote JLA iz Postojne, ki nadaljuje tradicije naše brigade. Naj poudarim, da je bilo sodelovanje z njimi izredno. Mi, predstavniki brigade, smo se redno udeleževali svečanosti zaobljub novih vojakov, oni pa so povsem sami dali pobudo za ureditev spominske sobe naše brigade, ki je, brez pretiravanja, zame ena najbolj opremljenih, kar sem jih doslej videl. Brez dvoma učinkovit pegadoški prijem in prijetna oblika ohranjanja tradicije nekega časa in vrednot, ki so se v tem času kalile.«

Postojnski vojaki so, je povedal avtor monografije, uredili nekdanjo štabno barako, odnosno sprejemno bolnišnico na Mokrcu, od koder so okrevajoče ranjence pošiljali v Krvavice, v Berce tovo bolnišnico v Iškem Vintgarju. Obnovljena je tudi zemljanka brigadnega štaba in postojanka kurirjev na Mokrcu, ne pa tudi brunarica bataljonov, ki so bili razmeščeni v razdalji okoli petsto metrov okoli glavnega taborišča. Namesto brunaric stoje v spomin preprosti kamni.

V imenu stabilizacije

Nič kolikokrat je bilo z raznih mest poudarjeno, da naj še temeljne pravice borcev in invalidov v bodoče ne širijo, pa tudi ne ožijo, še zlasti kadar gre za zdravstveno varstvo. O tem je bila zaključena razprava tudi na 4. seji vseh zborov skupščine SR Slovenije 14. julija 1982, na kateri je bilo posebej rečeno, da mora biti zdravstveno in socialno varstvo borcev in invalidov prioritarno. Navzoči so se zavzemali za popoln prenos zdravstvenega varstva borcev in invalidov iz federacije na republiko.

Ze več let nazaj opažamo težnje, kako skušajo nekatere pravice borcev in invalidov krniti in jim odvzemati tisto, kar jim je bilo dano. Vselej so se morale borčevske organizacije in posamezniki zavzemati za pridobljeno in protestirati pri tistih, ki so te pravice krnili.

Lansko leto v decembru je izšel zakon o temeljnih pravicah vojaških invalidov. Katere njegove določbe zmanjšujejo ugodnosti, kot npr. 59. člen, ki obvezuje participacijo invalidov pri zdravilih, in morda še kaj. Nekoliko prej so se bistveno poslabšale ugodnosti pri nabavi motornih vozil za invalide, tako glede kreditov kot pri oprostitvi prometnega davka. To se je opravilo po hitrem postopku, ne da bi konsultirali obstoječe komiteje za borce in invalide.

Najbolj pa je vojaške invalide prizadelo krčenje sredstev za zdraviliško in klimatsko zdravljenje. 61. člen zakon o vojaških invalidih navaja določilo o možnosti zdravljenja, če so podane zdravstvene indikacije. V smislu novega pravilnika o delu zdravniških komisij, ki je bil objavljen v uradnem listu SFRJ št. 7/82, pa so od aprila letos radikalno podrli vso dosedanja prakso o zdravstveni zaščiti invalidov v Sloveniji. (Za druge republike mi ni znano). Prvostopenjske zdravniške komisije so po enotni šabloni zavračale možnosti zdravljenja – ne glede na resnično zdravstveno stanje posameznih prosilcev. Pri odločitvi drugostopenjske komisije so po navadi napisali, da niso podane zdravstvene indikacije. Dovolj žalostno je dejstvo, da so zdravljenje celo odklonili herojem in prvoborcem, ne da bi upoštevali zdravstveno stanje. Tako bodo letos na zdravljenju predvsem tisti, ki so

vložili zahteve do aprila. Sedaj, ko se z leti slabšajo tudi bolezni, tako radikalen ukrep!

In če smo tako dosledni pri omejevanju zdravstvenih pravic invalidov – njihova usoda bo v dobrih desetih letih že preteklost – potlej zares stabilizirajo vse tisto, kar bo v prid prihodnjim rodovom. Se posebej v prid etičnim vrednotam, ki jih je navrgla naša revolucija. Bili smo zagnani in prikrajšani za mladost, ko smo se odločili za boj. Tvegali smo življenja, izgubili zdravje... In povojni čas... Koliko prizadevanj je terjal od nas, brez materialnih nadomestil... Kje je minulo delo, ali je ovrednoteno tudi za sedemdnevni delovnik? In danes! Koliko boljši je gmotni položaj, omejitve delovnega tedna, nadure, dopusti, veliko manj dela, padec delovne discipline, večanje brezdelja, zlasti med administrativnimi delavci... Koliko časa bo ta razširjeni aparat še nalagal bremena osnovnim ustvarjalcem in jim odmerjal zaslužke? Kaj je z megalomanskimi naložbami brez večjega haska, kdo je odgovoren za izgube? Kdaj se bo začel tanjšati birokratski aparat na vseh nivojih in se bo poenostavilo poslovanje? Kako je z izdatki za domačo in tujo reprezentanco, kako je z našimi predstavništvom v tujini, ki si menda še celo konkurirajo med seboj? Pa izdatki za kilometrine, za dnevnice, potovanja v tujino, prevzemanja raznih mednarodnih tekmovanj, zidanje razkošnih objektov... Koliko našega visokokvalificiranega kadra odide v tujino, ne da bi povrnil stroške šolanja. In ko se vrne nazaj z devizami, mu olajšamo cenejšo nakupe in druge ugodnosti. Se in še bi lahko navajali in kazali na razpisništvo, kjer bi lahko privarčevali milijarde...

O vsem tem in o marsičem razmišljamo borci in invalidi, ker nam ni vseeno, kako se pri nas ukrepa. Stabilizacija, da, a za vse!

Tone Kebe

Revolucija še traja

»Zgodilo se je, kar je predvideval Ivan Cankar: Ljudstvo si je napisalo sodbo samo, ni mu je pisal ne frak ne talar«, je med drugim dejal Edvard Kardelj na seji ustavodajne skupščine LR Slovenije 19. novembra 1946.

Mi smo to potrdili z Ustavo SFRJ, izhajajoč iz zgodovinskega dejstva, da so delavci

in kmetje ter napredni ljudje vseh narodov in narodnosti Jugoslavije, združeni v narodnoosvobodilni fronti s komunistično partijo na čelu, s svojim bojem v NOV in socialistični revoluciji zrušili stari razredni red, ki je temeljil na izkoriščanju, političnem zatiranju, socialni neenakosti itd. Ne bi citiral ustavnih načel, kajti le-ta bi morala biti slehernemu občanu znana, zlasti pa vsem tistim, ki so se kakorkoli bojevali v narodnoosvobodilnem boju za tak družbeni red, kot je zapisan v naši ustavi, tak družbeni red, ki smo si ga sami izbrali, ker nam je in nam bo ustrezal tudi v prihodnje, če ga ne bomo popačili z našimi dejanji.

Veliko smo že govorili in pisali o tem, toda tu pa tam včasih pozabljamo, kaj smo govorili in kaj napisali ter s takim pozabljanjem zaidemo tudi na slepi tir.

Ni lahko razumeti posameznike, ki mislijo, da tisti, ki več ima, več velja, kot pravi stari slovenski pregovor. Tako se oddaljujejo od svojega zaledja in s tem morda nehoti ustvarjajo neki elitizem – v politološkem smislu. Tovariš Tito je na 3. kongresu KPJ v Zagrebu februarja 1928 med drugim dejal: »Frakcionštvo in sektaštvo se zatirajo samo z delom med množicami, s povezovanjem naše Partije z množicami industrijskih delavcev in z dvigovanjem ideološke ravni partijskega članstva«. Ta Titova misel je še zelo prisotna in živa. Zato moramo elitizem »več vrednosti« zlasti pri bivših borcih NOV in še članih ZKJ odpraviti, kajti ni daleč od sektaštva. Na pojave elitizma, etatizma, sektaštva in frakcionštva moramo biti pozorni, predvsem v vrstah ZZB NOV, kajti ti pojavi so si podobni in prvi ustvarja ugodne temelje za drugega. Mislim, da se morajo danes prvi ustvarjalci revolucije in borci, ki so se kakorkoli bojevali v našem narodnoosvobodilnem boju, zlasti pa še komuniti s komunističnim prepričanjem, še bojevati proti negativnim pojavom, ki se tu pa tam pojavijo, kakor je bilo to na primer v Mariboru pri delitvi zemljišča za vrtec.

Revolucija še traja, čeprav ne s puško, saj imamo ustavo in socialistične zakone in se z njimi še lahko bojujemo proti elitizmu, etatizmu, sektaštvu in oportunističnim ostalim negativnim pojavom!

IVAN MEZGEC
Postojna

Komu odlikovanja

V 21. številki TV-15 je bilo objavljeno le kratko poročilo o srečanju 1. dolenjskega bataljona v Dolenjskih Toplicah. Premalo je bilo o tem napisanega, saj že to, da gre za »PRVI DOLENJSKI BATALJON« klič, da bi o tem kaj več rekli. Ne čutim se poklicanega za to, vendar pa povem, da sem bil pri tem srečanju od vseh po vojni najbolj vesel, ker smo se srečali res samo najstarejši borci (Jaz pa sem bil v bataljonu najmlajši, saj še nisem imel 15 let ob prihodu k partizanom). Nekateri se tudi po 38 let nismo videli.

Tudi prirediteljem in sodelavcem pri tem srečanju gre vsa pohvala.

Nekaj pelina pa je vseeno bilo nalitega: Ko je tov. Dule poročal o statistiki bataljona: koliko generalov, višjih in nižjih oficirjev in koliko odlikovancev je dal bataljon, je poročal, da trije od borcev, ki so bili

Prištabna enota Šerčerjeve brigade. Jelenov žleb 1943

Glavobol zaradi izgub

Letošnje izgube zbujajo dokajšnjo skrb. V prvem polletju so znašale tri milijarde 44 milijonov dinarjev in so bile večje kot v enakem obdobju lani kar za 166 odstotkov.

Po podatkih službe družbenega knjigovodstva ta čas v Sloveniji z izgubo posluje 216 organizacij združenega dela, v katerih je zaposlenih več kot 55 tisoč ljudi. Največ izgub imajo v industriji in rudarstvu, najbolj pa so letos porasle v energetskem gospodarstvu. Pa še en podatek je zanimiv. Pretežen del izgub odpade na pet, šest velikih slovenskih organizacij združenega dela, med katerimi so tudi znani izgubaš IMV iz Novega mesta, Gorenje iz Titovega Velenja in Ina Nafta iz Lendave. Postavlja se vprašanje, kaj se dogaja v teh kolektivih in kakšna je njihova prihodnost.

IMV iz Novega mesta je lansko poslovno leto sklenil z milijardo 250 milijoni izgube, letos pa si je nabral že milijardo 540 milijonov. Torej več kot v vsem lanskem letu. Sodi, da je poglavitni vzrok treba iskati v zgrešeni naložbi. Vložili so več kot 2 milijardi dinarjev, izdelava pa je celo manjša, kot je bila prej. Naložba je ostala nedokončana in kljub velikim vlaganjem ne daje nobenih učinkov. V novem mestu so vse gradili s krediti. Svojega denarja niso imeli. Zdaj se jim seveda to krepko maščuje. Samo za obresti bodo letos morali odšteti milijardo. Ugotavljajo pa tudi velik tehnološki zaostanek, posebno v obratih za izdelavo gospodarskih vozil in prikolice. Ta zaostanek naj bi znašal kar dobrih dvajset let. Presečna posebno velik zaostanek v proizvodnji prikolice, saj je bilo pri nas dokaj razširjeno mnenje, da je ta proizvodnja donosna in da z njo IMV nima težav. Zdaj se je pokazalo, da je resnica povsem drugačna.

Kljub temu pa v Novem mestu še nimajo sanacijskega programa, ki bi pokazal, kako iz zdajšnjih težav. Renault iz Francije jim je ponudil sodoben avtomobilski program, za katerega menijo, da ustreza našim potrebam. Izdelovali naj bi R-9 in vozilo, ki ga ta trenutek šele snujejo in ki so ga v Franciji imenovali vozilo devetdeset let. V Novem mestu naj bi izdelali letno 100 tisoč teh vozil, od tega pa nekaj manj kot polovico izvozili. Ne vedo pa ta trenutek, če bodo za to proizvodnjo dobili doma dovolj pločevine in

drugih izdelkov in kakšno bo pravzaprav povpraševanje po avtomobilih v naslednjih letih. Za Renault naj bi v Novem mestu izdelovali tudi sestavne dele. Govorijo o velikih serijah. Francoska tovarna naj bi v razvijanje proizvodnje vložila tudi svoj denar in prevzela del tveganja.

Skupaj s TAM in nekaterimi drugimi tovarnami snujejo novo gospodarsko vozilo, ki naj bi zamenjalo sedanje na moč zastarele modele. Pripravljajo popolnoma novo družino prikolice, za katero pa menijo, da bi bilo bolje, če bi jo prenesli v lesno industrijo, saj je za tako proizvodnjo veliko boljše usposobljena kot IMV.

Kaj bo od vseh teh pričakovanj mogoče uresničiti, je ta čas še težko reči, na dlani pa je, da bo IMV potreboval najmanj še leto, dve, da se bo izkopal iz težav in začel ustvarjati potreben dohodek.

Veliko polemik je zaradi izgub v Gorenju. Računajo, da bodo tudi letos v tovarni gospodarske opreme znašale okrog milijardo dinarjev. Poglavitni vzrok je v premajhnem izkoriščanju proizvodnih zmogljivosti. Lani so izkoristili 79 odstotkov teh zmogljivosti, v prvem polletju letos pa samo 75 odstotkov.

Vzroke za izgube vidijo v veliki izvozni usmerjenosti. Večino hladilnikov, barvnih televizorjev in drugih izdelkov izvozijo na konvertibilne trge, na katerih pa dosegajo manjši dohodek. Če bi te izdelke prodali doma, bi – kot zatrjujejo – poslovali brez izgub. Seveda pa rešitev ni v manjšem izvozu. Tega bo treba še povečati. Izhod je v boljši okoliščini s surovinami in reprodukcijskim materialom. Treba je dodati, da v preteklosti Gorenje za to ni dovolj poskrbelo in da se to zdaj krepko pozna.

Največ priglavljen ima Gorenje zaradi slabega poslovanja Köntinga, ki mu je doslej »pridelal« največ izgub. Mnogi so sodili, da bi bilo treba to tovarno že zdavnaj zapreti in da je bil njen nakup velika poslovna napaka. Vodstvo Gorenja ne misli povsem tako. V sanacijskem programu piše, naj bi do konca letošnjega leta število zaposlenih zmanjšali od poprejšnjih 1400 na 550. Izgubo naj bi v letošnjem letu skrčili na 26 do 31 milijonov mark.

V Jugoslavijo so že prenesli izdelavo hi-fi aparatov, prav zdaj pa prenašajo izdelavo okvirjev za televizorje. Združiti nameravajo

Körting in Gorenje in sprejeti več drugih ukrepov. V Titovem Velenju pričakujejo, da bo Körting leto 1983 končal brez izgub in da bo še pred koncem tega srednjeročnega obdobja začel vložena sredstva tudi že vračati. Lahko samo upamo, da imajo v Gorenju prav.

V Ina Nafta Lendava vseh izgub očitno še niso sešteli, jasno pa je, da so precej visoke. Najprej krivijo za to neurejen nakup uvozne nafte, nato težave, ki jih imajo z novo rafinerijo in slednjič še visoke stroške, ki jih imajo z jugoslovanskim naftovodom.

V stari rafineriji so v prvem polletju letos pridelali le 170 tisoč ton nafte. To je zelo malo, če vemo, da znaša njena letna zmogljivost 650 tisoč ton. Toda surove nafte ni in Ina Nafta Lendava doživlja enako usodo kot vse druge rafinerije v Jugoslaviji. Preveč jih imamo in na dlani je, da nimajo kaj delati.

Oprema za novo rafinerijo je domala že vsa v Lendavi. Stroški gredo v milijarde, odločitev pa je nedvoumna: nove rafinerije ne bo. Če bi tako odločili že prej, se dragocena oprema ne bi kopičila na lendavskih poljih in povzročala glavobolov. Rešitev vidijo v prodaji opreme na tuje. Skupaj s slovenskim izvršnim svetom, Ljubljansko banko, Smeltom in sestavljeno organizacijo Ina v Zagrebu obravnavajo tri možnosti. Kakšna bo odločitev, pa je za zdaj še preuranjeno govoriti.

Naftovod, ki so ga gradili skupaj z drugimi v državi, je računal na novo rafinerijo. Ker je ne bo, tudi naftovoda pravzaprav ne bi potrebovali. Stroški zanj bodo samo letos znašali 735 milijonov, plačevati pa jih bo treba še nekaj naslednjih let. Če bi stara rafinerija delala z vso zmogljivostjo, bi povrnila vsaj del teh stroškov. Toda ta čas je tudi to močno dvomljivo.

Nekaj podobnega se dogaja v cementarni v Anhovem, v slovenski klavniški industriji in pri drugih izgubaših. Povsod iščejo rešitve. Že zdaj pa je jasno, da mnoge odločitve v preteklosti niso bile dovolj pretehtane in da bi se – če bi drugače ukrepali – lahko izognili marsikateri nevšečnosti.

Darko Marín

naš komentar

ob ustanovitvi bataljona soustanovitelji, ni so prejeli niti enega odlikovanja. Trdim, če bi se tri leta do konca vojne samo mule za rep držal ali pa nosil kuhalnice, bi zaslužil vsaj eno odlikovanje. Prav tako je bilo omenjeno, da je nekaj borcev brez čina. Tudi tu se vprašam, če je mogoče, da si ni v treh letih in več priboril toliko vojaških veščin, da ne bi mogel dobiti na primer čina nižjega vodnika?

Imam dve odlikovanji, pa se sramujem in ju zaradi sramu nikdar ne nosim. Poznam namreč majskega izletnika iz leta 1945, ki jih je prejel šest, pa še trikrat je dezertiral, jaz pa sem bil štirikrat ranjen.

Ko je bil čas predlogov za odlikovanja in čine, smo prenekateri borci ležali v bolnišnicah. Po vojni pa smo prišli med nepoznane ljudi in tako smo ostali praznih rok. Krivica boli in človeka odrija.

FRANC ŠPeliČ
Begunje na Gorenjskem

Grobo žaljenje

Odmev na članek Borci 1. čete 3. bataljona Severnoprimskega odreda

V 22. številki časopisa TV-15, ki je izšel 3. junija 1982, je tovariš Zvodar opisal dogodek v gostilni na Čiginju, kjer so bili grobo žaljeni udeleženci NOB na področju Volčanskih Rutov, ki so pogosto dobili zavetje pri Miklavčevih.

Opisani dogodek je naletel na močan odmev. O njem smo razpravljali tudi komunisti iz osnovnih organizacij ZK Volče, Čiginj in Kozaršče na svoji skupni seji. Obravnavo vsebine tega članka sta zahtevala tudi oba prizadeta člana ZK, ki sta v članku omenjena kot provokatorja.

Dogodek na Čiginju smo enoglasno obsodili. Opozoril nas je, da smo komunisti premalo budni, da ne reagiramo dovolj odločno in da problemov ne rešujemo pravočasno.

Po natančni analizi dogodka in po opravljenih razgovorih z osebami, ki so bile priče dogodku, smo prišli do zaključka, da omenjena člana ZK nista provokatorja in da sta resničnega izizvalca že večkrat pred tem opozarjala, naj ne žali borcev 1. čete 3. bataljona Severnoprimskega odreda.

Proti resničnemu izizvalcu je uveden postopek.

Osnovne organizacije ZK
Volče, Čiginj in Kozaršče

Kaj pomenijo mladinske delovne akcije

Silva Kopitar, predstavnica OO ZSMS Tovarne usnja Slovenj Gradec TOZD PRE-VENT je o tem povedala takole:

Mladinske delovne akcije so se v naprednem gibanju jugoslovanske mladine izredno razvile. Nedvomno pa so bile in ostajajo značilna oblika njenega delovanja. Tak način delovanja mladine je predstavljal ter dokazal resnično delovno privrženost idejam in uresničevanju ciljev naše socialistične revolucije.

Stotisoče mladih se je v več kot treh desetletjih graditve nove družbe prav ob mladih delovnih akcijah po vsej Jugoslaviji obogatilo z največjimi vrednotami, ki lahko plemenitijo graditelja socialistične samoupravne družbe – s tovarištvom, bratstvom, enotnostjo in z ljubeznijo do domovine. Mladinsko prostovoljno delo je imelo v tem času tudi težka obdobja, ko so nekateri, ki

jih je zasleplil lažni blišč liberalizma menili, da so mladinske delovne akcije odvečna šara, nekaj, kar sodi zgolj v romantiko zgodnjega socializma.

Mladinske delovne akcije niso nikakšna romantika. To je trdo delo in hkrati velika šola življenja. Objekti, ki nastajajo z rokami pridnih brigadirjev, so gospodarsko pomembni, ker pomagajo vzgajati mlade, jim privzgajati čut za zavestno disciplino, tovarštvo, požrtvovalnost in za solidarnost. Poleg ekonomske, imajo tudi širšo idejnopolitično, moralno in kulturno razsežnost. Na takšnih akcijah se mladi ljudje v praksi organizirajo, ne samo za delo na različnih objektih, temveč tudi za demokratično samoupravno življenje.

ADOLF ANKON
Slovenj Gradec

Partizanska šola v Gorenji Kanomlji

V članku v TV-15 št. 23 (10. junija 1982) o partizanski šoli v Gorenji Kanomlji na Primorskem je podatek, da je bil na tej šoli kot učitelj tudi tovariš Šarabon. S tem v zvezi lahko posredujem nekaj podatkov iz kadrovske kartoteke borcev naše enote:

Tovariš Slavko Šarabon je bil rojen 17. 8. 1899. leta v Trzicu. Šolska izobrazba: osnovna šola, gimnazija in učiteljske s maturo. V NOV je stopil 11. 9. 1944. leta. Bil je rezervni poročnik bivše jugoslovanske vojske in ko-roški borec. Kot partizan je bil v Kokrškem odredu, nato v Novgradu v Čepovanu.

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

14. avgusta 1942 so premočne italijanske sile začele obkrožati Kočevski rog, kjer so bili CK KPS, glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet, IO OF in bolnišnica 5. grupe odredov. Tudi med to ofenzivo je sovražnik ostal praznih rok.

15. avgusta 1941 so na Mokrcu iz dela Molniške ustanovili Mokrsko četo.

15. avgusta 1943 je vodja britanske vojaške misije pri GS NOV in PO Slovenije major William Jones pozval vse bivše oficirje in belogardiste, da se pridružijo narodnoosvobodilni vojski.

15. avgusta 1944 je VS NOV in POJ izdal ukaz o ustanovitvi Korpusa narodne obrambe Jugoslavije (KNOJ).

17. avgusta 1941 je bil dokončno ustanovljen in zaprišežen na Rašici Kamniški bataljon s štirimi četami.

17. avgusta 1943 so na Sveti planini pri Trbovljah nemške sile obkolile Šlandrovo brigado, vendar se je glavnina po večurnem boju prebila proti Tlačnici.

V Kanomlji je bil kot osnovnošolski učitelj od 10. oktobra 1944 do 12. februarja 1945. leta, nato pa v naši artileriji 9. korpusa v štabu 2. diviziona do konca vojne.

Iz teh osebnih podatkov, ki jih je dal sedaj že pokojni tovariš Slavko Šarabon, je videti, da datumi o njegovem učiteljevanju v Kanomlji ne ustrezajo podatkom v članku v TV-15 št. 23 in bi jih morali popraviti.

Tajnik odbora: FRANE BACNIK
Celovška 143
Ljubljana

Amerika: Izrael

naš komentar

Tesna vojaška in strateška povezava

Izrael je pred dnevi od Združenih držav Amerike zahteval, naj mu pošljejo nove količine orožja. Vojaški predstavnik izraelske vlade je pohitel z izjavo, češ da ta zahteva nima nič skupnega z vojaškimi operacijami v Libanonu ter da gre za »rutinski posel« v okviru vojaškega sodelovanja med Tel Avivom in Washingtonom.

Brez »vojaškega sodelovanja« Združenih držav Amerike Izrael prav gotovo ne bi bil tisto, kar je danes: izvoznik nasilja, ki mu pravijo tudi državni terorizem, država, ki po nekaterih ocenah glede na velikost dežele in število prebivalstva razpolaga z največjo vojaško udarno silo na svetu. Brez ameriškega orožja tudi ne bi mogel tako hla-

dnokravno izvajati »zakona močnejšega« v svojem sporu z Arabci; ostal bi majhna deželica, obsojena na životarjenje med arabskimi državami.

V minulih desetih letih je Izrael od Združenih držav Amerike dobil nad 22 milijard dolarjev gospodarske in vojaške pomoči. Samo letos namerava izraelska vlada za svoje oborožene sile porabiti neverjetno vsoto pet in pol milijarde dolarjev. Vsak tretji dolar v tej vsoti prihaja iz ameriških fondov.

Izraelski proračun se letos giblje blizu vsote 20 milijard dolarjev, kar je enako bruto nacionalnemu dohodku dežele. To je mogoče samo zaradi darežljive pomoči Združenih držav, ki letos vključu-

je 785 milijonov dolarjev gospodarske pomoči ter 1.8 milijarde dolarjev pomoči in posojil za nakup vojaške opreme in orožja. Če bi to vsoto razdelili v enakih delih na izraelske prebivalce, bi vsak izraelski državljani dobil 600 dolarjev na leto.

Z izjemo določene količine francoskih letal vrste Mirage in britanskih tankov je izraelska armada skoraj v celoti opremljena z ameriškim orožjem ali z orožjem, izdelanim po ameriških licencah v izraelskih tovarnah. Poleg tega je Izrael ena od petih držav na svetu, ki ji je dovoljeno ameriško denarno pomoč trošiti tudi zunaj Združenih držav. In še več, Izraelu je omogočeno, da v okviru programa ameriške vojaške

pomoči naroči vojaško opremo neposredno pri ameriških družbah, ne da bi čakal na poprejšno odobritev ameriškega kongresa. Pri tem nima nobenih nadaljnjih omejitev, saj ima dostop do najsodobnejšega orožja in elektronskih naprav, sicer rezerviranih samo za ameriško vojsko.

Pred invazijo v Libanon je naprimer Izrael razpolagal s 567 bojnimi letali: od tega je bilo 457 ameriških, kupljenih izključno v okviru vojaške pomoči Washingtona. Sicer pa so ameriški letalski motorji, ki jih izdeluje General Electric, vgrajeni tudi v letala domače izraelske proizvodnje vrste Kfir.

Kot je nedavno objavil ugledni ameriški dnevnik

Washington Post, Izrael vsako leto nakupi v ZDA za kakih petsto milijonov dolarjev rezervnih delov ter ima pogodbe z najmanj 15.000 ameriški firmami. Takšna tesna povezava Izraela z ameriško oboroževalno industrijo načenja dokaj logično vprašanje, ali imajo Združene države zaradi velikodušne gospodarske in vojaške podpore Izraela tudi ustrezen vpliv na svojega bližnjevzhodnega zaveznika?

Odgovor je lahko le pritrdilen. Toda, Američani doslej niso pokazali niti trohice volje, da bi uporabili vzvode pritiska ter pripravili Izrael k popuščanju, k bolj elastični politiki do arabskih sosed in seveda, do Palestincev.

Pri tem ni toliko pomemb-

no dejstvo, da židovska skupnost v Ameriki, zaradi svojega bogastva in vpliva, »onemogoča« ameriško, administracijo, da bi pritisnila na svojega neposlušnega zaveznika, kot želijo to prikazati mnogi, ki iščejo prave vzroke za nedoslednost oziroma »preživetost« ameriške politike do Bližnjega vzhoda. Glas židovskega lobbyja v Ameriki bi kaj hitro postal domala neslišen, če ne bi bil po sredi splet najrazličnejših interesov ZDA na območju Bližnjega vzhoda in njegove okolice: gre pa za politične, strateške in gospodarske interese, ki jih je najlažje urediti oziroma ščititi v povezavi z močno vojaško silo; kakršno predstavlja Izrael.

Jože Plešnar

Konferenca neuvrščenih v negotovosti

naš komentar

Čez mesec dni – 10. septembra – naj bi se sedma konferenca voditeljev neuvrščenih držav ne šele začela, marveč že pravkar končala. Torej samo še nepoln mesec dni nas loči od tega najpomembnejšega zbora voditeljev dveh tretjin svetovnega prebivalstva. Vendar ni pretirano reči, da niso priprave še za nobeno dosedanja konferenca – četudi so vse potekale bolj ali manj v napetem mednarodnem ozračju – bile mesec dni pred začetkom v taki negotovosti in v takem neugodnem mednarodnem trenutku, kot to velja za letošnjo sedmo konferenco. Znano je, da so se voditelji neuvrščenega sveta pred tremi leti v Havani domenili, da se bodo vnovič sešli na konferenci leta 1982 v Bagdadu, glavnem mestu Iraka. Takrat je sicer že bila na pomolu napetost med Irakom in Iranom, dvema članicama gibanja, vendar si je bilo težko zamisliti, da bodo nasprotja med njima dosegla točko, ko se bodo sprevrgla v oborožen spopad. Vnovič je morala zgodovina neuvrščenega gibanja – po etiopsko-somalski vojni in vietnamski okupaciji Kampučije – zaznamovati nov pojav oboroženega spora med neuvrščenimi državami, kar je v globokem nasprotju s temeljnimi načeli celotne politike neuvrščenosti. Vsekakor sta dve leti te nepotrebne in do kraja nespametne vojne nudili obilo dokazov o poskusih neuvrščenih držav, da bi bodisi z neposrednimi akcijami bodisi v okviru Združenih narodov sprti državi pomirili. Dokaj je obetal lanski predlog z obiska Sergeja Kraigherja v Gvineji, naj bi Irak in Iran, če že ne moreta končati nekorišnega prelivanja krvi, privolila v sklenitev vsaj začasnega premirja mesec dni pred začetkom konference, ki naj bi trajalo še mesec dni po konferenci. Ta čas bi izkoristili za iskanje poti k dokončni pomiritvi med sprtima državama.

Kot je očitno, so bila vsa prizadevanja za pomiritev bob

ob steno. Še več, vojna se je nekaj tednov pred konferenco v Bagdadu prevesila v novo, še bolj kočljivo obdobje, ko se je iranski napadenec s prenosom bojev na iraška tla, prelevil v napadalca. S tem je vojna dobila že nova, dosti hujša in nevarnejša obeležja, s čimer so se skoraj do kraja zmanjšale možnosti za hitro pomiritev. Nedvomno pomeni tak razplet vojne nov, še hujši udarec politiki neuvrščenosti, saj je postavil pod vprašaj celo možnost sklicanja konference y predvidenem roku na predvidenem kraju, se pravi v Bagdadu. Še na zadnjem ministrskem sestanku predstavnikov neuvrščenih držav v Nikoziji se je večina zavzemala za nespremenjen datum in kraj konference. Tudi iraška stran je vse doslej zagotavljala, da bo Bagdad nudil prav vse normalne možnosti in varnostne pogoje za potek konference. Zdaj pa je s same iraške strani prišel predlog, naj bi zunanji ministri neuvrščenih držav na posebnem sestanku proučili vprašanje časa in mesta sedme konference voditeljev neuvrščenih držav.

Ne gre pa samo za vso težino, ki jo občuti neuvrščeno gibanje sprči nadaljevanja iraško-iranske vojne, gre še za druge dogodke sedanjega časa, ki še kako močno obremenjujejo sodobne mednarodne odnose in postavljajo neuvrščeno gibanje pred morda doslej najtežje in najbolj usodne preizkušnje. Pred očmi vsega sveta se odvija ena najbolj mračnih tragedij nekega naroda. Izraelski agresor je vsemu svetu navkljub odločen z vsemi najbolj brutalnimi sredstvi uničiti Palestinsko osvobodilno gibanje. V Bejrutu se dogaja ena najhujših zločinskih akcij nasproti nekemu ljudstvu in nasproti tisočem nedolžnim ljudem. In ves svet, vse arabske države, vsa Evropa, vse neuvrščene države, celotna svetovna organizacija z velikimi silami vred ni sposobna tega zločina zaustaviti in preprečiti.

Izrael krši najbolj temeljna človeška in mednarodna pravila odnosov med narodi in ljudmi. V Bejrutu dobiva težke udarce politika miru, sodelovanja, miroljubnosti, ki je temelj in izhodišče vseh pogledov neuvrščenih sil na mednarodne odnose. Podobno se na iraško-iranski fronti teptajo – in to počneta dve neuvrščeni državi – temeljna načela politike aktivne in miroljubne koeksistence, ki je postavljena med temelje politike neuvrščenih držav. Brez politike koeksistence, tako kot so jo vse doslej skušale uresničevati in v mednarodnih odnosih uzakoniti neuvrščene države, ni neuvrščenega gibanja.

To gibanje doživlja prav sedmo konferenco še vrsto drugih težkih udarcev. Kaj drugega more pomeniti dejstvo, da se prav v sedanjem času nevarno ruši enotnost afriške celine, ko se kažejo občutne razpoke v zgradbi Organizacije afriške enotnosti. Afrika je tista celina, ki je skoraj v celoti prišla v krog neuvrščenih držav. Organizacija afriške enotnosti je izhajala iz istih temeljev kot celotna politika neuvrščenosti: pravica narodov do svobode in samoodločbe, pravica do neodvisnosti in enakopravnosti vseh narodov. Pa vendar se je enotnost afriških držav, članic neuvrščenega gibanja razbila zavoljo tega, ker 19 afriških držav jemlje zahodnosaharskemu ljudstvu pravico do samoodločbe. Sprejem Zahodne Sahare v organizacijo afriških držav je bil povod za navzkrižja, ki ogrožajo enotnost Afrike.

Razumljivo je, da bodo mnogotere akcije neuvrščenih držav – mednje sodijo obiski kubanskega zunanjega ministra v Beogradu – v tem mesecu usmerjene k temu, da se neuvrščeno gibanje postavi enotno po robu vsem negativnostim sedanjega zapletenega in težavnega trenutka.

Drago Košmrlj

Načrt obeleževanja dogodkov iz NOB

Do leta 1985 končati delo pri postavljanju spominskih obeležij za obdobje 1918-1945

Na svetu za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil NOB in spomeniško varstvo pri predsedstvu mestne konference SZDL Maribor so obravnavali predlog načrta spomeniškega obeleževanja za obdobje 1918-1945. Ugotovili so da športno društvo Branik pripravlja postavitev spominskega obeležja padlim borcem NOV in žrtvam fašističnega nasilja, članom prvega slovenskega športnega društva v Mariboru. V načrtu je med drugim tudi postavitev spominskega obeležja Zvezi mladih intelektualcev v Mariboru. Vsekakor bi kazalo, da bi tudi kako šolo ali ustanovo poimenovali po revolucionarju Jožetu Fluksu, ki so ga Nemci ustrelili 30. marca 1942 in je pred smrtjo zapisal izredno hrabro poslovilno pismo.

V mariborskih občinah bi morali urediti še nekatere druge objekte. Tako bo treba

urediti in dokončati spomeniško obeležje in urediti dvorišče sodnih zaporov v Mariboru. Na dvorišču sodnih zaporov v Mariboru so Nemci ustrelili 698 talcev, med katerimi je bilo največ organizatorjev in sodelavcev narodnoosvobodilnega boja. Razmisliti bi morali tudi o stalni postavitvi razstave, ki bi prikazovala nacistično nasilje na slovenskem Štajerskem. V Mariboru bi morali uresničiti že staro zamisel o postavitvi doprskih kipov narodnim herojem (aleja herojev). Jože Korenčič in Miha Pintar-Toledo sta že dobila doprsja na spomeniku pri Pedagoški akademiji v Mariboru, a bi vsekakor morali postaviti doprsja vseh herojev mariborskega območja na enem mestu. Ustrezno spominsko obeležje bi morali postaviti tudi na stavbi v Ulici talcev 9 v Mariboru.

V tej stavbi je bil v stari Jugoslaviji sedež naprednih

sindikato in delavskih društev. V stanovanju Martina Koresa v tej stavbi so bili v pripravi na vstajo zelo pomembni sestanki. Razmisliti bi morali tudi o obeležju, ki bi spominjalo na pomemben sestanek operativnega štaba za boj proti okupatorju 22. junija 1941 na otoku Grisu. Pri elektrarni Fala bi morali namestiti spominsko ploščo v spomin na uspešno akcijo Lackovega odreda 29. septembra 1944, ko je zavzel okupatorjevo postojanko pri elektrarni Falo in povzročil okupatorju veliko škodo. V Lovrencu na Pohorju bi morali postaviti spominsko obeležje v spomin na zmago Šerčerjeve brigade, ki je v noči na 23. avgust 1944 zlomila odpor okupatorjeve postojanke v Lovrencu in osvobodila ta kraj.

V Mariboru je še vrsta objektov, ki bi jih morali obeležiti. Tako bi spominske plošče lahko odkrili pri mari-

borski bolnišnici v spomin na lekarnarja Ivana Štravha in njegovo ženo, ki sta pošiljala zdravila za partizanske ranjence in so ju Nemci obglavili v Gradcu. Pomembne partizanske postojanke so bile tudi na Koroški cesti v Mariboru v stanovanju tekstilne delavke Julke Polančič, v Trubarjevi ulici pri Črnežlovih, pri Vrečkovih na Meljski cesti 32 (partizanska tehnika) in drugod. Obeležiti bi morali tudi uspešno akcijo, ko so borci Pohorske čete Lackovega odreda v noči na 16. oktober 1944 zavzeli orožniško postajo v Staršah in zaplenili veliko vojaško opremo. Na območju Planice nad Framom, Morja in Fradjajma je delovala kurirska postaja TV 13 S. Tam so bile tudi druge partizanske ustanove in ustanovni sestanek pionirske organizacije. Planica, ki so jo Nemci zažgali, je bila tudi sicer pomembna. Razmisliti bi morali, ali ne bi kazalo tem dogodkom in ustanovam postaviti spominskega obeležja.

V Slemenu na Kozjaku bi morali postaviti skupno obeležje tehniki Slava Klavara in tehniki Lackovega odreda, ki sta razmnoževali narodnoosvobodilni tisk ob naši severni meji. Ustrezno bi morali obeležiti tudi napad Lackovega odreda na okupatorjevo postojanko v Zgornji Kungoti 26. septembra 1944. V Skokah bi morali ugotoviti, katero skupino so Nemci ustrelili v tej vasi v Smukovem gozdu (20 žrtev), ki so jih po osvoboditvi prekopali v skupen grob v vas Dobrovo. Streljanja v Smukovem gozdu Nemci niso razglasili.

Po ugotovitvi imen žrtev bi morali postaviti na kraju streljanja spominsko obeležje. Dokončno bo treba pojasniti grobišči v gozdu Rogoza. Na enem od teh je spomenik s posvetilom 120 žrtvam fašizma. Spomladi 1944 so bile na tem območju zgrajene zemljanke v katerih je bila med drugim baza štaba Lackovega bataljona in ne-

kaj časa tudi partizanska tehnika.

Na Klopnem vrhu na Pohorju so borci Pohorske čete izvedli akcije v nočeh na 5. september in 15. september, 17. septembra 1941 pa so tam izbojevali pomembno zmago nad nemškim vojaškim oddelkom. Po tej partizanski zmagi je okupator Pohorje razglasil za zaprto območje. 17. septembra 1941 so nemški vojaki prvič bežali pred pohorskim partizani. Takrat je padel prvi partizan na Pohorju - Franc Soklič-Brko. Pri razvalinah bivše planinske kočje že stoji skromen

spomenik v spomin na zmago Pohorske čete in na padlega borca Sokliča. Glede na pomembnost dogodka pa bi verjetno morali postaviti novo obeležje z novim napisom. V Lobnici je od spomladi 1944 delovala kurirska postaja 12 S. Njeno obeležje ima v načrtu odbor 4. brigade VDV - pododbor za Štajersko. Pri Maroltovi domačiji na Smolniku so se pozimi 1941/42 zadrževali borci Ruske čete, pozneje pa sta bila tam tudi okrajni komite KPS in okrajni odbor OF.

Marjan Kos

Kako je s posebno dobo iz NOV?

Komisija za posebno dobo iz NOV pri Zvezi združenj borcev NOV Maribor se je v minulem mandatu sestala petkrat. Obravnavala je 34 zahtevkov za priznanje posebne dobe iz NOV, in sicer 28 zahtevkov v obnovitvenem postopku ter šest zahtevkov kmečkih zavarovancev. Naloga komisije je, da preuči celotno zbrano dokumentacijo posameznika o delovanju v NOV ter da na podlagi le-te in zakonskih določil izda ustrezno mnenje. Tako je izdala pozitivno mnenje za deset zahtevkov. Predlagala je priznanje posebne dobe iz NOV v dvojnem trajanju: od leta 1941 in 1942 v enem primeru, od leta 1942 v treh primerih, od leta 1944 v štirih primerih in od leta 1945 v enem primeru.

Za 21 zahtevkov je bilo izdano negativno mnenje. Sodelovanje posameznikov v NOV namreč ni imelo značaja aktivnega in organiziranega dela z NOV, temveč je bilo to sodelovanje le občasno. Tri zahtevke pa so morali v upravnem postopku dopolniti. Komisija ima v obravnavi še pet zahtevkov.

Komisija ugotavlja, da so obnovitveni zahtevki v večini primerov neutemeljeni. Izjave prič so namreč nepopolne, podatki so časovno neuskkljeni, priče niso imele neposrednih povezav s predlagateljem zahtevka, temveč jim je sodelovanje znano le iz pripovedovanja drugih. Komisija je mnenja, da je že skrajni čas za dopolnitev zakona v zvezi z uveljavljanjem posebne dobe iz NOV v tej smeri, da se dokončno zaključi možnost uveljavljanja posebne dobe iz NOV.

M. K.

Odkrili bodo spominski plošči v Idršku in Šebreljah

V nedeljo 29. avgusta dopoldne bodo v partizanskem taborišču pri Idršku, vzhodno od Mrutnega vrha pri Ledinskem razpotju, svečano odkrili spominsko ploščo v spomin na delovanje partizanskega taborišča 5. čete primorskega partizanskega bataljona »Simona Gregorčiča« februarja in marca 1943.

Pratizansko taborišče v Idršku je bilo poleg partizanskega taborišča na Brinovem griču pri Črnem vrhu nad Idrijo zbirno taborišče prostovoljcev iz Idrije in okolice, ki so takrat množično odhajali v partizane.

Slavnostni govornik bo eden izmed teh idrijskih prostovoljcev - Ivan Winkler, namestnik republiškega sekretarja za notranje zadeve.

V taborišču bodo postavili v skladu z okolico veliko le-

seno tablo z vdolbenim napisom »Partizansko taborišče 5. čete bataljona »Simona Gregorčiča« februar - marec 1943«. V taborišču bodo postavili veliko leseno mizo in klopi. Vse to bodo postavili po načrtu oblikovalca Nandeta Rupnika iz Idrije. To bo že peto spominsko obeležje, za katerega je napravil načrte Nande Rupnik.

Pri postavitvi plošče v Idršku sodelujejo borčevske organizacije Dole, Ledine, Idrije, občinski odbor ZZB NOV Idrija ter planinsko društvo Idrija, ki bo na dan otvoritve spominske plošče pripravilo množični pohod iz Idrije v partizansko taborišče v Idršku.

Borci in družbenopolitične organizacije Šebrelj ter domicilni odbor pripadni-

kov Varnostno-obveščevalne službe OF (VOS OF) Primorske pa bodo 5. septembra odkrili na osnovni šoli v Šebreljah spominsko ploščo z napisom: »V tem kraju je od novembra 1943 do marca 1944 delovala Pokrajinska komisija Varnostno-obveščevalne službe OF za Primorsko. Krajani Šebrelj in borci VOS OF Primorske«.

Jekleno spominsko ploščo bodo vili v jeseniški železarni.

S spominskima ploščama v Idršku in v Šebreljah bo v idrijski občini že 147 spomenikov, grobnic, grobišč, raznih spominskih plošč in obeležij, kar zgovorno priča o pomembnem deležu prebivalcev idrijske občine v NOB.

Jože Oblak

O Strunjanu tokrat iz receptorskega pulta

Majda in Kati

Ob prihodu v hotel, počitniški dom ali zdravilišče se vsak gost najprej sreča z recepcijo. Od tega prvega vtisa je v dobršni meri odvisno njegovo počutje v času bivanja in kakšen vtis bo odnesel s seboj. Zato je poklic receptora zahteven in odgovoren. Pa tudi zanimiv, saj je vedno v središču dogajanja in najbolj na tekočem o razmerah v hiši.

V hotelu Svoboda - Zdravilišču vojaških invalidov in borcev NOV v Strunjanu to delo že najdalj opravlja Majda in Kati. Prijazni, delavni in sposobni uslužbenki sta. Na moja vprašanja sta odgovarjali kar ob delu, med enim in drugim telefonskim razgovorom.

Kakšno je delo v tukajšnji recepciji?

Majda in Kati: »Kot povsod je tudi pri nas glavno receptorsko delo sprejemanje in razporejanje gostov ter skrb za čimboljšo izkoriščenost zmogljivosti. Sem sodi vrsta drobnih, a natančnih opravil: od pregledne evidence, dajanja točnih informacij do obračunov storitev

itd. Posebnost pri nas je v tem, da moramo tesno sodelovati z zdravstveno službo ob načrtovanju vpoklica pacientov na klimatsko zdravljenje glede na indikacije. Seveda pa moramo tudi pri razporejanju teh gostov upoštevati vrsto invalidnosti in pokretnosti.«

Dom je odprt vse leto. Kako si zagotavljate nemoten dotok gostov?

»Že vrsto let imamo sklenjene pogodbe z zveznim in republiškim komiteji za vprašanje borcev in invalidov NOV, da pošiljajo k nam na klimatsko zdravljenje vojaške invalide. Prejšnje čase je bil ta dom namreč namenjen le njim. Odkar je zgrajen nov hotel, pa je širše odprt tudi drugim. Sedaj imamo sklenjeno pogodbo tudi z republiškim odborom ZZB NOV Slovenije, da nam prek občinskih odborov pošiljajo borce na desetdnevni oddih, katerega jim delno regresirajo. Teh ugodnosti so deležni tudi zamejski borci, t. j. italijanski člani ANPI in koroški partizani.

S pogodbami za zdravlje-

nje in oddih si tako zagotavljamo približno dve tretjini zasedenosti. Ostalo pa zapolnimo s samoplačniki, s kate-

Majda

rimi se neposredno dogovarjamo sami. Borci in invalidi ter njihovi družinski člani imajo prednost. Za te veljajo tudi nekoliko nižje cene. Če kapacitete niso zasedene, pa sprejemamo tudi vse druge goste razen tujcev. Zainteresirani smo in gospodarno je,

če je polno zasedenih vseh 300 postelj.«

Ali se letos kaj pozna stabilizacija?

»Da, in to predvsem zaradi omejenih sredstev za klimatsko zdravljenje vojaških invalidov. Teh prihaja k nam letos za približno 50% manj. To nam tudi povzroča manjšo zasedenost. Dosegamo v povprečju le 80-85-odstotno zasedenost.«

Pa naj bo dovolj poslovnih odgovorov. Tokrat je moj namen predstaviti predvsem sogovornici: Majdo in Kati. Poznam ju že dolgo in poznajo ju mnogi borci, zlasti vojaški invalidi, ki leto za letom prihajajo v Strunjan. Pa tudi oni dve poznata te svoje stalne goste. Vesta za njihove želje, probleme in težave, pa tudi slabosti in »muhe«. Skušata jim ustreči in jih po možnosti v vsem zadovoljiti, čeprav ni vedno lahko. Ne potrebne sitnosti in nerganja pa kar preslišata. Prilagodili sta se že tej kategoriji gostov, ki gredo vedno bolj v leta in večjim tegobam naproti. Vesta, da so to občutljivi ljudje, s pečatom vojne, katerim ne gre zameriti. Tudi če ju trenutno kdo razjezi ali užali, tega ne pokažeta in kmalu pozabita. »Tak je naš poklic, in če ga hočeš v redu opravljati, moraš imeti svoje delo rad,« pravita, »in midve ga

imava. To dokazuje že to, da pri njem vztrajava.«

Nista domačinki. Kaj vas je pripeljalo in zadržalo v Strunjanu?

Majda: »Doma sem z Jesenic. V ta dom se prišla pred 14 leti kot gostinska vajenka. Bilo mi je všeč in po končani poklicni šoli sem se tu zaposlila kot natakarica. Kasneje so mi s štipendijo omogočili

Kati

šolanje na hotelski šoli in z leti sem napredovala od sedanjega mesta šefa recepcije. Medtem sem se tudi poročila s tukajšnjim domačinom, si ustvarila družino in zgradila dom. Pognala sem že korenine in ostala bom tu, kamor sem prišla kot 17-letno dekle.«

Kati: »Iz rodne kraja v okolici Čakovca sem se najprej napotila v Ljubljano. A vedno sem si želela na morje in zato prišla v dom VVI najprej dve leti kot sezonska delavka, nato sem bila 1971. leta sprejeta v stalno službo receptorka. S študijem ob delu sem opravila administrativno šolo. Spočetka mi ni bilo lahko, saj sem bila več let sama v recepciji. V času sezone sem delala dopoldne in popoldne ter vse nedelje in praznike. Toda delo me je veselilo in vzdržalo sem, čeprav celih devet let v tesni luknji nekdanje recepcije (2x2 m). Pogoji dela so zadnji dve leti, odkar je zgrajen nov hotel, neprimerno boljši. Tu imamo veliko avlo in sodobno opremljen receptorski pult ter več zaposlenih. Tudi jaz sem si tu ustvarila družino, se dodobra privadila jeziku in ljudem ter ob slovenskem morju našla svoj drugi dom.«

To sta torej naši po stažu najstarejši receptorki. Poleg njiju je sedaj tu še Marija, ki je tudi že sedem let v Strunjanu in je s študijem ob delu napredovala od strežnice do receptorka. Pa simpatična Mira in zadnje čase še štirje fantje, ki vsi skupaj skrbijo, da delo za receptorskim pultom nemoteno teče ob vsaki uri dneva in noči ter ob vsakem letnem času.

Cvetka Mrak

Ob 15. avgustu – dnevu graničarjev

Titova misel je najboljše napotilo

Letos mineva 38 let, odkar je vrhovni komandant NOV in POJ tovariš Tito sprejel sklep o ustanovitvi Korpusa narodne obrambe Jugoslavije, čigar borbene in revolucionarne tradicije danes nadaljujejo obmejne enote JLA.

Spomin na ta zgodovinski sklep iz naše revolucije, ki je hkrati del naporov za ustanovitev in organiziranje obo- roženih sil nove Jugoslavije, ima velik pomen pri obujanju in razvijanju revolucionarnih izročil narodnoosvobodilnega boja in revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije in trajnega obeleževanja dela in imena tovariša Tita kot stratega, vodje revolucije, vrhovnega poveljnika obo- roženih sil, predsednika ZK, predsednika Jugoslavije in velikega humanista, ki so ga spoštovali in cenili v mednarodnem delavskem in komunističnem gibanju ter v neuvrščenih in vseh drugih državah sveta.

Obmejne enote ljubljanskega armadnega območja in hkrati s tem pa vse obmejne enote JLA je 22. maja letos doletela posebna čast, ko so po sklepu zveznega sekretariata za ljudsko obrambo preimenovali ob 90. obletnici rojstva tovariša Tita karavlo Kokrškega odreda v karavlo »Maršal Tito«. To največjo čast so obmejne enote

LAO sprejele kot obvezo, da vsestransko in predano uresničujejo naloge, ki so pred njimi pri zagotavljanju varnih in mirnih meja naše domovine.

Letošnji dan graničarjev bodo vojaki in starešine obmejnih enot ljubljanskega armadnega območja obeležili z dobrimi dosežki v bojni pripravljenosti vojaških kolektivov in enot, pri opravljanju nalog obmejne službe, graditvi in vzdrževanju visoke moralnopolične enotnosti.

Med rednimi obhodi naše meje se graničarji srečujejo tudi z delavci milice in carine. Na kratko si izmenjajo, kaj je novega in drug drugega opozorijo na morebitne težave na njihovem območju.

sti. Tu velja posebej poudariti visoko raven doslednosti pri opravljanju zapletenih in odgovornih nalog obmejne službe.

Vse to, ustvarjalno in praktično uresničevanje koncepcije splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter visoka raven vsestranskega sodelovanja med obmejnimi enotami in strukturami organizirane in aktivne DS in prebivalstva, je še bolj okrepilo sistem varnosti državnih meja in obmejnih ob-

močij nasploh. Skozi delo in življenje smo tako uresničili veliko marksistično misel Edvarda Kardelja, da je najbolj varna tista meja, ki jo čuva narod sam.

Posebej pomembne za življenje, delo in rezultate obmejnih enot so dobro organizirane in aktivne subjektivne sile vojaških kolektivov na karavlah. Te sile prek zveze komunistov, organizacij ZSM, raznih odborov in svetov prispevajo tudi k boljši organiziranosti življenja in dela vojaških kolektivov, k hitrejšemu reševanju spornih vprašanj, predvsem vprašanj in problemov mladega človeka oziroma graničarja.

Vojaški kolektivi na karavlah so lani ob vsestranski moralni in materialni pomoči poveljstev obmejnih enot pokazali domiselnost in kreativnost pri ustvarjanju boljših delovnih in življenjskih pogojev ter lepšega zunanjega videza karavla in njihove okolice.

Velik je tudi prispevek obmejnih enot k naši stabilizaciji. Ta prispevek se kaže v uresničevanju zelenega načrta v ljubljanskem armadnem območju. Precej bolj smotno uporabljajo vodo, električni tok, kurivo in bolj natančno skrbijo za materialno-tehnična sredstva, ki so jim zaupana. Tako so prihranili precej dragocenih

Velik prijatelj in pomočnik graničarjem pri opravljanju vsakodnevnih nalog je pes.

sredstev, ki jih bo lahko naša družba uporabila drugje. Brez dvoma ti rezultati potrjujejo, v kakšni meri so zastopane zahteve o uresničevanju stabilizacije v obmejnih enotah LAO.

Z vsestranskim vključevanjem komunistov, posameznikov, oddelkov in osnovnih organizacij ZK, organizacij ZSM in drugih vzgojno-političnih subjektov in z doslednim uresničevanjem izobraževalnih in idejnopoličnih dejavnosti so uspešno opravili vse odgovorne in častne naloge graničarjev. Za vsako karavlo, vsako enoto in poveljstvo so značilni visoka usposobljenost, tovarstvo in moralnopolična enotnost in stalna pripravljenost ter sposobnost za opravljanje vsake naloge.

Doseženi uspehi pa graničarje obvezujejo, da jih v pri-

hodnjem obdobju presežejo, saj je za njih in vsakega pripadnika naših obo- roženih sil značilno mnenje, da ni nič dokončnega in da se da vsaka stvar narediti še bolje. Zato je nujno, da se kolektivi na karavlah in posamezniki še naprej usposablajo in izpopolnjujejo. V podrobnosti morajo spoznati in v praksi strogo uveljavljati zakonske predpise, stališča in opredelitve pri zavarovanju meja, postopkih in delih v obmejnem pasu.

Z uspešnim uresničevanjem sklepov 12. kongresa ZKJ bodo obmejne enote še aktivneje prispevale k varnosti naših meja, kar je predpogoj za mirno in uspešno graditev samoupravne socialistične družbe, ter tako upravičile in potrdile zaupanje v »Titove graničarje«.

Silvo Banovec

Ob 60. obletnici ustanovitve ljubljanske poklicne gasilske brigade

Pomemben člen pri varnosti in zaščiti

Konec julija letos je minilo 60 let, odkar so tedanji ljubljanski mestni očetje zaposlili dva poklicna gasilca. To je hkrati tudi prelomnica pri načinu obravnavanja in ravnanju z vsemi nevarnostmi, ki ogrožajo življenja in lastnino občanov. Ob tem jubileju smo se pogovarjali s sedanjim direktorjem poklicne gasilske brigade v Ljubljani Petrom Petkovškom in njegovim pomočnikom za operativno-tehnično področje Matijo Rokom, ki je sicer že 24 let v brigadi.

Nekaj zgodovinskih podatkov

V Ljubljani so dokaj pozno ustanovili stalno poklicno gasilsko in reševalno službo. Prostovoljno gasilsko društvo so ustanovili šele leta 1869 in šele po potresu tudi reševalno postajo, ki so jo dali v upravo gasilcem. Zaradi širjenja mesta in ker pomoč prostovoljnih gasilcev pogosto ni bila pravočasna, je decembra 1920 tedanji župan dr. Ivan Tavčar naročil načrt za posodobitev gasilstva in ustanovitve stalne gasilske straže. Načrt je bil pripravljen čez slaba dva meseca, a ga zaradi sprememb v občinski upravi niso uresničili. Šele maja 1922 je novi župan imenoval Janeza Koleča za gasilskega referenta z nalogo, da organizira poklicno gasilsko stražo. Natančen datum, kdaj so v Ljubljani zaposlili prva dva poklicna gasilca, ni čisto jasen, saj nekateri viri navajajo 21. julij, drugi pa 31. julij. Ze avgusta so zaposlili še pet in oktobra še tri gasilce. V prvem letu obstoja je enota štela deset gasilcev, njihov poveljnik pa je bil Janez Koleča.

Stalni gasilski straži so dodelili tudi reševalno postajo, ki so jo prej upravljali prostovoljni gasilci. Poklicni gasilci so dobili potrebne prostore v Mestnem domu. Na razpolago so imeli telefonsko sobo, pisarno, skupno spalnico za moštvo, kuhinjo in polovico garaže prostovoljnih gasilcev. Oprema je bila zelo skromna, saj so

imeli samo brizgalno, nekaj cevi, najnujnejše orodje, le- stve, opremo za deset mož in za prevoz bolnikov po dva reševalna vozova na konjsko vprego in dva para konj.

Postopoma pa se je moštvo večalo. Tako je bilo leta 1924 v enoti 18 in 1941. štiri- deset gasilcev. Hkrati pa so dopolnjevali in izpolnjevali opremo, ki so jo imeli.

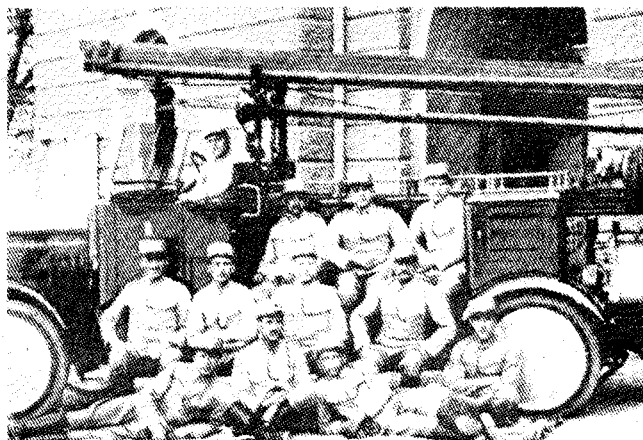
Med italijansko okupacijo je ostala poklicna gasilska četa takšna kot pred vojno. V njej so organizirali precej močan aktiv OF, ki je bil tesno povezan z ilegalno organizacijo v Ljubljani. Predvsem so zbirali sanitetni material in zdravila in to odvažali iz Ljubljane, ker so smeli z reševalnim vozilom iz blokirane mesta. Aktiv je delal skoraj do konca vojne. Leta 1947 se je od poklicnih gasilcev odcepila reševalna postaja. Ze pred vojno so gasilci razmišljali o novi stavbi, ki bi bila namenjena samo gasilstvu, ker prostori v Mestnem domu že od začetka niso ustrezali. Gradnja novega doma se je začela leta 1958. V nove prostore pa se je gasilska brigada vselila leta 1960.

Kaj pa danes?

Kot pravi Peter Petkovšek jih je danes v brigadi 120. Od tega je petnajst delavcev v dnevni službi, 105 pa je čistih operativnih delavcev. Ti delajo po dvanajst ur in so 24 ur prosti. Načrtujejo, da bodo do konca leta zaposlili še deset gasilcev. Trenutno po-

kriva brigada vse ljubljanske občine, v nujnih primerih pa ne odreče pomoči tudi vsem primestim občinam. Glavna naloga poklicnih gasilcev je še vedno enaka kot takrat, ko so ustanovili njihovo enoto, to je gašenje in reševanje pri požarih, naravnih nesre- čah, nesrečah na vodi, prometnih nesrečah, torej so tam, kjer jih potrebujejo. Število intervencij je vsako leto drugačno. Lani so jih našli 600, kar pomeni skoraj dve na dan. Prav tako je tudi letos. Po besedah Petra Petkovška je veliko intervencij zaradi pozabljenosti ljudi. Pogosto puščajo vključene različne aparate in naprave, gasilci pa intervenirajo v vsakem primeru. Pogosto se zgodi, da jih kličejo ali pošljejo kam iz gole objestnosti. Toda kaj hočejo, njihova služba je takšna, da so rezultati njihovega dela odvisni od njihove hitrosti in nimajo časa preverjati, če je klic upravičen ali pa se je nekdo samo »pošalil« z njimi.

Precej pa so gasilce razbremenili s tem, da sedaj samo gasijo in rešujejo. Včasih so bili zadolženi tudi za ugotavljanje škode, kdo je krivec za požar in podobno.

Ljubljanski poklicni gasilci s svojim poveljnikom Janezom Kolečom in novim avtomobilom leta 1923.

Težave s katerimi se srečujejo gasilci pri svojem delu, so precejšnje, pravi Matija Rok. Mesto se širi in hkrati se širi tudi promet, zaradi katerega so včasih nekoliko prepočasni. V nekaterih novih ljubljanskih naseljih so vozne površine odločno preozke za gasilske avtomobile. Težave imajo tudi z neprimerno označbo ulic in hiš. Prav tako jih ovirajo nepravilno parkirani avtomobili in zapore posameznih cest s cvetličnimi lončki. Dokaj nenavadno se sliši, vendar je res, da imajo težave z vodo. Hidrantna mreža v mestu je stara in dotrajana. Hidranti so različnih tipov. So na cestah in pločnikih, zato jih pogosto zaparkirajo, pozimi pa zamečejo s snegom. Matija Rok pravi, da imamo v Ljubljani precej bazenov polnih vode, vendar so zaradi načina gradnje in arhitektonskih rešitev nauporabni za gasilce. Težave so tudi s samo gradnjo nekaterih ulic, saj so takšne, da ni mogoče dostop do posameznih objektov. Težave pri iskanju primernih dovozov so zlasti ponoči in pozimi. Pri nekaterih zgradbah in vhodih so postavili zapornice. Pri hi-

trih intervencijah so v veliko napoto in oviro. V Ljubljani gradimo razne ploščadi, vendar gasilci nimajo podatkov o njihovi nosilnosti. Prav tako niso označeni pasovi za prihod intervencijskih vozil. Gasilci ne rabijo vseh načrtov teh ploščadi, saj bi se v njih utopili, ker jih je toliko. Predlagajo samo, naj bi s prometnimi znaki jasno označili, kje lahko peljejo in kako težka vozila lahko gredo na posamezno ploščad. Gradimo preveč visoke zgradbe, ne razmišljamo pa, kako se rešiti iz njih. Varna višina za reševalca na lestvi je 30 metrov, to je približno do petega nadstropja, naprej pa je treba razmišljati o drugih načinih reševanja, predvsem na požarne stopnice in pa seveda na helikoptersko reševanje. Ljubljanski gasilci imajo sicer 44 metrov dolgo lestev, vendar pa je ob vetru zelo nevarna za reševalca, saj se precej ziblje in niha. Pri takšni lestvi pa rabijo tudi precej več prostora za naklon, vendar starejše zgradbe nimajo tega.

Tehnična opremljenost

Brigada ima, kot sta povedala naša sogovornika, trenutno na razpolago 24 vozil, od kombiniranih cistern, le- stev pa do komandnih vozil. Naročenih in kar je zelo pomembno – že plačanih imajo še sedem vozil. Izdelala jih bosta TAM in Karoserist iz Maribora. Do nedavnega ni bilo mogoče kupiti domačih vozil in opreme, ampak so vse to uvažali. Zdaj uvažajo samo nekatere dele opreme, vendar pa se že dogovarjajo z domačimi proizvajalci. Se najbolj je na uvoz vezana osebna oprema gasilcev. V zadnjih letih so jo tako izpopolnili, da so kar zadovoljni z njo. Težave so le pri nabavi rezervnih delov. Pogrešajo

pa ustrezno vozilo za reševanje pri nesrečah s kemičnimi in vnetljivimi snovmi. Problemi okoli opreme so zadnje čase, odkar so spremenili način financiranja brigade, precej manjši. Financira jih Zveza SIS za protipožarno varnost Ljubljane. Tak sistem je precej boljši od starega, ko so morali opravljati vrsto drugih dejavnosti, da so preživeli.

Razširitev v prihodnosti

Do leta 1985 naj bi zaposlili nove gasilce in jih naj bi bilo do konca tega srednjeročnega načrta 170. Toliko gasilcev pa rabijo zato, ker načrtujejo gradnjo dveh postaj, in sicer na Viču in v Mostah. Tretjo pa bodo zgradili v naslednjem srednjeročnem obdobju v Šiški. Z gradnjo teh postaj se želijo čimbolj približati, seveda v danih možnostih, tistim območjem, ki so požarno najbolj ogrožena.

Kako postaneš gasilec?

Vsak poklicni gasilec mora prej končati eno izmed poklicnih šol. Opraviti mora šolo za poklicnega gasilca pri izobraževalnem centru RSNZ, urejeno mora imeti vojaščinu, ne sme biti starejši od 27 let in seveda mora biti duševno in telesno sposoben opravljati ta poklic. Nekaj let nazaj so imeli probleme, saj se ni dosti ljudi odločalo za to delo. Zadnje čase pa se je zanimanje za poklic gasilca precej povečalo in upajo, da bodo lahko dosegli načrtovano število zaposlenih. Poveljniški kader se je do sedaj šolal v Zagrebu. Letos pa bo začela delati takšna šola v okviru RSNZ. Prav tako pa želijo, da bi zagotovili možnosti za šolanje višjega in visokega kadra na eni od slovenskih univerz.

Brez dvoma bi se o poklicni gasilski brigadi v Ljubljani dalo še veliko napisati. Vendar bomo to pustili za kdaj kasneje in se z gasilci podali na eno izmed njihovih akcij.

Bojan Kuntarić

Nagrada vstaje revije Borec

Na pragu petintridesete obletnice

Pogovor z Mileno Štrajnar, glavno in odgovorno urednico

● Pridružujemo se čestitkam, ki grejo tako urednikom kot sodelavcem, in Vas ob tej priložnosti prosimo, da nam sami v kar najbolj jedrnatih potezah predstavite tako dosedanja poteka oblikovanja revije kot tudi svoje uredniške namene za njena nadaljevanja.

● Borec, revija za zgodovino narodnoosvobodilnega boja in ohranjanje revolucionarnih tradicij, je na pragu jubileja: petintridesete obletnice izhajanja. Vsa ta leta iz meseca v mesec prinaša zgodovinske prispevke – dokumente, analize in sinteze, ki razkrivajo vrednote našega narodnoosvobodilnega boja. Proza in poezija, ki z umetniškimi in dokumentarnimi sporočili dopolnjujeta znanstveno, publicistiko in spominska pričevanja, uvrščata našo revijo tudi med literarne publikacije. Čeprav gre za žalostno spominjanje na življenje v preteklosti, je to ljudsko zavzeta beseda

svetlih obzorij, kjer se izza bridkosti spomina ne skrivata malodušje in obup, marveč vera v življenje in njegove radosti, vera v človeka. To je tisto, kar ji ne glede na ozko tematsko uokvirjenost, saj govorimo o partizanski reviji v pravem pomenu te besede, ponuja širok prostor ustvarjanja in poslušalstva, ji daje dimenzije trajanja.

● Čas, o katerem piše – in nič, manj čas, za katerega piše – je neverjetno navdihovalen...

● Morda zato ugotovitev, da je v reviji Borec vselej najti dovolj zanimivega branja in hkrati aktualnih odzivov na čas, ki ga živimo s spomini na preteklost in prek impulzov sedanjosti (gre za misel iz ocene ob izidu ene izmed letošnjih števil, ki sem je bila resnično vesela), ne bo zazvenela ne-skromno.

● Takšna je torej trajna, temeljna zasnova revije, ki pa svoj koncept vendarle

prilagaja novim potrebam časa. Tudi letos je predstavila nekoliko nov, drugačen obraz – in precej novin. Kaj lahko poveste o tem?

● Letos se je temeljni vsebinski zasnovi pridružilo kritično vrednotenje literarnih, filmskih, gledaliških in memoarskih del s tematiko na-

rodnoosvobodilnega boja, spremljanje razstav, znanstvenih srečanj in tako naprej. Tem sestavkom sicer ne odmerjamo večinskega

mesta, vsekakor pa gre za nova, po naši oceni pomembna uredniška prizadevanja.

● Zakaj?

● Tradicije naših revolucionarnih gibanj, še posebno narodnoosvobodilnega boja, so vse bolj in bolj izvor umetniških oblikovanj in razmišljanj. Odtod želja revije Borec, da spremlja samoupravne tokove v naši socialistični kulturi in s tem prispeva svoj delež k nenehnemu boju za njen napredni, demokratični, humanistični koncept.

● Borac objavlja, v izboru, tudi prispevke avtorjev iz drugih republik.

● Z eno mislijo: z željo po krepitvi humanistične vsebine bratstva in enotnosti...

● Pri vsem tem pa je temeljnega pomena skrb za negovanje trajnih vrednot našega narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije?

● Naj dodam: vrednot boja in revolucije kot virov moralne moči za revolucioniranje prihodnosti. Kot takšna se revija Borec (kot je zapisano tudi v obrazložitvi nagrade vstaje slovenskega naroda) sicer polni s partizansko vsebino, kljub temu pa je s svojo intelektualno in človeško razsežnostjo mlajšim rodovom dobrodošlo in spodbudno branje. Ugotovitev, ki zavezuje in opominja, da ji do popolnosti še mnogo, mnogo manjka. Mladost ne verjame praznim zgodbam in ne lakiranim pričevanjem. Revolucionarna izročila, te

etične in politične vrednote, ki naj bi prehajale od generacije na generacijo (v imenu zagotavljanja nepretrganosti revolucije in kot spodbuda za njen neprestani ustvarjalni razvoj), zahtevajo tenkočutno izbrano in nadvse pošteno, zares revolucionarno besedo. Le takšne jih bo rod, ki prihaja, vzel za svoje.

● To pa seveda ni lahka naloga.

● Za dokaj skromne uredniške (in finančne) zmogljivosti revije, ki je po obsegu ena najskromnejših na Slovenskem, res ne.

● Zato smo vsi skupaj tolikanj bolj veseli uspehov pri uveljavljanju temeljnih in dodatnih uredniških zasnov. Posamezne številke Borca so dovolj zgovern dokaz, Vaše besede pa zagotovilo, da bo revija tudi poslej živa in pestra.

● Moje besede izkazujejo morda nekoliko nenavadno razmišljanje o uredniški politiki neke revije, a saj navsezadnje tudi gre za nenavadno revijo, ki je edina te vrste v Jugoslaviji.

● Srečno... in hkrati s čestitkami – še veliko uspehov!

V. K.

P. S.: Intervju z Mileno Štrajnar smo na njeno željo priredili po izjavi, ki jo je podala v ljubljanskem radiu po podelitvi nagrad vstaje slovenskega naroda za leto 1982.

Pomembni prispevki k zgodovini revolucije

Iz vsebine dvojne (6-7) številke Borca

Dvojna, obsežnejša številka je ponudila priložnost za objavo relativno daljšega, kar 45 strani revialnega formata obsegajočega študijskega prispevka k zgodovini revolucije: objavljena je študija o »Porajanju in rasti narodne zavesti prekmur-

skih Slovencev« izpod peresa nedvomnega poznavalca Janka Liške. Končuje se s koncem druge svetovne vojne, se osredotoča predvsem na dogajanja med obema vojnima, posega pa tudi k oddaljenim zgodovinskim utemeljitvam v čas

protestantizma in vsega, kar so prinesla naslednja tri stoletja. Pri tem ne gre samo za zakoličenje temeljnih zgodovinsko-socialnih dejstev in ne le za razkrivanje ali posebno osvetljevanje nekaterih doslej neznanih ali manj znanih okoliščin, pač pa tudi in posebej za polemično soočanje z raznoterimi avtorji, ki so ob različnih priložnostih, iz teh ali drugačnih pobud pomanjkljivo, netočno in zgrešeno popisovali celokupni prekmurski kontekst.

Drugo spominsko študijo, v dobršni meri povzetek dosedanjih objav, vendar dopolnjen z lastnimi ugotovitvami in presojami, predstavlja prispevek dr. Avgušтина Laha, ki je na željo krajevnih družbenopolitičnih dejavnikov celovito popisal dogajanja v letih narodnoosvobodilnega boja v dolini Kokre, »te dolge vasi med Jezerskim in Preddevorom«. Zapis je priložnost in zadeva predvsem datum tamkajšnjega krajevnega praznika, 20. julija (leta 1942, ki je bil najtežji dan v zgodovini kokrške doline – zaradi ustrelitve talcev in požiga vasi), upoštevaje vso »predzgodovino in širši okvir«, v kakršnem pisec presoja takratne dogodke.

Študijsko je naravnano – kot vsakokrat – tudi tokratni prispevek Borčevega aktualnega svetovnopoličnega komentatorja Florijana Laimiša,

ki v »Pozabljenih pričah neke preteklosti« sežeto, a celovito obravnava kontekst dogajanj okoli Kampučije v osrčju azijskega jugovzhoda.

Preostali del revije usmerja bralčevo pozornost k literaturi, tako ali drugače: z objavo pesniških in proznih sestavkov in z nekaj knjižnimi recenzijami. Pesniške spomine na vojne tegobe zastopajo Valentin Polan-

šek s priložnostno poemo »Pet aprilov koroških Slovencev v nacistični Nemčiji«, Avguštin Lah z verzificiranim »Črnim poletjem 1942« ter Pavla Rovana-Jana s »Pozabljenimi listi«, prozne strani pa zapolnjuje z oznako »zadnja, še neobjavljena pisanja« črtica pokojnega Bena Zupančiča »Spet doma«.

Med recenzijami najdemo zapise o Svarunovi

»Opredelitvi« (piše Franček Bohanec), o Kozakovih »Kozaskih pričevanjih« (piše Zvone Kržišnik), o Žabkarjevem pesniškem »Brevirju v travni« (piše Dušan Voglar) ter – vnovič – o Borovih »Odloženih« (piše – polemčno zoper recenzente, ki so »to zadnje in takšno Borovo pisanje« dezavuirali ali celo obsodili, ne da bi razkrivali pisateljevo sporočilo – Ivan Potrč).

Skulptura v lesu

Razstava majorja JLA Franca LUZNIKA

V galeriji knjižnice Čirila Kosmača se te dni srečujemo z zanimivimi skulpturami v lesu, ki so delo upokojenega majorja JLA Franca Luznika, domačina iz Zadla za pri Tolminu, ki sicer živi v Karlovcu. Bil je borec v III. prekomorski brigadi in je z njo bil vse težke boje po Dalmaciji, tudi tiste najtežje pri Kninu, ki so terjali življenja mnogih njegovih soborcev. Nekaj let potem, ko se je upokojil kot oficir JLA, se je leta 1976 lotil rezbarstva. V teh nekaj letih je postal pravi mojster v oblikovanju lesene skulpture.

Vsi njegovi liki so se mu utrnili iz življenja – bodisi v domačem Zadlazu bodisi iz krajev po Jugoslaviji, koder so ga vodile poti na poklicnih dolžnostih. Čeprav iz lesa – se zdi, kot da imajo dušo v sebi; zdi se, kot da hočejo spregovoriti o tesnobi, veselju, upanju, žalosti, presenečenju, svobodi, o bodočnosti.

Iz lesene figure zaživi tudi njegov nekdanji komisar – partizan v III. prekomorski, ki je padel pri Kninu; zaživi Nikoletina Bursac, pa bosanec, mornar, Ličan, Albanec, pa tudi alkar, barba Jure in prikupni Dudek iz TV nada-

ljevanke. Pretresljivo lepa je »žena, ki joče«; upodobil jo je ob smrti tov. Tita in v njej izrazil vso tisto bol, ki so jo naši ljudje izpovedali v težkih dneh, ko smo izgubili največjega in najdražjega sina naših narodov. Skulptura »Hirošima« izraža vso tragiko atomskega razdejanja in hkrati obsodbo vojnih strahot. Marsikatera človeška figura odseva poteze ljudi, ki so se avtorju vtisnili v spomin na domači kraj – Zadlazi. Tako »stari oče«, »štarka s palico« in drugi. Za vse rezbarije uporablja les iz domačega kraja, iz okolice Tolmina: hrast, javor, jesen, vrbo, tiso, češnje, jablano, oreh, največ pa uporablja lipa. Iz lipovega lesa je tudi »srditi«, figura, v katero je avtor vtisnil vso razjarjenost zaradi naših napak, sestankovanja, zaradi vsega, kar je pri nas narobe.

Franc Luznik je doslej izdelal že čez 180 skulptur v lesu. Razstavljal je že na več kot 30 skupinskih razstavah v Jugoslaviji in v tujini in povsod žel priznanje. Na letošnji »Razstavi likovne ustvarjalnosti« v Zagrebu je za skulpturo »mati z otrokom« prejel kot posebno priznanje II. nagrado.

M. P.

Brez usmerjene šole za...

Ne pozabimo: Ko že nad vsem godrnjamo ali dan za dnem kar v zboru tarnamo – pa malo pozabljajmo še čez naše večno stokanje, obupavanje, spotikanje ter obregovanje nad vsem, čez nenehno iskanje krivcev (ne vzrokov!) vseh grehov in nesreč na tem svetu...! Zdi se, da se je že utrdila nova narodna navada, zlasti značilna šega našega razumnštva, da ob vsaki priložnosti in predvsem šepetaje ali »kvalificirano« glasno zmeraj znova vrtijo ploščo o nesrečnem usmerjenem izobraževanju. K temu pa samo pohlevna pripomba: Res, če kje, v ta namen ali za to »stroko« gre popolnoma gladko brez usmerjenega izobraževanja – vsi smo že od rojstva diplomirani zabavljaci (po ljubljansko: nergači). Včasih zabavljanje v najhujših časih ni bilo tako razširjeno in vsestransko. Nekatere, ki so godrnjanje gojili, so manj zanj jedljivi ali prizadeti oblastniki zaničljivo imenovali »kritikastre«. Oblastniki nasploh so v vseh dobah sovražili in zaničevali kritike, medtem ko je med ljudmi še danda-

nes razširjeno mnenje, da je nekakšen junak tisti, ki »nima dlake« na jeziku ali ki posega v žerjavico po koštanju (kajpak, za druge!). Potihem mu pritrujejo, sicer pa so v očeh tistih previdnih (pravimo jim tudi: oportunisti) don Kihoti (naskakujejo mline na veter...).

Ali se je naš narodni značaj res tako čudno popačil, da smo postali vsi po vrsti »nergači« prav zato, ker nismo kritični? Kdor graja, kritizira, presoja in obsoja, mora biti vendar razsoden, trezen, nepristranski, pravičen in »nič človeškega bi mu ne smelo biti tuje«! Kaj naj torej sodimo o sebi? Ali smo bili kdaj dovolj pogumni, da bi zlasali sami sebe? Nekateri nam očitajo, da smo preveč dlakocepski, da smo jezikovni »čistuni« (kaže, da je to skorajda smrtni greh!), da smo malenkostni, da se tepe-mo za oslovo senco in da se ne moremo niti sporazumeti, kakšen naj bo novi pravopis. Nihče drugemu ne prizna, da zna slovensko, in vsakdo zna seveda vse sam in najbolje. Tako imamo res srečo, da v

tej dobi izhaja (izide, kadar pač izide) Slovar slovenskega knjižnega jezika, ki zbira lepo vse po vrsti, kar se danes v naši ljubi slovenščini razcveta (ali razkraja), tako da so lahko zadovoljni tudi (ali predvsem) zakleti sovražniki »čistunov«. To je bilo treba povedati mimogrede, če se že spotikamo nad dandanašnjim narodnim športom – tarnanjem in godrnjanjem ali zabavljanjem.

Namreč dandanes Slovenci potemtakem čedalje manj zabavljamo ali godrnjamo, ker sta tudi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika uzakonjena »negodovanje« in »negodovati«: »dogodek je izzval negodovanje; sprejeti kak ukrep z negodovanjem; občinstvo je negodovalo zaradi slabe uprizoritve; ljudje so negodovali nad zvišanjem cen kruha in mleka...« Ali naj torej nekdanje slovenske godrnjače poslej imenujemo »negodnike« ali »negodete«, vsaj dokler se ne bo knjižna slovenščina razvila do popolne negodnosti (nezrelosti)?

efes

Partizanske domačije

Bitka za kruh

Haderlap, partizanski prekupevalec

»Neprecenljiva je bila pomoč, ki so nam jo nudili ljudje po slovenskih vaseh. Brez nje bi bili zvezanih rok, nemočni. Toda v vsem tem je čar, posebnost, živost našega boja.«

Ni spregovoril le teh besed Milan Guček, pisatelj monografije Šerčerjeve brigade, ko smo se pogovarjali o nesebičnosti našega človeka. Pomudil se je pri vrsti imen, ki niso vklesane v noben spomenik, zapisane v nobeno monografijo, na katere se le redkokdo spomni: pri Črevarjevih v Škalskih Cirkovcih nad Velenjem, Pečolarjevih na Razborju, Andričevih na Graški gori, Turičnikovih v Golava buki, Urbančevih na Ribniškem Pohorju, Haderlapu s Koprivne na Koroškem...

Zgodba o Justinu in Pavli Verdel, po domače Haderlapovima s Koprivne, je zgodba o kruhu. O hrani. Povest o dobrih

mleko ter ga nosil v Železno Kaplo. 1925. leta je zabilisal koš ob tnalno, porekel očetu, da se ženi, zadelgal klobuk strmo na čelo in odšel na Koprivno.

Čez štiri leta ju je s Pavlo grdo stisnila svetovna kriza. Živina ni imela cene, soldov ni bilo, kmetije so romale iz rok v roke, bogataška svojat je gospodovala nad ubogimi parami. Mladi Haderlap se je kot pretepen vlekel od enih orožnih vaj do drugih. Devetkrat so ga odvlekli od dela, devetkrat je zaklel in ciknil sline. Fantje ob nočeh niso mislili le na dekleta in njihove rože... pustote so odganjale ljudi.

Se se je mladi Haderlap zadnjič prekladal na orožnih vajah, tik pred vojno je bilo, čepel je v Cvelbarjevem bunkerju v Črni, ko je v Mežici začelo pokati.

Minevali so dnevi. Za Haderlapove se je začela bitka za kruh. Prihajali so. Ponočni gostje. Z dnem. S soncem v zenitu. S skrivnostjo v očeh. Toda ne za Haderlapa in njegove. Korošci znajo čuvati skrivnosti. Kajžarje, bajtarsko sirotnost, je vzgajala trdota.

»Mati, skuhaite repičeve juhe in – ne javite nas,« je otročje zaprosil tistega dvainštiridesetega leta, prešali so hruške, fante neobgljeno. Pavla je skuhala. Prišli so Arama in Zajc, Marjetka in Matjaž, Tine... Pavla je metala v lonec, Haderlap je vlekel pipico... tako mora biti.

»Za hudiča se nisem mogel zmeniti z njimi,« vztrajno grizlja pipico in vleče, vleče, da se mu napenjajo mogočne žile pod vratom. Haderlap se Nemcev ni bal, zmeniti pa se le ni mogel. Pripekljali so tolmače. Toda tudi tolmač ni rešil zadrege: Nemci so Justina še kako dobro razumeli, kure pa so mu le poklali. Eno za drugo, Le tiste ne, ki je ušla. In tudi vse meso z lese je izginilo. Zmetali so ga po stopnicah.

»Tisto še ni bilo najhujše. Ko so se Nemci spopadli s partizani na Prosenčevem vrhu, so si me privoščili, da je bilo joj. Moral sem z njimi na vrh. Kot talec. Nismo še prišli na vrh, ko sem pobegnil. Vrgel sem se v dolino, tekel, tekel, brez sape, brez misli...

To je bilo štirinštiridesetega. Le malo pred tem so me do nezvesti pretepli. Bes jih je razganjal, ker niso mogli vlomiti v kaščo. Jeza je hudičev otrok.

Drobno mežikajo Justinove oči.

Ponižani in razžaljeni so znali razžariti planino.

Bitka za kruh se je nadaljevala. Tako so se borili. Njihov način boja.

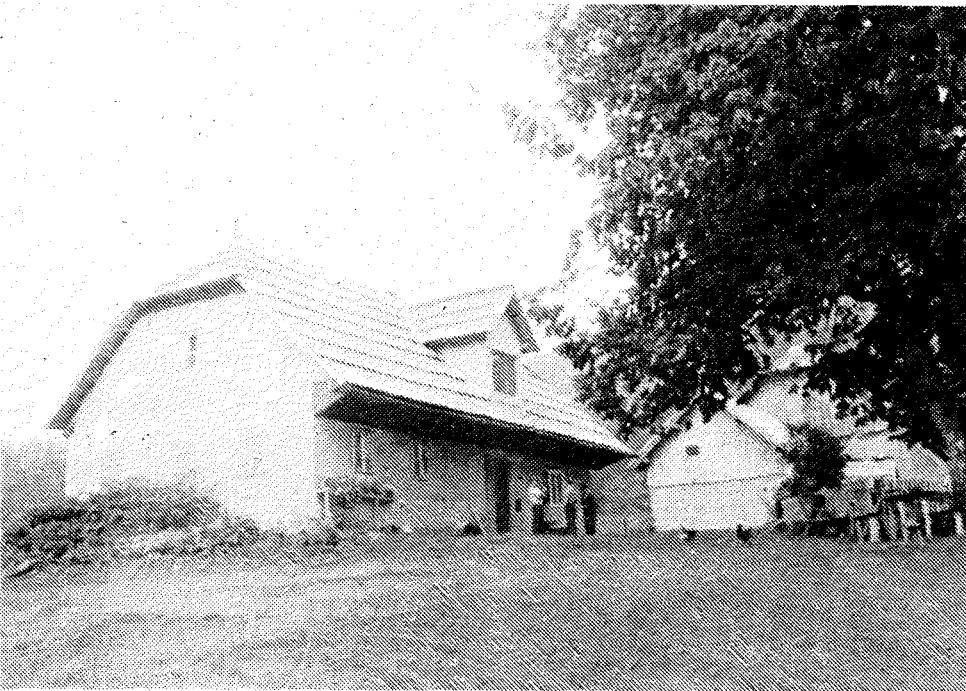
30 Trgovanje za partizane

Fantje so morali jesti. Haderlap se je podal na semenj. Zdaj sem zdaj tja. Zganjal vole. Denar so priskrbeli partizani. »Vozaril je žito. Vozove žita. S Tolstega vrha, Dolgih brd, Zelenega brega nad Ravnam. Partizanski mešetar. Da, ta pojem mu je všeč. Prilepi se zanj. Se zasmije. Ne na glas. Kot da bi precej glasove.

Voz s kruhom je ropotal po dolini, ob potoku, pripoveduje Haderlap, ko nenadoma zagleda Nemce. Lasje so mu stopili pokonci, poreče. Voz nena doma zgrmi v potok, hlebci se kotrljajo po bregu, on sam jih z ihto meče v stran od vode, pa zapelje z vso silo naprej.

»Prevaril sem jih, niso me videli. Pozneje sem šel po hlebe!«

Justin je bil nenehno

Domačija na Koprivni

»Ko so partizani osvobodili Zgornjo Savinjsko dolino, so zasegli čudno veliko živilskih kart. Spravili so jih do mene na Koprivno. V Črni sem zanje dobil sto kilogramov moke, za dvesto kilogramov pa sem pustil moke pri peku Geršaku... Potlej sem vse skupaj vozil domov, za fante. Brigade so morale jesti.

Ko sem pripeljal zadnje tri žaklje, so me pri Rožančevi žagi v Črni ustavili policisti. Z moko vred so me nagnali nazaj, pred Prahovo trgovino. Je mladi Prah rekel, slišiš Haderlap, kaj ga lomiš, jaz pa, kaj bi ga lomil, moko vozim za Solčavane.

Speljali smo jih na hladno: malo pred tem, ko so na Koprivno prišli Nemci, so fantje moko odpeljali.

»Nič nas ni premaknilo od te lipe in nas tudi ne bo!« Justin ni močan, močan je njegov duh.

S kruhom ni šlo tako lahko. Pavla pogleduje Justina, glej, glej, kaj bo sedaj povedal, se ji bere v očeh, kako jo bo vozil. Od revmatizma-skrivenčene roke trepetajo od pričakovanja.

na cesti. Kot konjske fige. Kolebrand, občinski uradnik v Črni, sodelavec partizanov, mu je sporočal vse, kar je utegnito biti koristno.

Zgodilo se je, da je moral nesti v dolino sporočilo Razdevškovi od moža, ki je bil v partizanih.

Da ga ni mogel oddati, pravi. Naenkrat se pred njim ustavi nemški avto. Vojaki ga prijazno povabijo, naj se jim pridruži, da ne bi capljali peš. Zaboga, s partizansko pošto. Mrzlca je zgrabila Haderlape s Koprivne. Mrzlca, ki žge. Ki spominja na smrt. Justin je onemel. Škrubejev furman Peter je dogodek opazoval in hitro javil na Haderlapovino. Misli je, da je Justin oplel. Domači so zvedeli prej, kaj se je pripetilo, preden je Justin sploh prikorail domov...

Pavla ne mara, da bi šla zgodovina mimo nje. Bila je v njej in zgodovina je bila del nje. Pomagala jo je ustvarjati. Hoče govoriti.

»Jožek je pozimi nosil s smučmi pošto partizanom, dekleta hrano.«

Bitka za kruh se je nadaljevala z vso vnemo, razsodnost je bila potisnjena v stran, čustvo je dobilo prednost.

Šla sta Pavla in Justin nekega dne v Črno in za bicala otrokom, Tončku, Katarini, Jožeku in Pavli, da ne smejo nikomur ničesar črhiniti. Za živo glavo ne. Prejšnji dan je bila hajka na Solčavo...

Pavla je zgovornejša, pripoved ji ne dela težav, v trenutku se zbere, kot veter po pogorju se zavleče zgodba.

»Prišli so trije partizani. Nemci so v Solčavi, so poredili otroci. Lačni smo, so odvrnili fantje. Odmaknili so se proti gozdu,

deklet jim je odneslo mleko. Takrat so iz doline prišli Nemci. Z daljnogledom so opazovali deklet s kanglico. Ko so prišli do domačije, so Katarini postavili orožje v usta, na drobcene ročice vžigalice... Mala je molčala. Stoletna reva slovenskega ljudstva ji je narekovala trmo in ponos. Ne da bi se zvedala vsega tega.

Ko sva se vračala z vozom, polnim hrane, so

ga, onstran Drave. Na Robnikovem so ukradli dve ovci. Pojdite v klet, tam imate repico, jim je rekla Pavla. Odkrili so lonec smetane. Pavla se je zgrozila. Smetana se ne zbere kar tako, od danes na jutri. Ustaš je začel pohlepno lizati. Pavli je prekipelo. Namažite si jo po gobcu, je zagrenjeno zatulila. Ustaš se je divje obrnil in odšel na dvorišče. Z dečvo sta pokukali na dvorišče: vojaki so se postavljali v dve vrsti. Pred vrsti sta stopila dva vojaka za napetima puškama...

»Rečem dečvi, beživa, ustrelili naju bodo. Planeva pod breg. V rž. Nato pod grm. Zgoraj tulijo, čakajte, čakajte. Streljali niso. Justin je bil v Črni. Potem sva bežali. Dečva je odšla povedat v Črno, da so pri nas ustaši. Ko so se vrnili, jih že ni bilo več, nekaj pa so jih le dobili.«

Mladi Verdel posluša in skorajda ne trene z očmi. Gospodar na Haderlapovini. Včasih ošine po strani dedka, nekdanjega predsednika občine Koprivne (»Bil sem predsednik brez svinčnika in papirja,« pravi Justin). Ve, da je stari Haderlap žgal kope za rudnik, ko je bilo industriji najhujše, ko je Anglija odpovedala koks in je oglje prišlo še kako prav. Tudi ve, da je menda zažgal štiri petnajstonske in kdo bi vedel, koliko malih. Dvajset najmanj. Vse to je že slišal. Dojel, da je bitki za kruh sledila bitka za drugačno preživetje. Zdaj se z njim spopada sam. Stara dva, dedek in babica, sta svoj

Haderlapi prehranjujejo divizijo

Pogovor se je nenehno vrtel okoli hrane. Pod stropom, oprtim z mogočnimi tramovi, kakršne še le redko premorejo slovenski kmečki domovi, so se gnetle besede kruh, repica, župca...

»Nikoli nisem pomislil, da s Pavlo ne bi zmogla!«

Kaj vse se je skrivalo za tem stavkom, ki ga je Haderlap nadrobil, kot dete nadrobi kruh v mleko. Počasi, pomembno, v pipico gledaje, zdajci se je izvil dim iz nje, z nekakšno prvobitno vednostjo o stvarih...

»To so bili lepi trenutki,« plane v presledek Pavla. Resda, skoraj plane. Hudo človek pozabi. Razgubi se po bregih. Med smreke. Na košenine, borne in strne. Ej, svoboda!

Zgoraj nad domačijo je bil bunker za terence.

Ko so v dolini grmeli topovi, je Haderlap pozabil, da je enkrat preživljal sto petdeset ljudi. Dva otroka. Zvečer in zjutraj. Tudi Lojzek Vidic, Polajnarjev Karl in Golobov Franček, Franček iz Mežice ter neki Dolenjec, kurirji, ki so čemeli v bunkerju, so pozabili, da je sploh kdaj na svetu bilo hudo. Pritekli so iz bunkerja, se vrgli Justinu okoli vratu in ga skoraj zadavili od sreče.

»Če ima vrag mlade, jih ima veliko,« potisne mimo čedre staro slovensko modrost in spoznanje na plan stari Justin.

Bila je že svoboda, ko so prihrumeli ustaši, ki so se vrnili nazaj s Koroške-

Mirko Verdel, mladi Haderlap: »Možnosti je na pretek, le izkoristiti jih je treba!«

list v zgodovini obrnila. Nikjer nista zapisana, nihče ju ne omenja.

Mirko kaj prida ne besede. Da prodaja sir. Tudi les. Nekaj čez devet glav živine moka v hlevu.

Mine krčijo pot Haderlapovim. Cesto dela Gozdno gospodarstvo skupaj z vojsko. Fantje v sivih uniformah včasih kakšno rečejo s Haderlapovimi. Tam, pod lipo. Natanko tam nekje, kjer so Nemci tiščali v dlan dečvi vžigalice in mrzlo cev v usta...

»Marsikaj bi se dalo storiti in – morali bi. Tukaj moramo biti močni,« se mladi Haderlap zave dedkove izkušnje.

Na en sam dan je Justin s Pavlo preživel sto petdeset borcev Stirinajste divizije. Bitka za kruh je bila dobljena. Zaradi Justina s čredo so jo dobili tudi fantje.

Milenko Strašek

Ni slučaj, da je bila slovenska mati tolikokrat opevana. Patetika? Ne, življenje, ki mu je Pavla znala slediti.

ljudih. Zmujenih od prekladanja po koroškem bregovju, zapetih v bor-nost telesa, toda ne duha.

Mogočna lipa, »tristo jih bo imela, če ne več,« de mladi Verdel, Mirko, drugje mogočnim poslopjem na planotasti samini, nekoliko spodaj hrumi težak buldožer in pripravlja gorjancem cesto. Domovje kot nalašč za kmečki turizem. V samoto in svetlobo potisnjena romantika.

Stari Haderlap je ni videl, ko se je preselil v to hribovje. Ne, odkimuje s pipico v ustih. Noče tleti. Noče in noče. Justin nima časa, da bi potegnil krepkeje. Govori, da ne bi življenje v kuhinji, pod mogočnimi tramovi, zastalo. Oskrbuje večni ogenj.

Pustote odganjajo ljudi

Tam, kjer je bil doma Justin, preden se je priženil k Haderlapu na Koprivno, so morali znositi v kaščo vse na hrbtu. V sirotnem košu. Justin se je dan za dnem, ko se je nekoliko zavedel sebe in svoje reve, podal po sosesčini in zbiral maslo in

Tristo kilometrov ob pomnikih narodnoosvobodilnega boja na Dolenjskem

»Človek doživi človeško toplino, iskrenost, prijateljstvo.

S pragov Bele krajine in Dolenjske so klicali ljudje: Pridite še!

Dober ducat kolesarskih zanesenjakov se je v soboto podalo na pot, dolgo tristo kilometrov, mimo številnih partizanskih spomenikov Dolenjske in Bele krajine, ob Kolpi, Krki, prek hribov, prekritih z vinsko trto, tako značilnih za dolenjsko pokrajino.

Kolesarski maraton, ki si ga je privoščila pešica kolesarjev, ne bi bil nič posebna, če ne bi šlo za kolesarje vseh starosti – navsezadnje je bil med njimi tudi nekdanji partizan, ki so nesebično premagovali ovire na ne tako lahki poti, ki se je začela v Šentvidu pri Stični, se vila prek Jurčičeve Muljave do Žužemberka, zavila v Dolenjske Toplice in se skozi Podturn, Črmošnjice, Črnomelj, Vinico, mimo kopice

Frnek Gliha je pred Zdraviliškim domom v Dolenjskih Toplicah s harmoniko in partizanskimi vižami pritegnil lepo število poslušalcev.

belokranjskih vasic, naposled, prvi dan, pripeljala skozi Novo mesto v Kostanjevico. Naslednji dan, v nedeljo, so se fantje, ki so ob poti položili vence k pomnikom NOB, pogovarjali z nekda-

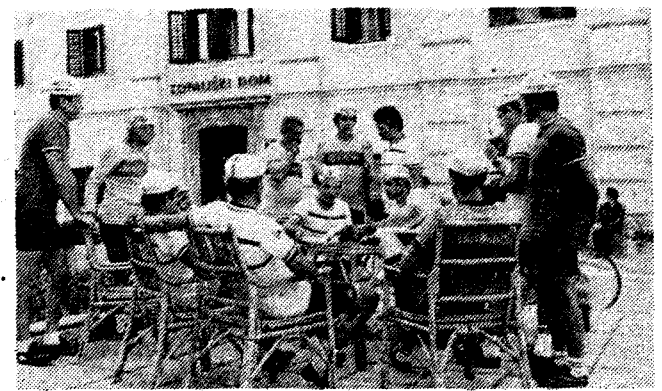
vetje in – prvi kolesarski maraton, dolg tristo kilometrov ob pomnikih NOB, je bil končan. Fantje iz kolesarskih društev Rog – Franek in Grosuplje so sprejeli povabilo najmlajšega udeleženca maratona, Mira Volkarja, predsednika krajevene konference SZDL, in vodje obrata Rašica, TOZD Vltava Šentvid pri Stični, na golaž.

Prva nevšečnost na tristo kilometrov dolgi poti: Zvozne Omerzel zamenjuje gumo

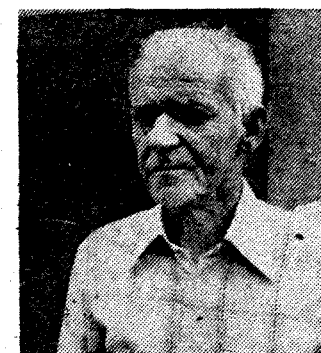
Med dobrimi ljudmi

Ob pogledu na dolenjske grčke, raj za cvček, se v človeku nenadoma oglasi prešerna melodija. A to le na videz in iz udobja v avtomobilu, nikakor pa ne na kolesu, s tristo kilometrov pred seboj. Ovinki pod Šentvidom, tja proti Muljavi, so kaj kmalu pokazali svoje zobe. Vzdušje je bilo še mirno, na Obršćaka na Muljavi nihče niti pomislil ni, v zraku je bilo prijetno hladno. Kajpak bilo je zgodaj. Ni dosti manjkalo, pa bi se na prvem delu, kar na začetku, nekoliko previhral in najbrž tudi preveč vase zagledan voznik fička zaletel v kolono, kolesarjev ki je neumorno pritiskala na pedale.

Bojni posvet kolesarjev v Dolenjskih Toplicah tik pred odhodom v Belo krajino

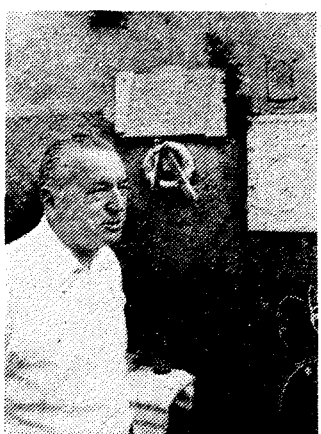
njimi partizani, zapeli in krepko potiskali pedale, podali iz Kostanjevice, koder so jih nadvse pristrčno, kot že dan poprej v Občicah pa v Kočevskih Poljanah, sprejeli domačini, in se končno v popoldanskih urah znova ustavili v Šentvidu pri Stični. Tam so utrujenim kolesarjem podelili spominske plakete za to prečudovito, po svoje tudi razburljivo doži-

Prvoborec Lojze Murn je bil prijetno presenečen, ko so mu kolesarji stisnili roke in izročili skromen šopek.

Občice. Stavba, v kateri je med vojno bil sedež kurirske postaje TV-15. Pred spominskim obeležjem nas je sprejel prizadevni organizator roških prireditev pa tudi našega sprejema v Občicah, Alojz Serini-Žižo.

V Kočevskih Poljanah smo mimogrede obiskali partizansko mamico, osemnosedesetletno Marijo Kolenčev, za hip poklepetali, da bi minutko, dve pozneje stisnili roko in šopek tudi Lojzetu Murnu, dvainšestdesetletnemu spomeničarju. Kolesa so se znova zavrtela. Do Občice, znane kurirske TV-postaje, kjer so nas sprejeli predstavniki borcev, kra-

Kolesarjem je v Občicah med drugimi spregovoril tudi borec Jože Žukovec-Vladimir, ki je med revolucijo deloval tudi v TV-15 v Občicah.

jevne skupnosti Dolenjske Toplice, mi pa smo podelili nekaj knjig v spomin na prijetno doživetje in povsem očitno je bilo, da bi domačini najraje videli, če bi kolesarska četica ostala kar v njihovem prijaznem kraju – tako bi človek sodil po gostiji pod drevjem, na dvorišču v Občicah.

V Dolenjskih Toplicah se je oglasila harmonika, prevoženi kilometri so izpuhteli iz utrujenih nog (zaenkrat še ne preveč), med zdraviliškimi stavbami se je razlegla

Se posnetek za slovo. V ospredju pred kolesarji so predstavniki krajevene organizacije ZB NOV Dolenjske Toplice

pesem, partizanska, revolucionarna pesem kolesarske družine. Razumljivo, da je družica povsod, kamorkoli je prišla, kjerkoli se je ustavila, morda le za hip, da si je privezala dušo, z domačini skušala utrniti ne tako davne spomine, zbujała pozornost, pa tudi znake odobravanja,

Prihod v Črmošnjice, vasico, ki je bila med bojem v celoti partizanska

nami so bili obronki Bele krajine, domovnice partizanov, pribežališče glavnega štaba NOV in POS, številnih institucij, ki so si svoja domovanja poiskale po belokranjskih vaseh in mestcih, od Črmošnjic, Metlike, do Črnomlja, Adlešičev, Dragatusa in naposled še Vinice. Kolesa so znova trdo zgrabila do večera je bilo treba priti v Kostanjevico.

Najtežji del transverzale je bila vsekakor Partizanska magistrala. Magistrala, ki vodi skozi ozke soteske, v katerih se še danes vidijo razvaline starih mlinov in žag, zametkov današnje industrije, ki so dajale zavetje partizanom, novorojevajoči se oblasti, je začela kazati zobe. Kazali so se prvi znaki utruje-

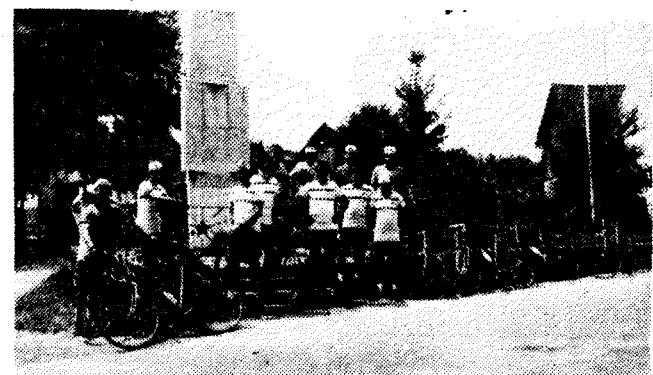
nosti, stokal pa vendarle ni nihče. Znoj je na debelo prekrival čela kolesarske družice in kadar je bilo komu treba priskočiti na pomoč, so to prijatelji namudoma storili. Obstopili so, na kolesih seveda, utrujenega tovariša in ga potiskali naprej, dokler si ni nabral novih moči.

Vinica. Na rojstni hiši velikega poeta ne le belokranjske zemljice, temveč slovenske zemlje nasploh, prebremen: 17.IV.1945 je na tem mestu stopila na slovenska tla 5. prekomorska brigada

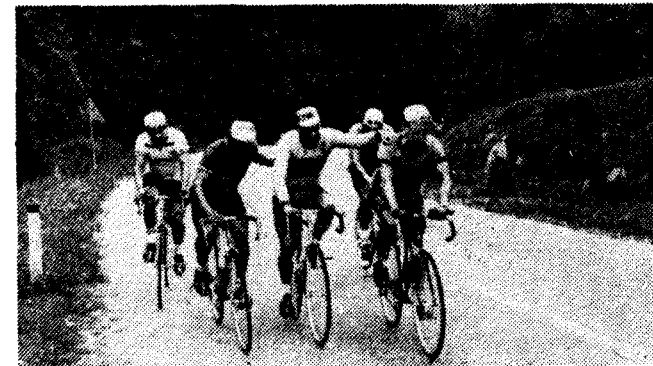

Na svoji dolgi in naporni poti so se kolesarji partizanskega maratona spomnili tudi Franca Rozmana-Staneta, ko so brzeli mimo Lokev, kraja, kjer je leta 1944 padel legendarni komandant Stane.

Ivana Turšiča. Opazujem, ves radoveden, ko si kolesarji hladijo prepotena telesa, okolico: v vrtu domače hiše se razgleduje v bron odet veliki pesnik Oton Župančič. Fantje so se zgrnili pred spomenik revoluciji in narodnoosvobodilnemu boju. V zgornjem delu trga so se kolesa oklenila spomenika viniške republike.

Vinica in spet nazaj v Črnomelj. Med kratkim postankom so si udeleženci maratona ogledali Župančičevo spominsko sobo, sredi vasi pa spomenik padlim in žrtvam ter viniški republikli.

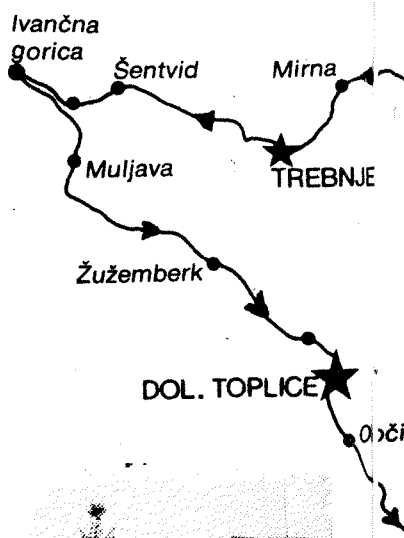
Gorjanci. Strmi klanci, ki so zahtevali ne le moč, temveč tudi zvrhan koš volje, ob tem pa seveda tudi nesebično pomoč tovarišev.

Četca je bila tokrat skromna

Vožnja v Kostanjevico, med spomenike Forme vive, je minevala sicer res po nekoliko spremenjenih ovinkih in klancih, pa zato v zadnji vednosti vseh kolesarjev: prireditev mora postati tradicionalna, množična, na njej naj sodelujejo tudi nekdanji borci, predvsem pa mladina. Koderkoli smo vozili, smo za idejo navduševali domačine – pripravljenost,

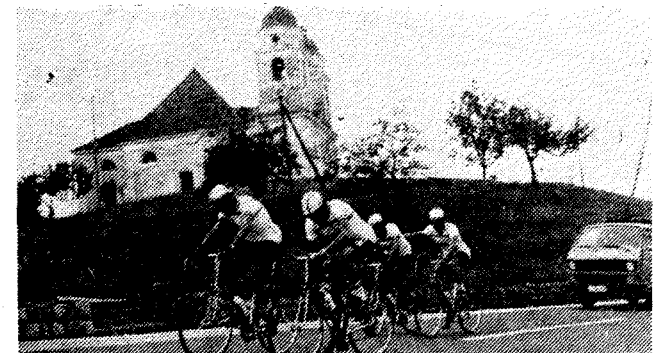
da naj bi naslednje leto bilo tako, je bila povsod precejšnja.

Kostanjeviška Forma viva že gosti kiparje iz različnih dežel: Pod oboki preimenitnega kostanjeviškega gradu, kjer je sicer na rahlo rosilo, se je počasi sprehajal v značilni turban odeti Indijec. Ljudje na kolesih, ki so se pripodili skozi oboke, so ga

očitno nadvse zanimali. Le stežka se je odločil in odšel.

Kostanjevico smo izkoristili za marsikaj. Predvsem je treba povedati, da so nas sprejeli in – pogostili – predstavniki krajevene skupnosti, Jože Černoša pa je v zelo izčrpnih stavkih pojasnil ne le vlogo krajevene skupnosti v kulturnem življenju Dolenjske, temveč tudi razpredel vrsto misli o razvoju in težavah kraja nasploh ter borcevske organizacije. Prijetno srečanje bo bržkone ostalo

Suhor, kraj, od koder je začela pohod XIV. udarna divizija in se tako trajno zapisal v vrsto najpomembnejših dogodkov našega boja.

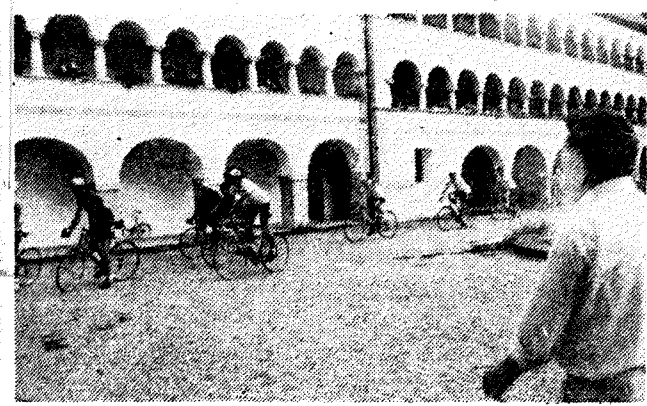
...!«

kolesarjem še dolgo v spomina. Kolesa so se v soboto zvečer po največjem kosu prevožene poti res pošteno odpočila.

Kostanjeviško srečanje smo izkoristili za pogovore, na voljo je bilo največ časa. Sredi razvnetega razpoloženja - Zvone Omerzel in Jože Hrovat sta praznovala petdesetletnico in petdesetletnica

na kolesu kajpak ni dogodek od muh - sem se razgovoril, dljub veselju in nekaj decibelom hrupa več, kot bi bilo dobro za normalen pogovor, najmlajšim udeležencem partizanskega maratona, Miro Volkarjem, in najstarejšim, sicer samo sedeminpet-

Kostanjevica, grad. Srečanje z zgodovino.

desetletnim Franekom Mugerlom.

»V kolesarjenju in partizanščini vidim precej podobnega!«

Vsake oči imajo svojega malarja, pravijo, toda meni se zdi, da je Franek Mugerle prava dobričina, ki bi težko kaj odrekel. Zelo hitro sva se dogovorila.

Franek je bil v Ljubljanski brigadi. V partizane je odšel, ko se je ustanovila ta brigada, in bil v njej vse do odhoda v partizansko tiskarno Urška na Rogu.

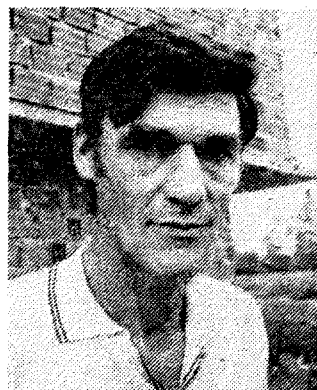
»Pot iz brigade v Kočevski Rog me je vodila čez kurirsko postajo TV-15 v Občicah, ki smo jo obiskali, in moram reči, da sem strašansko zadovoljen, da sem po osemindesetih letih znova tukaj. Tokrat na kolesu, takrat s puško na rami, lačen in žejen. Ko sem tistikrat stopil v to sobo tukaj, v Občicah, bilo je

menda 4. marca 1944., sem vrag vedi zakaj najprej zagledal čeber, poln vina, v čebru pa korec. Prva beseda fantov, kurirjev, je bila: daj, spij nekaj. Spil sem, vendar to še ni pomenilo pijačevanja. Bil sem malo prehlajen in po nekaj poživilih me je zažgalo v pljučih. To je moj spomin na TV-15. Pa še to: po dolgih časih sem spet okusil tobak. Dali so mi ga kurirji. To so bili na moč prijetni fantje.«

Franek je, kot pravi, začel pozno kolesariti, v petdesetih letih svoje starosti, vendar misli, da to sploh ni pomembno. Kolo, zatrjuje, je primerno za ljudi vseh starosti, sploh če je združeno z

sem doživljal na dolgih partizanskih pohodih. Zaradi tega je pri kolesarjih močno priljubljena tudi takšna idejna zasnova, kot jo ima naš današnji maraton, posvečena našemu boju, naši revoluciji.«

Prijetno je bilo slišati med krakovskimi hrasti, med starodavnimi stenami kostanjeviškega gradu, več ali manj

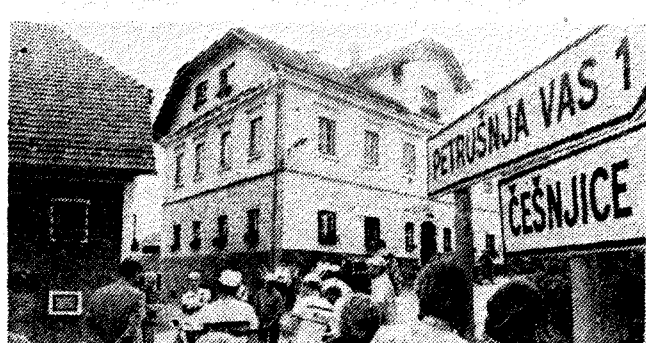

Jože Černoša: »Če lahko v moji krajevni skupnosti ocenjujem delo borcev, potem bi se rad pohvalil z njihovim delom. Kot predsednik sveta KS me moti le, da nekaj borcev še nima rešenih stanovanjskih problemov. Vesel pa sem, da borci v celoti podpirajo program KS.«

zanimivimi silhuetami skulptur Forme vive, ki jih je že zdavnaj zajela noč, Franekove odkritosrčne in človeško tople besede. V kraju, ki je kljub temu, da ga letno obišče od 80 do 100 tisoč ljudi, miren in privlačen.

»Sporočilo je jasno, vsem razumljivo, za vse čase«

Benjaminček partizanskega maratona je bil 32-letni

Na svečanosti v Šentvidu, ob zaključku, se je na trgu zbrala precejšnja množica domačinov. Še nekaj ur je minilo, da so udeleženci maratona skupaj z domačini vsaj malo uredili svoje vtise.

član kolesarskega društva Grosuplje, predsednik krajevne konference SZDL Šentvid pri Stični in vodja Rašice TOZD Vltava Šentvid Miro Volkar.

»Večino ljudi res zanima, čemu ime tozda Vltava. Kot izraz dobrih poslovnih in prijateljskih odnosov ter vezi

Šentviški gostitelj, Miro Volkar, je neomajen optimist. Kljub utrujenosti je trmasto vztrajal in - seveda - prišel na cilj.

Spomeničar, predsednik občinskega odbora ZZZB NOV Grosuplje Slavko Medved obeša spominsko plaketo Franeku Mugerlu pred spomenikom NOB v Šentvidu.

smo simbolično prevzeli ime češke reke, ki naj simbolizira naše prijateljstvo.«

Miro izhaja iz partizanske družine in delno tudi zaradi tega se je odločil, da se udeleži prireditve, kolesarskega maratona, ki ga je organiziralo uredništvo TV-15. Je bila pač takšna vzgoja pri nas, je

dejal in še pribil, da je takšnih prireditev odločno premalo. Da je prenašanje tradicij vse preveč akademsko, šolsko, da navsezadnje le ne more sloneti vse le na besedah.

»Človek doživi na takšnih prireditvah izraze nesebičnega prijateljstva, človeško to-

Obujanje spominov na našo polpreteklo zgodovino mora biti nevsiljiv del nas in moramo se truditi, da bomo skušali poiskati kar najustreznejše oblike. Mednje gotovo spada tudi partizanski maraton, smo slišali v poznem popoldnevu v nedeljo v Šentvidu pri Stični.

Na svoji dolgi poti so maratonce položili čudovito izdelano ikebano na osrednji spomenik borcem v Krškem, ki ga je za ta namen podarila cvetličarka Cirila Arh iz Kostanjevice. Fantje so položili vence še v Občicah ter pred spomenikom prvim šestim talcem na slovenskem nedaleč od Šentvida pri Stični.

plino, ki bi jo menda sicer lahko iskal pri belem dnevu z lučjo v roki.

Videli ste: na poti sem imel nekaj težav s kondicijo. Volja je hotela, ne pa tudi telo. Fantje so me prijeli in vztrajno potiskali naprej, dokler si nisem opomogel. To je tisto, kar je zame izročilo. Zal pa v tem svetu prevladuje koristolovstvo in egoizem. Tega pa med kolesarskimi prijatelji zagotovo ni.

Tole kolesarjenje je čudovit način, kako drugače nekaj storiti za to, da bi ta zgodovina živela na primeren način, da bi vendarle bila v nas, del nas, da bi živela, utripala z nami. Ne smemo pozabiti, kaj so naši predniki v bistveno slabših pogojih naredili, da bi ta narod obstal, da bi živel v miru in napredku!«

Odločnost, ki jo je Miro pokazal v besedah, se je poka-

zala tudi na kolesu, v nenehnem utripanju, v stokrat, tisočkrat ponovljenih gibih, ki so karavano naslednji dan vendarle znova pripeljali v Šentvid pri Stični, znova med prijazne ljudi, z obljubo, da se naslednje leto »zavgvišno« spet srečamo. Le da v večjem številu.

Šentvid je ob našem odhodu kar nekako »brnel«. Vasi, bolj rečeno trg, je živela v nekakšnem trepetu neznanega, a vendar znanega, ki so ga s seboj prinesli kolesarji. Potem se je vse umirilo, spominske plakete so bile razdeljene, tristo kilometrov poti je ostalo v lepem spominu. Tako misli tudi šentviški spomeničar Slavko Medved. Preden smo se poslovili, je šaljivo zabičal: »Zapišite, da ste maraton zaključili v rojstnem kraju znamenitega mitraljezca II. grupe odredov Krjavlja!«

Utrinki s poti

Na celi tristo kilometrov dolgi poti smo bili vsi v karavani dvakrat zares pretreseni. Prvič so nas pretresle tlakovane kocke skozi Črnomelj, drugič pa sedem kilometrov valovite makadamske ceste med Sevnico in Mokronogom.

V dveh dneh je karavana 14 kolesarjev prevozila skupaj kar 4.200 kilometrov po dolenskih cestah in pri tem »preživela« le šest preluknjanih zračnic. Tone, Karlo in Miro ter Zvone so zakleli po enkrat, Janez Kotlušek pa kar dvakrat, nazadnje le nekaj kilometrov pred Vinico, ko je povozil edini kamen, ki se je znašel na cesti.

Pot je bila dolga in naporna. Premažovali smo hribe in doline, se vozili po lepih in tudi slabih cestah. Spustile so nam zračnice, zgubili smo dva kolesarja, le vitergin in olimpij ljubljanske tovarne zdravil »Lek« nas nista nikoli zapustila.

Najprej smo tam nekje pri Podbočju, na poti proti Čatežu, pozabili na predsednika KK Rog-Franek Jožeta Hrovata. Slab predsednik bi bil, če ne bi našel svoje »vojske« na cilju v Šentvidu.

Nedaleč od Čateških Toplic je iz doslej nepojasnjenih vzrokov nekoliko zaostal Stojan Sotošek in namesto da bi karavano dohitel kmalu za Brezicami, se je znašel v Mokricah.

Franek Najdič je še v četrtek na treningu obljubil, da bo zagotovo prinesel na pot napolnjen suhi svinjski želodec. Na pot je prišel, pa tudi želodec je prinesel, vendar žal le svojega in še tega praznega.

Le nekaj dni predno smo krenili na pot, je postal Janez Kotlušek srečni stari oče. Hčerka je rodila sina. Ta sin bo moral biti zagotovo eden najbolj zdravih Slovencev, če bi sodil po tem, koliko krat smo mu nazdravili.

V karavani smo imeli dva Orla (Andreja in Franca), enega Šurka (Romana) in kolaradskega hrošča, ki se je prijel na rokav Toneta Urbasa tam nekje pri Vinici in se je odločil zapustiti njegovo gostoljubje šele v Gradacu.

Zvone Omerzel in Jože Hrovat sta v dneh, ko sta družno potiskala na pedala, praznovala petdesetletnico. Skupaj torej sto let na dveh kolesih, v slavljenih pa veliko volje, zagnanosti in ljubezni do kolesarskega športa.

Če je na vseh tristo kilometrov dolgi poti največ porival (kolesarje v dolge težke vzpone, da ne bo pomote) Zvone Omerzel, če je Stojan Sotošek največkrat prdnil sovozaču za njegovim hrbtom pod nos, sta zagotovo to najbolj mirno prenašala najbolj tiha udeleženca karavane Miro Volkar in Jože Kastelic, katerega sploh ni bilo slišati, tudi takrat ne, kadar je najbolj naglas pel.

Frenk Gliha, Jože Hrovat, Miro Volkar in Tone Urbas so predstavljali karavanski orkester, ki je med drugo in četrto uro zjutraj s pesmijo in plesi budil udeležence karavane z željo, da bi se na poti kar najboljše počutili in da ne bi slučajno zaspali starta.

Frenka Gliha je na cilju v Šentvidu pričakala celotna družina. Ne samo da je imel »pokvarjeno« harmoniko, tudi glasu ni bilo od njega veliko.

Pravijo, da morajo kolesarji dobro in veliko jesti štiri ure pred startom. No, tega pravila so se dosledno držali Frenk Gliha, Jože Hrovat in Tone Urbas. Ob štirih zjutraj po uspelem (finančno) koncertu so pojedli Jožetu Kastelcu vso hrano, ki je ni bilo malo. Zbali so se, da se ne bi na poti pokvarila.

Najštevilnejša družina med kolesarsko karavano je bila Cerjakova. Karlo je zvesto pritiskal na pedala, žena Cvetka je celo pot skrbela za našo varnost na cesti, Beny (to je Cerjakov ljubek psiček) pa je sredi noči kaj kmalu spoznal, da štiričlanski orkester igra po njegovem okusu, tako da niti ni več lajal na jutranje gošče.

V karavani vozila, se znojila in pila ter napisala Milenko Strašek in Tone Urbas

Razmišljanja in predlogi

S kolesom obeležili praznik

Različna razmišljanja so se ni porodila ob prispevku v TV-15, 29. julija 1982. Maraton Franja je bil enkratno loživetje, kakor tudi maraton Pohorski bataljon, le madamska odseka sta bila pri beah kolesarskih maratonih neprijetna zadeva.

Kolesarjenje dobiva pri nas vse večji razmah, ne le tekmovalno, marveč tudi kolesarjenje z navadnimi kolesi. Slednjim je treba dati svojo kategorijo in mesto. Kolesarjenje bi moralo postati v gosti naseljenih predelih ceneno potovanje. Prihranki uvožene energije bi bili veliki, veliki bi bili prihranki prostora na voziščih in na parkiriščih.

Primer: če bi okrog 1000 voznikov z avtomobili prešlo 155 km, vsak od njih pa porabil po 15 litrov goriva, bi skupaj porabili 15.000 litrov! Vidimo torej, da je kolo zelo primerno prevozno sredstvo za razdalje 10 do 25 km ob dnevni migraciji – opravi, služba ipd. V mestih je zelo razvit še javni prevoz potnikov, ki za 100 prevoženih kilometrov na potnika porabi le približno 1,5 litra goriva,

medtem ko osebni avtomobil porabi za isto razdaljo 8 do 12 litrov goriva. Davkovni kreatorji bi morali biti bolj pogumni in zavirati razsipništvo.

Povrnimo se še k maratonom. V I. najtežji kategoriji bi naj bilo: Tacen-Ljubljana-Vrhnika-Logatec-Idrija-Cerkno-Novaki in I. cilj, nakar Kladje, Sovodnje, Hotavlje, Škofja Loka, Medvode in Tacen II. cilj.

V II. težavnostno skupino naj bi bili razvrščeni kolesarji z navadnimi kolesi s startom Tacen-Vodice, nato skozi Medvode, Škofjo Loko, Hotavlje, nakar peš preko Leskovce v Novake I. cilj. Po isti trasi nazaj do Tacna bi bil II. cilj.

II./a skupina bi naj potekala iz Kranja-Škofje Loke v Hotavlje, peš preko Leskovce v Novake na II. cilj, nakar povratek v Kranj na II. cilj.

Morda bi se oblikovali še Primorci v Gorici v svojo primorsko skupino II./b s I. ciljem v Novakih in II. ciljem v Novi Gorici. Seveda bi morali te trase poimeno-

vati I. Franja, II. Gorenjskega vojnega področja. II./a Prešernove brigade in II./b Vojkove brigade.

Da bi vključili kar največ še živečih udeležencev NOV,

Avtor sestavka Stane Bobek-Miha, borec Prešernove brigade po končanem kolesarskem maratonu Franja

no. Pričakovati je, da bi prenekateri udeleženci sedeli še na kolo namesto v avto in tako prispevali k varčevanju z uvoženo energijo.

Kje je bolnišnica Franja?

Se en drobci z maratona. Ko smo v majhni skupini potiskali kolesa proti Kladju, me je vprašal eden od kolesarjev, kje je pravzaprav bila bolnišnica Franja. Med vojno sem bil v njeni neposredni bližini na tečaju kar tri tedne. Petega maja leta 1945 sem jo spremljal z mitralješko trojko v Gorico in jo varoval morebitnega napada, pa nisem vedel, kje je pravzaprav bila.

Bilić, ranjenec v Franji

Pa še dogodek, povezan s Salihom Bilićem in bolnišnico Franja. Bil je v Prešernovi brigadi mitraljezec, nato komandir I. čete. V akcijo na

utrdbo na taboru so bili odbrani le pogumni fantje, člani SKOJ-a in KP. Dodeljen sem bil na prežo na levi strani. Prišel se je boj in trajal kako uro ali dve, nato se je enota umaknila na zborna mesto. Manjkala sva le še dva. Prisopiham do Karla Leskovca, komandanta, in Daneta, povem, da sem bil med umikajočimi zadnji, da pa sem v globači, kjer je pokalo, slišal glasno klicanje nekih imen. Bilića ni med nami, je bila ugotovitev. Odmerna je bila skupina, da poišče Bilića, živega, ranjenega ali mrtvega, in ga spravi na Klavče njive in dalje po potrebi v bolnišnico. Bilić se je znašel v bolnišnici Franja, ki se je maja selila v Gorico. Vrnil se je v Prešernovo brigado, dobil odpustnico in odšel v Bosno. Bil je odpišan, toda ne kot legenda.

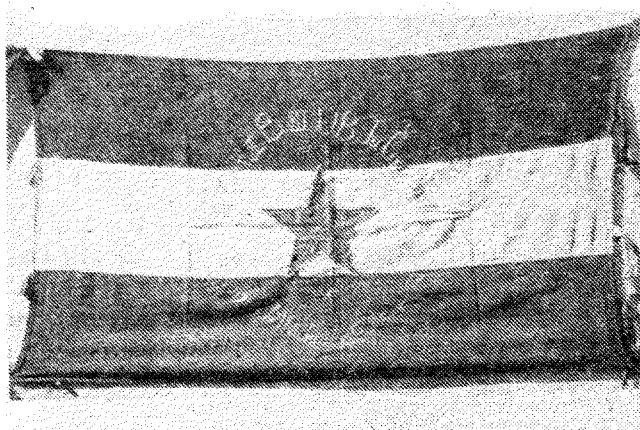
Bilić na ekranu prepozna zdravnico Franjo

Ljubljanska RTV je pripravila oddajo Partizanske

bolnišnice v Sloveniji, ki jo je predvajala tudi TV Sarajevo. Bilić gleda televizijo v gostilni in prepozna svojo nekdanjo zdravnico Franjo. »Idem u Ljubljano da ju nađem i dokažem da sam bio partizan u Sloveniji, i to šta sam bio.« Tako je dopotoval v Ljubljano in s pomočjo TV našel zdravnico Franjo Bido-vec, našel je še mnogo drugih prešernovcev, tudi Karla Leskovca, komandanta brigade. Karel Leskovec si je vse peripetije o Biliću zapisoval in jih v nadaljevanjih objavil v TV-15 pod naslovom: »Vojakova usoda«. Komandant Karel Leskovec je 10. 7. 1977 Bilića pripeljal na srečanje prešernovcev na Žirovskem vrhu. Tako je Bilić »vstal od mrtvih« in se je po 32. letih spet pojavil med še živečimi prešernovci. Bil je že osivel, a vesel in živahen. Svojim v domačem kraju je dokazal, da je bil partizan v Sloveniji. Mitraljez »zbrojevka« pa je menjaval naslednike Jerneja Branka, nakar Franca Nemca, pri slednjem sem bil prvi pomočnik mitraljeza. Vesel bi bil, če bi tudi tega kje videl ali vsaj drobci izvedel o njem.

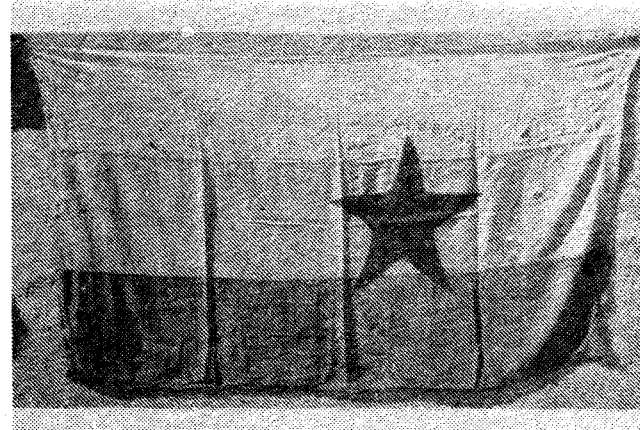
Stane Bobek-Miha

Zastave – simboli, pod katerimi so se partizani borili, jurišali, žrtvovali življenja za en sam cilj – svobodo. Te, ki jih predstavljamo, so iz slovenskih enot ali pa jih je naredila in darovala slovenska mladina. Razstavljene so v muzejih in vojnih poštah širom po Jugoslaviji. Zelo malo je podatkov o

45

Zastava 2. čete 1. bataljona III. udarne brigade Ivana Gradnika: jugoslovanska tribarvnica (modra-bela-rdeča), na njej je z rumeno nitjo izvezen napis: II. Četi I. B. III. UB IV. Gradnika Spom. Mladink sv. Gregorja. Velikost: 150x85 cm. Zastava se nahaja v Vojnem muzeju v Beogradu.

46

Zastava 2. čete 3. bataljona 7. SNOUB Franceta Prešerna: slovenska tribarvnica, ima z debelo rumeno nitjo izvezen napis: VII V. B. FRANCETA PREŠERNA III. BATALJON II. ČETA. Velikost: 140x80 cm. Shranjena je v Vojnem muzeju v Beogradu.

Ivan Jan:

5

Iz kronike Kokrškega odreda

Bataljoni Kokrškega odreda odhajajo po orožje na Štajersko

Bataljoni KO so ga lahko dobili. Štab 4. operativne cone je ob koncu bojev za osvobodeno ozemlje Zgornje Savinjske doline konec oktobra 1944 sicer sklepal, da je bila oktobrska ofenziva verjetno zadnji poskus nemških prodorov na osvobodeno ozemlje, a pri tem se je seveda motil, kajti prav kmalu so sledile še hude preizkušnje. Štab se je pripravil na nove boje in je temeljito izkoristil trenutne ugodnosti svobodnega ozemlja.

Kokrški odred je opozarjal na nevarnosti gorenjskega domobranstva, predvsem pa na pomen gorejskih komunikacij in prehodov v Avstrijo.

Približno v času, ko je štab 4. operativne cone začel vabiti bataljone KO po orožje na Štajersko, je tudi ugotavljal, da so zavezniška letala do 22. oktobra 1944 na osvobojenem ozemlju spustila naslednje: 677 pušk, 5 težkih in 26 lahkih strojníc, 21 PIAT, 160.000 nabojev, 9.500 kg eksploziva in drugo. Poleg tega je iz zraka prišlo več pošilk tudi v novembru, torej v času, ko so bataljoni KO prihajali na osvobodeno ozemlje po orožje.

Priznati je treba, da je štab cone dobro podprl odred, dasiravno so bile potrebe in želje še nekoliko večje. Posebno eksploziva, namenjenega železniških prog, so mnogo dobili.

Ti pohodi so bili svojevrstno vojaška dejanja. Odredni štab, katerega člani so spremljali posamezne bataljone, je za vse marše napravil natančne načrte. Pri tem načrtovanju je štab upošteval, da so bili bataljoni skupno odsotni cel mesec in en teden. Drugi in tretji bataljon sta bila odsotna po 11 dni, od tega po 7 dni na maršu; prvi bataljon, ki je imel najdaljšo pot, pa je bil odsoten 15 dni. Teren odsotnega bataljona naj bi bil po načrtih vsaj v glavnem pokrival eden izmed tistih, ki je ostal, vendar je bilo odsotnost le močno čutiti. Tretji bataljon je taka vloga doletela kar dvakrat.

Sovražnikovi vdori so prav v teh tednih na nekaterih sektorjih postajali številnejši, kar potrjuje domnevo, da so bile te odsotnosti sovražniku kmalu znane.

Na Štajersko je še z vozili daleč, kaj šele peš in v vojnih razmerah ter s težkimi tovari na plečih. Vendar borcem ni bilo žal tveganja in naporov, saj so iz Gornjega Grada prinesli veliko novega orožja, s čimer je odred veliko pridobil na udarnosti.

Bataljoni pa z osvobojenega ozemlja Štajerske niso prinašali le orožja in eksploziva, temveč tudi veliko morale. Videli so bojne rezultate 14. udarne divizije, občutili, koliko lahko dosežejo kulturne prireditve, ki so jih pripravljali njim na čast, ob štajerskih borbah so videli, kako visoko stopnjo razvoja so dosegli NOV in POS, občutili so vrednost materialne pomoči itd.

Vsi trije bataljoni so se v svobodnih razmerah higiensko očistili do take mere, da so se začasno znebili uši.

Bataljoni so tu razširili svoje vojaško-politično obzorje, saj so jim govorili razgledani, prepričljivi in sposobni voditelji 4. operativne cone. Med temi pohodi so borci čistili, preizkušali in utrjevali sami sebe. Pohodi so torej pomenili tudi preizkus vzdržljivosti, tovarštva in bojne sposobnosti.

Ob teh uspehih je bila »morala moštva na višku, ker je poleg modernega orožja tudi videlo, da življenje na osvobojenem ozemlju poteka čisto normalno,« kot je lepo zapisano v poročilu 1. bataljona KO.

Pri prihodih so bataljoni drug drugemu posredovali pridobljene izkušnje, zato je vsak naslednji bataljon svoj pohod že bolje organiziral. Seveda

so na vse to vplivale tudi druge okoliščine. Vse prinešeno orožje, izkušnje in morala pa so bili v tem času nadvse potrebni. Prav med odsotnostjo bataljonov so namreč na sektorju KO ustanovili več novih domobranskih postojank, že obstoječe pa so okrepili. Poleg tega je v te postojanke prav v novembru 1944 prišlo iz Ljubljane nekaj deset častnikov in podčastnikov. V tem mesecu je gorenjsko domobranstvo podprlo tudi 5 vojaških kuratov iz Ljubljane, preizkušenih domobranskih agitatorjev. Tudi gestapo in policija sta tedaj s svojim kadrom krepila udarno moč gorenjskih domobrancev. Prav v tem času je bilo formalno ustanovljeno poveljstvo gorenjskega domobranstva, pravzaprav gestapovsko-policijskega »Oberkrainer Selbstschutz«.

Ti pohodi pa so uspeli še v nečem: bataljoni so vzpostavili in utrili zveze s štabom 4. operativne cone.

Naj to poglavje zaključimo z mislijo takratnega komandanta 4. operativne cone podpolkovnika Jožeta Borštnarja, ki je dejal: »Gorenjcev na Štajersko nismo poklicali le zaradi orožja, ki smo jim ga dali, kolikor smo pač mogli. Poklicali smo jih tudi zato, da bi se malo odpočili ter videli in občutili dobrote osvobodjenega ozemlja.«

Treba je priznati, da je bil ta namen dosežen!

* Poročilo štaba 4. operativne cone glavnemu štabu NOV in POS 22. 10. 1944. (NOV VI/17, dok. 5.)

* Poročilo štaba 1. bataljona KO štabu KO za čas od 21. 11. do 6. 12. 1944 in poročilo istega bataljona o tem maršu štaba KO z dne 6. 12. 1944. (Hrani Tržiški muzej.)

* Jože Borštnar, Ljubljana, ustna izjava avtorja 1955. leta.

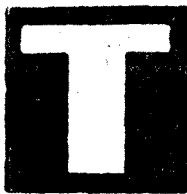
Konec

Narisal in priredil besedilo
JELKO PETERNELJPartizani
na Pohorju

41. Smreka, za katero je ležal mitraljezec z mitraljezom, je bila poškropljena s krvjo. Tudi ostale smreke so bile prešete z rafali. Po sledovih sodeč se je tam bila vraga borba. Bataljona ni bilo več, zato so iskali zvezo s koroško enoto, ki je bila nekje na Peci. Tja bi moral Leon odpeljati Staneta in njegovo skupino. Prišli so na Peco in takoj začeli kovati načrt za akcijo.

Sozd Merx

TRGOVSKA DELOVNA ORGANIZACIJA

TEKO p.o.

63000 CELJE, Gubčeva 2

s svojimi poslovalnicami se
priporoča za obiskT
Sozd Merx

42. Sklenili so, da bodo udarili na Mežico. Toda fantje so bili brez orožja in potrebno se je bilo oborožiti. Bila sta iz Mežice dva tovariša, Aleks in Skala, ki sta povedala, da bo v Mežici najlažje priti do orožja. Stane je odobril načrt napada. Borci so se razdelili v več skupin in vsaka je šla po svoji poti proti Mežici.

43. Mračilo se je že, ko so se partizani približali mestu. Aleks in Skala sta bila borcev za vodilca. Ena skupina je prišla pred kino, kjer je bila prav takrat predstava. Stane je odločil, da bodo udarili pri glavnih vratih. Dva borca bosta šla na vrh in rekla operaterju, naj preneha vrteti film in v dvorani prižge luči.

T
Sozd Merx

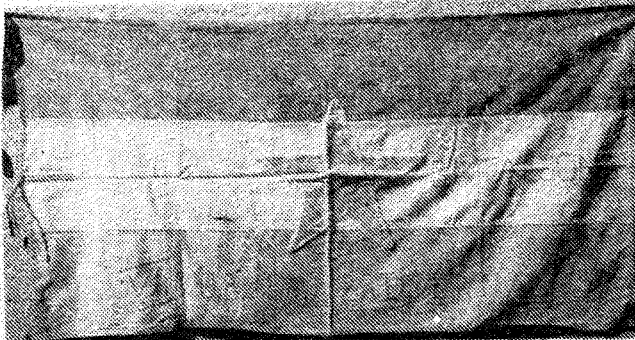
44. Tako se je zgodilo. Dva tovariša sta šla gor, operater je prižgal luč in skupina partizanov se je zagnala v dvorano. Zavpili so: »Vsi roke kvišku in če ima kdo orožje, naj ga preda, ker nas je toliko, da ne bo nihče ušel.« Vsi so dvignili roke, partizani pa so jih začeli preiskovati. Ko so prišli do nekega sturmführerja, je ta skrivoma vrgel pištolo na tla.

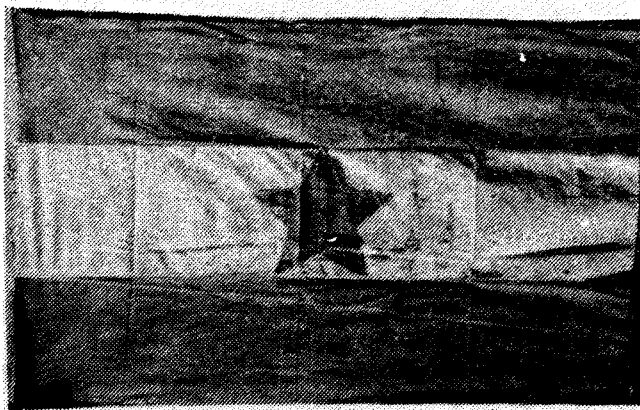
45. Vendar je zraven njega stala Skalova mati, ki je to opazila. Leonu je namignila in je ta pištolo pobral. Stopil je k Nemcu: »Ti si pa Sturmführer SS? Nemec je odvrnil Leonu: »Sem.« Poleg njega je stal še eden. Obema je vzel dokumente. Oba sta nosila črne hlače, kakršne so nosili esesovci. Ta dva sta bila člana kulturbunda že od 1941. leta. V dvorani so partizani dobili še dva esesovca. Nato so razbili kinoprojektor.

njih. Borci, starešine, tedanji mladinci in mladinke, ki so sodelovali v NOB, prav gotovo nosijo v sebi spomin na svojo zastavo. Mogoče so jo nosili razvito, morda sodelovali pri njeni izdelavi.

47

Zastava 1. čete 2. bataljona 7. brigade Franceta Prešerna: jugoslovanska, čez vsa polja je z zlato nitjo uvezen napis: I ČETA II BATALJON VII U. B. FR. PREŠERNA. Peterokraka zvezda je obrobljena z rumenim trakom. Velikost: 110x57 cm. Hranijo jo v Vojnem muzeju v Beogradu.

48

Zastava 2. čete 3. bataljona 16. brigade 31. divizije 9. korpusa: jugoslovanska, napis je izvezen z rumeno nitjo: II Četa III Bat. XVI Brigade XXXI Div. IX Korpus J. A., na modrem polju pa je izvezeno: Nabreženo Zastavo hranijo v Vojnem muzeju v Beogradu.

Podatke in slike zastav zbral podpolkovnik JLA Stevan Kovačević.

Prosimo, da podatke o objavljenih zastavah pošljete na TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana.

Vače so praznoval

Po okupaciji naše domovine so se na Vačah naselili nemški orožniki, kasneje pa še redarstvena policija. Po pripovedovanju starejših krajanov so prišli leta 1941. V svoj krog so pritegnili še biveše orožnike. Nemški privrženci na Vačah so nam delali preglednice. Na raznih krajih, kjer smo imeli partizani pohode, so nam postavljali zasede. Tako smo tudi mi partizani v spopadih s sovražniki izgubili nekaj borcev.

Naš cilj je bil uničiti nemško postojanko in pregnati orožnike. Večkrat se je zgodilo, da so prišli Nemci partizanski zasedi za hrbet in to zaradi tega, ker jih je nekdo od domačinov obvestil, kje se nahajamo. Orožniki so vedeli, da jih pričakujejo in v enem takem spopadu v bližini Hotiča 4. 5. 1943 so padli štirje borci.

Ker smo jih imeli tudi mi stalno na očeh, so bili zelo previdni. Prvi napad na postojanko so izvršili borci kamniškega bataljona v noči od 14. na 15. april 1942. Niso imeli namena likvidirati postojanke, ker ni bilo dovolj primerne eksploziva, temveč jim pognati strah v kosti. Drugi tak napad je opravil zasavski bataljon 2. novembra 1942. Ob dnevu mrtvih smo imeli komemoracijo na krautu. Istočasno pa smo

izvedli prehranjevalno akcijo v trgovini Kristan. Postojanko smo držali obkoljeno vse do našega umika iz Vač. Ko so nas začeli, so pričeli divje streljati iz postojanke, pa tudi mi smo se jim oglašili. Predhodno smo jim prerezali telefonsko žico, da niso mogli poklicati pomoči policije iz Litije. Orožniki na Vačah so bili res preplašeni, toda njihova postojnaka je še vedno stala. Kaj narediti, da bi jo uničili čimprej in da ne bi bilo žrtev?

Tedaj je vozil pošto iz Litije na Vače Juvan Anton-Jež. Po dogovoru z njim so ga minerci, med njimi tudi Ivan Okrajšek, počakali ob cesti v hotičkem grabnu. Okrajšek je previdno odprl približno 7 kg težak paket, ga spraznil in vanj položil prav toliko razstreliva 808, ki je bil tempiran na vžigalnik. Juvan je nesel paket v vaško postojanko in ga izročil orožniškemu komandirju. Ta ga je prevzel in zapisal v poštno knjigo prejem, hkrati pa podpisal tudi svojo smrtno obsodbo. Kmalu je bilo slišati zamolklo eksplozijo. Vaške hiše so se stresle, oblak prahu in dima se je dvignil v zrak. Prvo nadstropje v stari šoli na trgu je razneslo. Pod ruševinami so bili zelenci, ki niso bili več zeleni ampak beli od apnenega prahu.

Tako so bile Vače z okolico svobodne do decembra 1944. Po padcu postojanke na Vačah dne 6. julija 1944 leta se je sestal v takratni prosvetni dvorani odbor OF in predstavil ljudsko oblast vse do izvolitve v narodno osvobodilne odbore v jeseni 1944.

V odboru so bili: Podbešek Janez-Zajc, Juvan Filip – kovaški mojster, Pestotnik Janez-Kolar, Podbešek Anton – mizar, Slekovec Heda, uslužbenka, Mrva Ana – gostilničarka, Razberger Marija – gospodinja in Klinc Jože, mali kmet.

Odbor je sklenil:

- da predstavlja v imenu ljudstva vso oblast,
- da se začne šolski pouk,
- da se odpre mesarija za potrebe vojske in prebivalstva,
- da se izvrši prekop vseh zaslonov pokopanih padlih partizanov,
- da se ustanovi vaška straža in prepovejo prehodi in odhodi sumljivih ljudi v kraj in iz njega.

V spomin na te zgodovinske dogodke praznuje krajevna skupnost Vače 4. julija svoj krajevni praznik.

Po spominu in zbranih podatkih
Milan Garantini

Vedno delaven in prijazen

Tiho in skromno je praznoval svojo 70-letnico Jože Kozorog iz Tolmina. Ob svojem jubileju, za katerega smo izvedeli le po naključju, se tovariš Kozorog lahko s ponosom ozre po široki njivi svojega življenja, na kateri je mnogo delal, marsikaj naporno in težko.

Prežet z naprednimi idejami že iz mladih let se že septembra 1941. poveže z aktivisti, ki delajo v narodnoosvobodilnem gibanju, med njimi z Albinom Lebanom iz Poljubinja in z znano aktivistko Lucijo Kenda iz Loj, ki je padla na goriški fronti. Ko ga italijani mobilizirajo in je iz Firenc poslan v Jugoslavijo, se že na vlaku od Delnic do Gospića pri strojevodji – Slovencu zanima za NOB. Julija 1942 vstopi v partizane v Titovi Korenici. Kmalu se javi za Slovenijo in se napoti proti domačim krajem s slovensko patruljo, ki je bila v glavnem štabu pri Titu. Po 11 dneh napornih maršev iz Titove Korenice preko Vrhovin in Liki, kjer dožive ognjeno točo ustašev in Italijanov, prek Gorskega Kotarja, kjer se mu ob partizanskem napadu na sovražno postojanko posreči dobiti novo »mavzerico«, skozi gozdove, po skrivnih kurirskih poteh, prispe na Notranjsko. Tu je dodeljen Loškemu odredu, a se septembra 1942. javi za Primorsko.

Na pot je šel z majhno skupino borcev, med njimi je bil Mirko Bračič. Pot skozi gozdove, mimo

sovražnih postojank je bila nevarna in težka, polna zahrbtnih zased, posebno potem, ko so nekje na Mašunu prešli bivšo jugoslovansko-italijansko mejo. Pri prečkanju proge med Postojno in Pivko spet padejo v ogenj italijanske zasede. Le po zaslugi dobrega kurirja-vodiča se je vse

Jože Kozorog

srečno izteklo in prišli so v Volče nad Senožecami.

V bližini Vogrskega postane Jože borec 1. čete bataljona Simona Gregorčiča. Partizanska pot ga pelje še v Soški odred, v Gradnikovo brigado, s katero bi-

je boje na Livku, na Stolu, pod Krnom itd. Kasneje pride v Tolminsko brigado, nato v Prešernovo za bataljonskega obveščevalca; na tej funkciji je bil tudi pri komandi mesta in nazadnje član OZNE do konca vojne.

Povojna leta so leta neumorne-ga dela na raznih področjih: večer za večerom na terenu na sestankih, vodenje različnih tečajev. Kot predsednika Okrajne nabavno-prodajne zadruge ga čaka mnogo dela po vaseh.

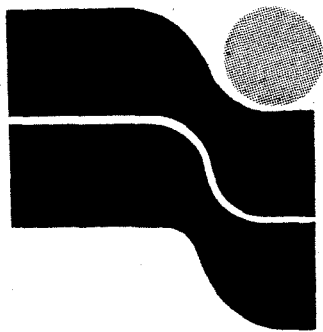
Bil je predsednik mestnega ljudskega odbora v Tolminu, sekretar osnovne partijske organizacije, član okrajnega komiteja ZK in raznih drugih organizacij. Bil je tudi dolgoletni direktor trgovskih podjetij v Tolminu.

Vedno je znal trezno presoditi dogajanja okoli sebe in dajati pametne predloge. Tako ga srečujemo še danes na sestankih KS, SZDL in ZB, kjer vselej postavi stvari na svoja mesta. Ne boji se povedati resnice, čeprav je včasih za koga boleča. Obišče tudi delovišča delovnih akcij, zlasti pa vestno opravlja naloge, ki mu jih kot predsedniku nalaga ZB za mesto Tolmin.

Vsi, ki ga poznajo, zlasti pa borci, želijo svojemu predsedniku dobrega zdravlja in še mnogo plodnega dela. Želimo tudi, da bi ga še in še srečevali čilega in prijaznega, kot smo ga bili vajeni doslej.

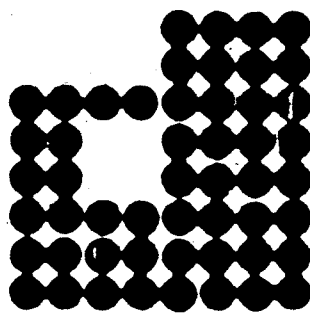
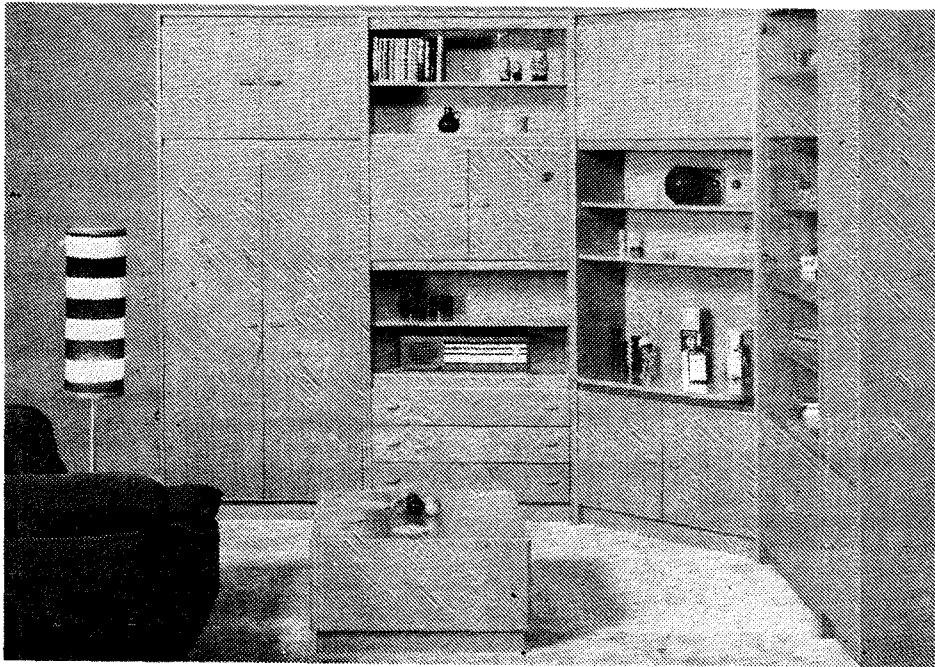
M. P.

**lesna
industrija
idrija**

sozd slovenijales

Program IDRIJA lahko uporabite za opremo dnevne sobe, mladinske sobe, spalnice, hotelskih sob in drugih prostorov, ki v njih delate ali uživate prosti čas.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

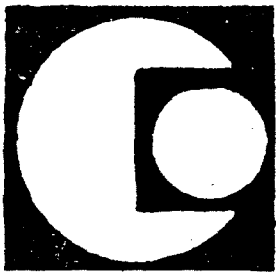
Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

**gozdno
gospodarstvo
bled**

tel.: dir. 77-257, h. c. 77-361 - 364
telegram: GG Bled, poštni predal 49

TOZD GOZDARSTVO BOHINJ, n. sub. o.
Bohinjska Bistrica, Grajska cesta 10
TOZD GOZDARSTVO POKLJUKA, n. sub. o.
Bled, Triglavsk 47
TOZD GOZDARSTVO JESENICE, n. sub. o.
Jesenice, Tomšičeva cesta 68
TOZD GOZDNO GRADBENIŠTVO BLED, n. sub. o.
Bled, Ljubljanska 19
TOZD GOZDNO AVTOPREVOZNIŠTVO
IN DELAVNICE SP. GORJE, n. sub. o.
Spodnje Gorje 1
TEMELJNA ORGANIZACIJA KOOPERANTOV
ZASEBNI SETOR GOZDARSTVA BLED, n. sub. o.
Bled, Ljubljanska cesta 19
v delovni organizaciji
GOZDNO GOSPODARSTVO BLED, n. sol. o.
Bled, Ljubljanska 19

gospodarijo z gozdovi, proizvajajo in prodajajo različne vrste okroglega lesa, izdelujejo kvaliteten okrogli les po posebnih naročilih, pripravljajo rezonačni les, nudijo prevozniske usluge za prevoz lesa in popravljajo gozdarske stroje in naprave

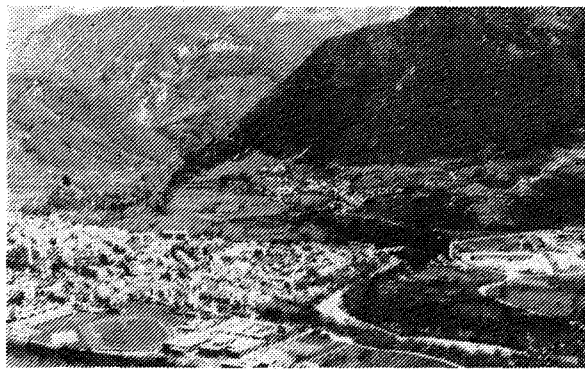
**TOZD »GOSTINSTVO«
TOLMIN, o. sub. o.**

Tel.: (065) 81-911
Poštni predal: 29
Tolmin, Trg Maršala Tita 1
Žiro račun: 52030-601-13495

**TOZD GOSTINSTVO
TOLMIN**

HOTEL KRM TOLMIN

**HOTEL SOČA
Most na Soči**

**INVALIDI
BORCI
REZERVNI
OFICIRJI**

Obiščite hotel Krm v Tolminu in hotel Soča v Mostu na Soči, kjer boste dobro postreženi in se boste odlično počutili v prelepi Soški dolini.

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP Ljubljana - Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

Anton Jernejčič

Aprila smo se na pokopališču v Uncu poslovili od tovariša Antona Jernejčiča, borca od leta 1941. Rodil se je leta 1921 v vasi Slivice pri Uncu. Takoj po okupaciji naše domovine se je vključil v NOG. Leta 1942 je bil skupaj z bratoma in sestrami aretiran in obsojen na večletno zaporno kazen. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in prišel z organiziranim delom ter stopil med borce NOV. Prejel je več odlikovanj.

Ivan Melanšek-Tičar

V 83. letu je umrl Ivan Melanšek ali Tičarjev ata po domače. Rodil se je v Podkrajju pri Titovem Velenju. Že v srednji starosti je dočkal drugo svetovno vojno in že prav na začetku so se oglašali na Tičarjevi domačiji prvi partizani, ker so ga kot zavednega Slovence dobro poznali in mu zaupali prenekatere naloge in tudi s hrano je pomagal. Skratka cela njegova družina je sodelovala z NOB. Pri opravljanju nalog, katere so jim dali partizani, je bila hčerka Vikica težko ranjena in postala vojaški invalid. Pokopali smo ga v Podkrajju.

Franciška Čebtron

Maja smo se na pokopališču v Trziču poslovili od Franciške Čebtron, ki se je rodila pred 68 leti. Bila je članica VI in ZB.

RUDIJU
HANZIČU -
v spomin

Z Rudijem je omarhnila neprecenljiva priča naše preteklosti vseh taborskih vasi in še čez krajevne meje. Lani je dopolnil sedemdeset let. Rodil se je 11. septembra 1911. Ves čas je živel v Taboru; zato je tudi del njegove kronike v najdragocenejšem smislu. Vse kulturno delo v kraju desetletja nazaj je povezano z njegovim imenom in imeni njegovih bra-

Nande Žagar

Na pokopališču v Zagorju smo se maja poslovili od Nandeta Žagarja, ki se je rodil leta 1913. Za NOB je pričel delati takoj na začetku, organizirano pa leta 1942 in bil zaprt po raznih zaparih in nazadnje poslan v Mauthausen.

Gabrijel Bogadi

Maja je umrl Gabrijel Bogadi, upokojeni kapetan 1. klase. Rodil se je leta 1917 v Vrbovcu (Hrvaško Zagorje) v zavedni proletarski družini. Že od mladih nog je odkrito kazal svojo narodno zavest ter obsojal vsakršno hlapčevstvo. V NOV je stopil leta 1943 ter do konca zvesto in hrabro kot aktivni borec branil svojo domovino. Tudi po osvoboditvi je nadaljeval svoje delo. Bil je aktiven družbenopolitični delavec vse do svoje smrti. Za svoje delo je prejel številna odlikovanja.

Janez Henigman

Rodil se je v Rakitnici leta 1909. Po kapitulaciji stare Jugoslavije je bil med prvimi, ki se je priključil OF v svojem kraju. Junija leta 1941 je vstopil v partizansko enoto - 2. ribniško četo, ki je bila v sestavi Notranjskega odreda, nato Krimskega, potem pa Tomšičeve brigade. Po dolžnosti je bil razporejen v Dolomitski odred, nato na kurirsko postajo TV-14 in potem v tiskarno, kjer je bil do osvoboditve. Prejel je številna priznanja.

Franc Zadel

Na pokopališču v Juriščah smo se maja poslovili od borca in aktivista Franca Zadela, rojenega pred 72 leti. Od kapitulacije Italije pa do osvoboditve je bil tajnik OF vasi Jurišče. Po osvoboditvi je opravljal najodgovornejše družbenopolitične naloge. Za svoje delo je prejel vrsto odlikovanj.

Ivanka Klanjšček

Po dolgi in hudi bolezni je umrla Ivanka Klanjšček. Od nje smo se poslovili marca na pobreskem pokopališču v Mariboru. Kot mladinka se je vključila v NOG leta 1942. Delala je aktivno in organizirano na področju Zgornjega vipavskega okrožja vse do osvoboditve. Tudi po vojni je bila aktivna pri obnovi porušene domovine. Za njen prispevek v NOB je bila odlikovana.

Jakob Kožuh

Marca smo se na pokopališču v Vojniku poslovili od Jakoba Kožuha, rojenega leta 1908 v Pristavi pri Vojniku. Bil je napreden kmet, zato je težko prenašal nemško fašistično okupacijo in spomladi leta 1944 je začel sodelovati s partizani. Bil jim je vodil po okoliških krajih. Na svojem domu je večkrat nudil varno zatočišče utrujenim in ranjenim partizanom.

Jože Vidic

Jože Vidic je umrl maja, pokopali smo ga v Zagorju. Rodil se je leta 1907 v Zagorju. Za OF je začel delati leta 1943. V oboroženi odpor se je vključil leta 1944. Bil je odlikovan.

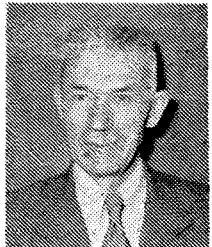
Rajko Pipinič

Rajko Pipinič se je rodil leta 1904. V NOV je vstopil leta 1941. Bil je borec Cankarjevega bataljona in Gubčeve brigade. Bil je udeleženec dražganske bitke. Od njega smo se poslovili maja v Slov. Konjicah.

Janez Hrovat

Na pokopališču v Podgradu smo se poslovili od Janeza Hrovata iz Pristave pri Novem mestu. Rodil se je leta 1906. Ob prihodu okupatorja je moral zapustiti delo na žagi in se preselil na Pristavo. Po italijanski kapitulaciji je odšel med partizane v Gubčovo brigado in naprej v zaščitni bataljon glavnega štaba NOV in POS. Prejel je orden zaslug za narod 3. stopnje in medaljo za hrabrost.

Anton Čarman

Anton Čarman se je rodil leta 1901 v Godešcu pri Skofji Loki. Iz mlina, kjer je bil zaposlen, je organiziral, da so aktivisti in partizani odnesli čimveč hrane, največ pa moka. Z OF je sodeloval vse do konca vojne kakor tudi vsa njegova družina, sin in hčerka sta bila med partizani. Pokopali smo ga v Lipici pri Skofji Loki.

Ludvik
Valentincič

Decembra lani je v Splitu umrl mornariški podpolkovnik v pokloju Ludvik Valentincič, rojen leta 1902 v Ljubljani. Ob zlomu stare Jugoslavije se je vključil v delo OF v domačem kraju v Brodu pri Novem mestu. Fašisti so ga konec leta 1942 odpeljali v taborišče Gonars in Padovo. Po vrnitvi iz internacije je še pred kapitulacijo Italije vstopil v NOV. Novembra leta 1943 je odpotoval v prvi skupini 23 slovenskih pomorščakov iz Bele krajine na Vis. Med potjo je bil ranjen. Konec leta 1943 je bil dodeljen 3. pomorskim obalni sektor na Dugem otoku kot mornariško tehnični referent. Na Kornatih je leta 1944 organiziral dve delavnici za popravila partizanskih ladij in maja istega leta je bil postavljen za predavatelja v mornariških tehničnih šolah in tečajih na Visu.

lo je zelo zastalo. Takrat je poslal štab IV. operativne cone komisarja Gustelna z Moravškega ponovno na taborski teren. Zastalo delo naj bi spet poživil. In med tremi, štirimi hišami v Taboru in na Gomilskem je bil spet Rudi Hanzič trdna opora, ki je ilegale nudil največ podatkov in večkratno prenočišče. Žal je komisar Gustel že 11. februarja 1943 zaradi izdaje padel v Zaplani nad Vranskim. To Rudijevo, naravnost herojsko vrlino in celotno povezanost je treba posebej poudariti. Sam je bil preskrben, da bi jo naglašal. Pomoč Gustelnu so nedavno na novo odkrile šele listine v arhivih glavnega štaba NOV in POS, ki o vsem nadrobno govorijo.

Kljub smrti brata Jožka in komisarja Gustelna je pokojni Rudi še nadalje sodeloval s partizani vse do osvoboditve. Zadnje leto pred osvoboditvijo in prva leta po osvoboditvi pa so Rudija postavili v središče družbenega delovanja. Delo političnega aktivista v resda osvobodjeni, a povsem sestradani, obubožani in porušeni deželi ni bilo lahko. Tudi po narodnoosvobodilni vojni se je, kljub starosti, še zagrebel v kulturno-prosvetno delo. Mladim je želel posredovati nekaj ognja, ki ga je premogla njegova generacija.

Vlado Habjan

SLOVENJ GRADEC

Mladi iz Pameč obujajo spomine

Pri gostišču Ulbnik, ki ga obdajajo smrekovi gozdovi na območju severozahodnega Pohorja je ob slovesnosti mladinska organizacija iz Pameč položila venec padli partizanki Stanki Orožim - JANJI.

Profesor Ferdo Fišer je o njenem delu in življenju med drugim dejal:

V letih okupacije je zelo zgodaj začela sodelovati v narodnoosvobodilnem gibanju, ki je v kraju njene zaposlitve (Soštanj) spriču številnih prvoborcev bilo široko in trdno zastavljeno. Tu se je Stanka pridružila ljudem, ki se niso vdali hudemu pritisku in aretacijam gestapa, streljanjem talcev, izseljevanjem in preganjanjem. Tudi njena revolucionarna misel in zavest sta bili močnejši od krutosti okupatorja.

Spomladi 1944 so jo sredi neumornega mladinskega delovanja opozorili, da je prijavljena gestapu. Ukrepala je odločno in naglo ter odšla v partizane. Dve uri po njenem odhodu so gestapovci že vdrl v njeno sobo. Stanka se je pridružila borcev Vzhodnokoroškega odreda in dobila partizansko ime Janja. Iz odreda so jo najprej poslali na teren v skupino pripadnikov VDV. Odtod je prišla med organizatorje mladine in bila nazadnje sekretarka okrožnega komiteja SKOJ Dravograd.

Konec januarja 1945 so jo dodelili skupini partizanov, ki naj bi jih Štefan Goršek - Čaki popeljal čez Dravo na Košenjak in dalje po našem etičnem ozemlju. Skupina je na večer pred 2. februarjem želela proslaviti ta odhod. Zadrževali so se pri kmetu Medvedu pri Ožboltu nad Sempetrom na Kronske gori. Žal se je našel izdajalec, ki je obvestil gestapovske krvokele v Dravogradu. Prišlo je do strahotnega pokola, med katerim so Čakija, hudo ranjenega in tri njegove tovariše v hiši postrelili, enega so pa odpeljali živega. Janji je uspelo, čeprav je bila ranjena, da je pobegnula v grapo med Medvedovo in Dolančevo domačijo. Resda so jo zasledovalci zavzeto iskali, vendar je niso dobili. Naslednje jutro jo je našel Medvedov sin ter jo s pomočjo dveh tovarišev prenesel v bližino kmeta Lubasa, od tam pa so jo terenci spravili v bunker gospodarske komisije, ki je bil v gozdu. V bunkerju je skrbel za njo in ji prevajal rano Luka Polenik. Pripravljali so vse potrebno, da bi jo prenesli v partizansko bolnico v legeskem Pohorju, toda prišlo je do ponovne izdaje. Janja je pokazala svojo odločnost tudi tokrat. Živa jima ni hotela priti v roke, pa se je raje sama ustrelila.

Njene ostanke so domačini najprej pokopali v neposredni bližini bunkerja, od tam pa so jih v letih po vojni prenesli na pokopališče v Pamečah pri Slovenj Gradcu.

Adolf Ankon

MARIBOR

Srečanje pobratenih borcev

Ob Dnevu vstaje slovenskega naroda, 22. juliju, je bilo srečanje borcev štirih krajevnih skupnosti občine Tabor v Mariboru, in sicer iz krajevnih skupnosti Angel Besednjak, Jožica Flander, Slavko Slander in Miloš Zidanšek ter dveh pobratenih krajevnih skupnosti Podčetrtek in Veliki Poganač. Pobratenje je bilo leta 1975, takoj za tem, ko je Kozjansko prizadel potres.

Priprave in organizacijo je letos prevzela krajevna skupnost Angel Besednjak, ki je svojo nalogo odlično opravila.

Goste smo sprejeli v Framski 4. Nato smo v sprevedu odšli k spomeniku Angela Besednjaka-Dona, kjer smo položili venec ter se z enominutnim molkom oddolžili njegovemu spominu.

Za tem so gostje iz pobratenih krajevnih skupnosti s praporom na čelu odšli k vojašnici Slava Klavara, kjer smo položili venec pred spomenik.

V spremstvu tovarišev iz vojašnice smo se odpeljali v vojašnico Franc Rozman-Stane. Ogledali smo si tudi muzejsko sobo XI. SNOB in na hodniku razstavljena dosežena priznanja ter pokale mirnodobske enote v zadnjih desetih letih.

Vrh naše svečanosti je bil na Kozjaku, pri Duhu na Ostrem vrhu. Zbrali smo se pred spomenikom dveh naših velikih revolucionarjev Djura Djakoviča (1886-1929) in Nikole Hečimoviča (1900-1929), ki sta bila tu zahrbtno ubita. Položili smo vence, se z enominutnim molkom poklonili njunemu spominu, stare borke zavite v temne rute pa so brisale solze. Spomini so bili boleči.

Angela Jelen

PARTIZANSKO GOSPODARSTVO GORIŠKEGA VOJNEGA PODROČJA

Karel Kumše-Tomaž

2

Organizacija delavnic na Primorskem

Zaradi velikega števila delavnic po vsem primorskem ozemlju je natančen pregled in razpored delavnic precej zapleten. Najpomembnejše orožarske delavnice so bile namreč direktno pod vodstvom prometno-tehničnega oddelka štaba 9. korpusa, radijske in telefonske pa pod oddelkom za veze. Vse ostale delavnice pa so bile sestavni del komande področij in komande mest na Primorskem. Vodji tehničnega oddelka Komande goriškega vojnega področja so bili podrejeni tehnični oficirji, ki jih je imenovala vojna oblast 9. korpusa, njih število je odgovarjalo posameznim strokam delavnic, pri čemer je bilo možno več sorodnih strok združiti v eno. Naročila so sprejemali tehnični oficirji od šefa tehničnega oddelka in so bili tudi odgovorni za pravočasno in pravilno izvršitev. Vsak predmet, ki so ga pošiljale enote, so morali oddati na javki, vstop v delavnico pa ni bil dovoljen nikomur brez dovoljenja.

Popravila so izvrševale delavnice po vrstnem redu, prednost so imele vojaške enote. Vodje delavnic so vodili točen zapisnik o izvršenih delih. Vse nabave in potrebe z delavnic so se koncentrirale preko tehničnega oddelka, referenta za nabave, ki je bil dolžan čimprej nabaviti in razdeliti sorazmerno posameznim delavnicam potreben material. Tehnični material in rezervne dele so tehnični oficirji nabavljali v mestih: Trst, Gorica, Milano in drugimi. Da se je lahko ustvaril točen pregled o stanju in produktivnosti delavnic, so morali vodje delavnic vsakega 15. in 30. v mesecu pošiljati poročila tehničnemu oddelku Komande goriškega vojnega področja, oziroma enakemu oddelku Vojne oblasti 9. korpusa.

Orožarske delavnice

Med prvimi orožarnami na Primorskem je bila v Škrbini na Krasu v kovačnici Vinka Dermana. Izdelovali so ročne bombe in popravljali orožje. V kleti rojstne hiše narodnega heroja Antona Šibelje-Stjenka v Tomačevci na Krasu so mladinci izdelovali ročne bombe in popravljali orožje, nekaj pa so delali tudi v Kraški pečini Zdrnje v Tomačevcih. Največje delavnice so bile v Cerknem, kjer je bilo v treh orožarskih obratih zaposlenih 16 borcev. Poleti 1944 so začeli izdelovati partope in granate po novih načrtih Glavnega štaba NOV in POS. V Koprivi na Krasu je v jeseni leta 1943 nekaj časa delovala orožarska delavnica 9. korpusa, od tu se je preselila v Hrastje pri Šmarjah. Manjše popravilnice orožja na Primorskem so bile še na Lokovcu in v Gornji Trebuši.

Stražna četa komande goriškega vojnega področja

Meseca aprila 1944. leta so ustanovili orožarno v kleti hiše, ki je bila last Friderika Mravljice iz Vipavskega križa. V njej je delalo 11 borcev. Orožarno je čuvala stalna straža, ki je bila nameščena na Reber. Imela je organizirano javko za dovoz orožja ter drugega materiala, svoje skrivališče za orožje in eksploziv. To skrivališče je bilo v gozdu med Hrastjem, Gabrjem in Stanjelom. V naravni votlini 300 m daleč od vasi so imeli bunker. Tega so uporabljali le v skrajni sili, ko je bilo treba skriti važne naprave orožarne in osebe, ki je v njej delalo. Bunker so uporabljali do osvoboditve in ga sovražnik ni odkril.

Vojni referent Jože Ipavec je med drugim oskrboval ves kolektiv orožarne s hrano in potrebnim materialom. Zaradi pomembnosti orožarne je bila potrebna strogo zaupna mreža. Ta pa ne bi bila možna, če bi v naseku Jakulini vse družine ne sodelovale v OF. Da je orožarna nemoteno delovala, je bila organizirana potrebna obveščevalna služba, katero je vestno vršila zanesljiva in predana mladinka-kurirka Jolanda Čuk iz zaselka Jakulini. Razen kurirske in obveščevalne službe ji je bila zaupana naloga dnevno odpirati in zapirati glavni vhod orožarne ter ga pazljivo zamaskirati, da ga sovražnik ne bi opazil in tako odkril delavnico. V začetku aprila 1945. leta so Jolando ujeli četniki, jo mučili in zlorabili. Kljub mučenju Jolanda ni ničesar izdala, za posledicami mučenja pa je kmalu zatem umrla. Glavni iniciator in organizator delavnice in skladišč v posredni in neposredni bližini Jakulini, je bil inženir Hari, načelnik oddelka za oborožitev pri štabu 9. korpusa. Po navodilih imenovanega je nadaljnja dela vodil Jože Ipavec iz Potoka. Orožarji so tu delali do konca vojne. Hrano so jim prinašali ljudje iz vasi oziroma zaselkov Šmarja po določenem vrstnem redu.

Partizanski top - partop

Partop je bil znano partizansko orožje. Večji del je bil lesen. Pri izdelavi tega orožja se je uspešno uveljavil lesenostregar Andrej Obid iz Cerknega. Leseni del partopa je bil sprva dolg 110 cm; takšno mero so dobili iz Dolenjske, Stjenka pa jo je skrajšal na 63 cm s premerom 8,1 cm. Poleti 1944. leta so izdelali partop v delavnicah 9. korpusa na Primorskem, za katerega so sami izdelali tudi strelivo. Bil pa je še precej neroden in nezanesljiv. Na pobudo komandanta glavnega štaba NOV in POS Franca Rozmana-Staneta in komandanta 9. korpusa Lada Ambrožič-Novljana so v jeseni 1944. leta pričeli v orožarski delavnici na Novi gori z izpopolnjevanjem tega orožja. Na podlagi originalnih polnjenj so uspeli izdelati lastna polnjenja, ki so popolnoma ustrezala svojemu namenu. Glavni sestavni deli partopa so bili: cev, nožice, podložna plošča in merilna naprava. Ta je imela pero, udarno iglo ter prožilnik na poteg. Nožice so bile od težkega mitraljeza »St Etienne« in skrajšane ter so se lahko dvigale in spuščale. Na vrhu nožic je bil nameščen vijak, s pomočjo katerega se je lahko premikala cev po smeri.

Se nadaljuje

V akcijo za orožje

V taboru kurirske karavle P-13, ki je tedaj taborila nedaleč od Tomačevce na Krasu, se je nekega dne med kurirji razvnela živahna debata o tem, kako naj bi rešili vprašanje izpopolnitve oborožitve lastne enote in posameznih kurirjev. Vedeli so, da je oskrba partizanske vojske z orožjem odvisna pretežno od orožja, ki ga zaplenijo sovražniku, in da se še dolgo ne bodo mogli zanašati na oskrbo iz lastnih virov. Zavedali pa so se tudi, da je akcija na sovražnika zelo tvegana in bi pri tem zlahka prišlo do številnih zapletov. Med drugim so morali računati, da enoto sestavlja skopo število moštva, da ni njena poglavitna naloga napadati sovražnika, temveč opravljati posebne naloge, s sovražnikom pa se lahko spopada le tedaj, če se spopadom ne more izogniti.

Po oceni okoliščin, v katerih so se kurirji znašli, so bili pomisleki komandirja karavle, ki se ni navduševal za akcijo, dokaj razumljivi. Zavedal se je, da mu bo v primeru lastnih žrtve sledila neizogibna odgovornost, za primer golega neuspeha pa lahko pričakuje le morečo grajo nadrejenih. Razen tega se za akcijo ni mogel navdušiti tudi zato, ker ni mogel predvideti nobenih vzpodbudnih možnosti za uspeh akcije. Ne glede na različna mnenja pa je le prevladala težnja gorečnejšev, ki so se navduševali za akcijo, in končno so sklenili sestaviti skupino petih kurirjev prostovoljcev, ki naj bi oboroženi z avtomatskim orožjem in ročnimi bombami naslednje dni krenili v akcijo. Za vodjo te skupine je bil določen Pavle MOŽE, za namestnika pa Bruno KAVČIČ. V skupini so bili še: Vido VERČ, Oskar GORUP in Slavko MITIČ.

Napad na kamion

Skupina petih kurirjev prostovoljcev je 15. januarja 1944 krenila v akcijo. Prebili so se do naselja Senadolice, ki je ob cesti Sežana-Senožeče, po kateri so zelo pogosto prevažali nemške vojaške tovore. Od tod so opazovali vozila, ki so vozila po cesti, obenem pa so se nekoliko oddahnili in okrepcali.

Kasneje so odšli v osamljeno hišo, ki je nad cesto, in tam opazovali cesto vso noč, proti jutru pa so se pomaknili ob cesti v smeri Senožeč in se nedaleč od tod v borovem gozdičku ob cesti razporedili v zasedo.

Hladno zimsko jutro kurirjev ni motilo, ko so v zasedi čakali, da bi po cesti pripeljal kako vojaško vozilo. Vendar pa jim tudi ni bilo treba čakati dolgo, ko so na zavoju opazili nemško terensko vozilo, ki je pripeljalo iz smeri Sežana. Še tesneje so se pritajili v zaklone in nestrpnost približala primerno razdaljo za napad. Naenkrat pa so pritiskali na sprožilno svojega orožja in odvrli ročne bombe na cesto proti drvečemu vozilu. Odmevi rafalov in eksplozije so zarezali v ušesih, zacivilile so avtomobilske gume in vozilo se je prevrnilo pod cesto. Ranjeni, poškodovani in prestrašeni Nemci so le s težavo iskali zavetje pred izstrelki, ne da bi nudili odpor. Zato se je skupina kurirjev nemudoma

pognala na cesto, da bi razorožila posadko avtomobila in zažgala prevrnjeno vozilo.

Tedaj pa je nenadoma izza ovinka pripeljal vojaški tovornjak, za njim drugi in še tretji. Ni bilo več časa, da bi do kraja izvedli akcijo, ki so jo uspešno pričeli. V trenutku jih je obsula toča izstrelkov iz pušk, avtomatov in mitraljezov, vendar jim je uspelo, da so se brez izgub umaknili, čeravno so jim Nemci pred nosom preprečili, da bi prišli tudi do plena.

Ponovno v zasedi

Čez nekaj dni, 21. januarja, se je ta skupina kurirjev ponovno podala v akcijo. To pot so se usmerili proti Opčinam, kjer je bila močna nemška postojanka, ki je štela kakih 1500 vajakov in oficirjev. Upali so, da bodo v neposredni bližini postojanke zlahka naleteli na manjšo skupino Nemcev ter jo napadli in razorožili. Okrog 12. ure so že prišli na cesto med Dutovljem in Repentabrom. Ko so pozdravljali mimoidoče, se jim nihče ni odzval, saj si domačini niso mogli zamisliti, da bi se partizani pri belem dnevu sprehajali tod.

Ustavili so se za trenutek v gostilni ob cesti, da bi po naporni poti potešili žejo, obenem pa se pozanimali, če morebiti Nemci prihajajo pogosto v te kraje. Od tod so odšli skozi železniški predor in prišli v Dol. Slišali so brnenje avtomobilskega motorja po cesti, vendar na to niso bili pozorni. Ko pa so na železniški postaji zvedeli, da je le malo prej peljal nemški tovornjak proti Dutovljem, so se resneje zamislili. Odlo-

mion približal na primerno razdaljo.

Rafal iz brzostrelke je pretrgal morečo tišino. Prvim je sledila toča izstrelkov, ki je obsula tovornjak in strahovito so odjeknile eksplozije ročnih granat, ki so se razpočile na cesti. V trenutku je kamion obstal sredi ceste. Posadka Nemcev je bliskovito zapustila vozilo in tovor ter zbežala v poslopje gostilne. Ko je skupina kurirjev ugotovila, da so Nemci zbežali v poslopje, se je brž razporedila, da bi jim preprečili umik, vendar so jo Nemci prehiteli in se razbežali.

Medtem ko je skupina kurirjev napadala nemški kamion, je v pritličnih prostorih gostilne »Ravbar« skupina šolskih otrok vadila kulturni program za nastop na partizanskem mitingu, ki so ga pripravljale tamkajšnje vasi. Ko so zaslišali rafale in eksplozije, so se kot blisk pognali proti prizorišču. Nič zanimivejšega si niso mogli predstavljati, ko so odkrili, da so Nemci zbežali in ko so »zvrtili«, da je kamion naložen z orožjem. Zavreščali so, kot bi se iz preluknjane posode pocedil curek svežega medu, in že so družno s kurirji hiteli odnašati orožje s kamiona v začasno skrivališče.

Orožje še za odred

Kurirji in domačini so spravili na varno 250 pušk, tedaj pa so nenadoma ugotovili, da Nemcem prihaja pomoč. Sredi največje vneve so jih prekinili in kurirji so zažgali kamion s preostalim tovorom, da ne bi prišel ponovno v roke sovražnika. Da bi napravili zmedo in jih za-

Pavle Može je vodil akcijo, Bruno Kavčič pa je bil odrejen za namestnika. Slika je bila posneta kasneje. Tedaj je bil Može že komandir karavle, Kavčič pa njegov namestnik.

čili so se, da mu postavijo zasedo ob povratku. Vedeli so, da je malo naprej porušena cestni most, kjer bo kamion obtičal in se bo moral vrniti, zato so se brž razporedili na položaje ob cesti, saj je bilo v daljavi že slišati kamion, ki se je vračal.

Nemci bežijo

Kmalu so opazili vojaški tovornjak s prikolico, ki se je bližal zasedi. Kot se je krajšala razdalja, jasneje je bilo videti vojaške postave posadke, ki je spremljala tovor. Nestrpnost se je stopnjevala in kurirji v zasedi so nemirno uravnavali merilne naprave svojega orožja ter pripravili ročne bombe, da jih odvržejo, ko se jim bo ka-

držali, dokler ogenj ne bi opravil svojega, so se razporedili na položaje in jih napadli. Pa tudi Nemci so takoj odgovorili z bobnečim ognjem iz mitraljezov in ostalega orožja, kot bi hoteli ustvariti videz spopada s kako večjo partizansko enoto.

Z akcijo so kurirji zaplenili in umaknili na varno tolikšne količine orožja, ki so zdaleč presegle njihove potrebe. Zato so o zaplembi takoj obvestili četo Južnoprimskega odreda, ki je tedaj taborila v gozdu »Žekence« med Komnom in Pliskovico, da je prevzela vse orožje. Le nekaj pušk so kurirji odnesli s seboj, ko so se zadovoljni nad uspešno akcijo vračali v tabor kurirske karavle P-13.

Anton Erjavec

Poljudno-znanstvena revija za mladino

Rojstvo Pionirja

Poljudno-znanstveno revijo Pionir, ki jo izdaja Mladinska knjiga, pozna domala vsak slovenski pionir. Enkrat mesečno vas skozi šolsko leto obišče s svojimi zanimivimi sestavki, med katerimi vsak najde nekaj zase, odkriva še neznano, raziskuje, v Pionirju najde prijatelja.

Pa ste se že kdaj vprašali, kako se je pravzaprav vse to začelo? Kako in kdaj se je rodil Pionir? Kdo je njegov oče? Kako je shodil s prvimi koraki? Nas je zanimalo in o tem smo povprašali na uredništvu Pionirja. Morda se vam bo zdelo malo čudno, a vendar je res: Pionir je sin vojne, narodnoosvobodilnega boja, iz leta 1943, in prav avgust je njegov rojstni mesec. Zato smo se tudi odločili, da prav v avgustu počastimo spomin na Pionirjevo rojstvo, pravzaprav so mu takrat rekli Slovenski pionir (za svoje najmlajše izdaja Zveza slovenske mladine). Nič ne de, če ni ravno okrogla obletnica, katerim imamo navado dajati prednost.

Sklep o izdajanju lista za najmlajše so sprejeli na pobudo pokrajinskega komiteja SKOJ in glavnega odbora Zveze slovenske mladine v okviru komisije za šolstvo pri SNOS. Sama zamisel o listu za otroke pa je zrasla na zelniku Mitje Vošnjaka, ki je postal tudi prvi urednik Slovenskega pionirja. V nekem pogovoru o tem, kako je vzniknila ideja o rojstvu mladinske revije, je Mitja dejal: »Na osvobojenem ozemlju so bili tudi otroci. Zelo prihodni so bili. Veliko so naredili: nosili so sporočila, nabirali lipovo cvetje in razne goz-

dne sadeže, zbirali so orožje, municijo. Po svojih močeh so se bojevali proti sovražniku; ne kot otroci – kot pravi borci. Hodili so tudi v šolo.

Prvi urednik Slovenskega pionirja Mitja Vošnjak

Hudo pa je bilo, ker nismo imeli zanje nobenega pravega branja. Že na terenu sem videl, da je otrok brez literature, brez branja, zgubljen. Ko sem urejal Mladino in druge liste, mi je večkrat prišlo na misel: za otroke pa bi se dalo to drugače zapisati. Tako sem predlagal, da bi začeli izdajati tudi list za otroke.

Že prej je Mitja Vošnjak razmišljal o časopisu za otroke, takrat, ko je prišel iz Gubčeve brigade in postal

sekretar komiteja SKOJ v Ljubljani. Iz pogovorov pionirjev iz Šiške in Most je spoznal, kako so bili otroci željni novic o partizanih, o bojih. Tako so začeli organizirati sestanke na Rožniku. »Niso bili to navadni sestanki,« pravi Mitja. »Ponavadi smo se najprej šli partizane in fašiste. Kot neumni smo se preganjali po Rožniku. Potem smo včasih prebirali Iljina, sledile pa so novice o najnovejših dogodkih in dogovarjali smo se, kako bi jo lahko zagodili sovražniku.«

Na osvobojenem ozemlju je bila možnost za izdajo časopisa, zato se je Mitja lotil naloge z vso vnemo. Na bazi 20 v Kočevskem Rogu je kar sam sestavil prvo številko Slovenskega pionirja. Kaj mu je bil osnovni motiv? V pionirjih je videl tovariše, soborce, ne pa otroke, ki jih je treba vzgajati. Zato je sklenil v listu za otroke pisati o resničnih dogodkih, o življenju otrok med vojno, o akcijah posameznih pionirskih skupin in njihovih uspehih. Pisal je iz pogovorov s pionirji, ki se jim njihova junška dejanja za NOG niso sicer zdela nič kaj posebnega, temveč nekaj najbolj normalnega in samo po sebi umevnega.

List je potreboval več ljudi, ki bi vanj pisali. Na konferenci na Suhorju leta 1943 so delegati razpravljali tudi o tem in Mitja Vošnjak je predlagal, naj kar vsak delegat napiše po en članek. Seveda ni šlo tako gladko in pri nekaterih delegatih je rodilo celo paniko. Eden je izjavil: »Raje padem v bunker kot pa napišem članek!«

Kje so tiskali prvega Slovenskega pionirja? Tudi to je vprašanje na mestu. Osvobodilna fronta slovenskega naroda se je kot predstavica vseh plasti slovenske družbe vedno zavedala velike vloge tiska v svojem boju. Kmalu po okupaciji je v Ljubljani zraslo šest ilegalnih tiskarn, ki so opravljale veličastno delo pri obveščanju in osveščanju prebivalstva. V izjemno težkih okoliščinah so te tiskarne od septembra 1941 do aprila 1943 natisnile približno dva milijona najrazličnejših tiskov, od Slovenskega poročevalca do propagandnih brošur, letakov in živilskih nakaznic. Več niso vzdržali. Italijani so jih odkrivali in tiskarji so se morali seliti na podeželje. Na Do-

lenjskem in Notranjskem je že pred veliko italijansko ofenzivo poleti 1942 delovalo

knjila na Rog, kjer se ji je priključila Danica Svetek-Marinček s partizanskim ime-

Napis na naslovnici Slovenskega pionirja iz leta 1943

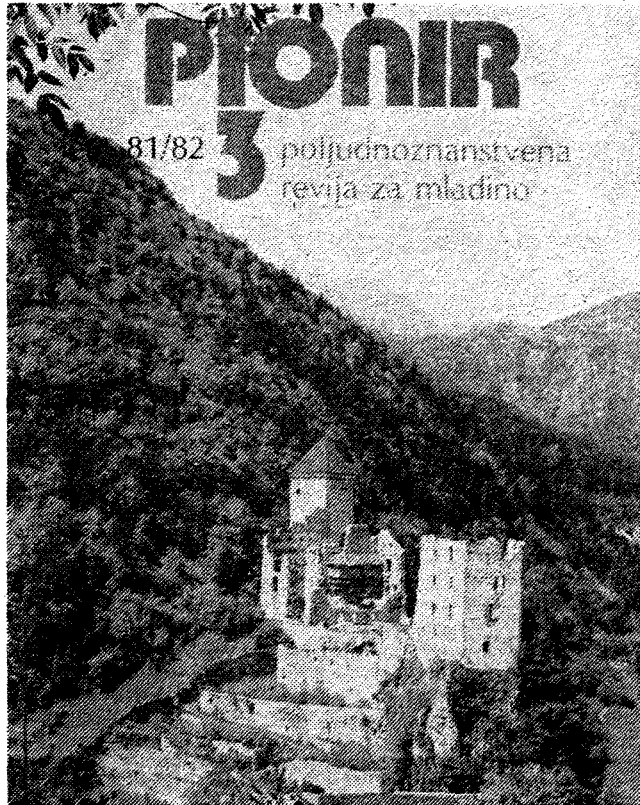
nekaj ciklostilnih tehnik, vsaka za svoje okrožje, med njimi tudi tehnika za okrožje Stične. Ta je bila podrejena 1. bataljonu Zahodno-dolenjskega odreda, zato je bila z njim neprestano na pohodu. Med ofenzivo se je uma-

nom Urška, ki je postala njena voditeljica in se je po njej tehnika tudi začela imenovati. Postala je ena najbolj slavnih na Dolenjskem. Tehniko je bilo treba preseliti na varno mesto. Odločili so se za Kočevski Rog, bližino vasi Pugled, kjer je že stala karavla kurirske postaje TV-14. Aprila 1943 so v neki kraški vrtači začeli graditi barako iz desk. Iz druge manjše vrtače so naredili bunker, ki naj bi služil kot zavetišče in obenem skladišče. Pa smo pri rojstnem kraju Slovenskega pionirja, ciklostilni tehniki Urški v Kočevskem Rogu. Papir je bil sicer slab, bil je pa le. Pionirja so razpošiljali po celi Sloveniji. Za to so poskrbeli kurirji.

Vse do nemške ofenzive 1944 je Mitja Vošnjak skrbno spravljal vse številke medvojnega Pionirja. Ob ofenzivi pa so morali ves material pustiti na robu Kočevskega gozda, kjer ga je počasi najedal zob časa.

V Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani pa najdete droben, komaj deset strani obsegajoč list, ki je na prvi pogled kar malo neugleden: tiskan je na A5 formatu, ciklostiran in črno-bel, na naslovnici pa piše Slovenski pionir, in datum, avgust 1943, izdaja, da se je Pionir rodil v najdoločnejših trenutkih naše narodne zgodovine.

Živa Drole

Kako izgleda Pionir današnjega dne

Na slovenski meji
pogumno pokončno stoji
vojak

Nenadoma mu trzne lice, temna senca se mu v spominu zbistri. Njegova misel poleti v preteklost, v vojno.

Kako mračna, zatirana je bila slovenska zemlja takrat... Koliko domačih, slovenskih ljudi je prestopilo na stran okupatorja. Ta pa je rušil slovenske jezove in s svojimi težkimi okovanimi čevlji teptal slovensko zemljo, narod, jezik.

Ljudje so trpeli, ko so gledali, kako se jezik suši, izginja, kako izginjajo najbližji, znanci, kako se v gorečih plamenih spreminja domačija v pepel...

Nenadoma se je nekomu zbistrilo oko in je odločno zgrabil puško, rekoč: »V boj, za svobodo!« Njegov vzklík se je širil od ust do ust in nenadoma se je pognala v boj vsa dežela ob Jadranu.

V srcih vseh teh junakov je klila želja po svobodi.

Naposled smo postali svobodni. Kako obširna je beseda svoboda! Kako je lepa!

A vendar ni prišla sama od sebe...

vojna je vzela mnogo hrabrih junakov, veliko mladih življenj, obupanih mater, mož, celo njihove otroke je terjala. Da, prav ta življenja

so nam dala svobodo, v kateri živimo.

Temna senca zdrsne z vajakovega lica. V očesu se mi zaiskri solza. A to ni bila solza žalosti, bila je solza sreče. Dojel je, zakaj stoji na meji, dojel je, da mora vselej briniti domovino. Obdržati morala Jugoslavijo, deželo, za katero je preteklo toliko krvi in ki je prenesla toliko gorja in ponižanja.

Zdaj, ko ve, zakaj je na straži, ne bo nikoli več krva-

ve domovine, večno bo svobodna.

Nehote mu zdrsne puška z ramen. Pobere jo in dvigne visoko v svobodno nebo. Odločno, glasno zakriči: »Dokler bom živ, dokler mi večna tema ne leže na oči, dotlej bom ljubil, spoštoval domovino! In če bo treba, se bom bojeval za svobodo kot nekoč naši vojni tovariši. Tako mi velita ponos in čast.«

TANJA DIMITRIJEVSKA, 7. b.
OŠ Simona Jenka, Kranj

Tudi po Titu Tito

»Tudi po Titu Tito!«
kliče ves mladi rod.
Z zaupanjem zremo v prihodnost,
ko stopamo na Titovo pot.

Ker Tita smo izgubili,
se bomo prav vsi borili;
vsi, mladi in stari
domovini bomo zvesto služili.

ROMANA ŠLIBAR, 7. a
OŠ Staneta Žagarja, Lipnica

Pogovor
Obiskali smo Adrijana
Kumarja

Rodil sem se 21. januarja 1924 v Kojskem v Goriških Brdih.

Oče je bil mizar, mati pa je bila gospodinja.

Moj oče je bil član KP od leta 1920. Ves čas je aktivno deloval v delavskem kmečkem gibanju. Bojeval se je za delavske pravice. Tako sem tudi jaz že kot otrok spoznal, da je le z bojem proti nasilju mogoče izboljšati naše življenje za delovne ljudi. Ze leta 1938 sem postal član SKOJ, udeleževal sem se raznih političnih akcij, kot na primer demonstracij proti Ljotiču. Sodeloval sem pri zažiganju kresov ob 1. maju ter v drugih akcijah, ki sta jih organizirala KP in SKOJ. Ko pa je prišel v naše kraje okupator, je bil poziv KP v boj za osvoboditev naše domovine znamenje za takojšen oborožen boj proti okupatorju. Skupaj z drugimi zavodnimi mladinci iz Posavja sem se udeležil prvih sabotažnih akcij in bil udeleženec prve oborožene akcije na Jezici 7. septembra 1941.

V kateri partizanski enoti ste se bojevali med narodnoosvobodilnim bojem?

Bil sem v Vipavski četi na Goriškem in v Gregorčičevi, kjer sem bil komisar bataljona. Pozneje pa sem postal terenski delavec.

Ali ste poznali kakšnega kurirja?

Poznal sem kurirja Petra Žorža-Petrčka. Vzdrževal je zvezo z Banjske planote na Goriško, kjer je bilo vodstvo Primorske. Petrček je bil majhen in čokat deček. Ker je bil majhen, smo mu pravili Petrček. Bil je zelo delaven. Dostikrat sem se ustavil v karavli, kjer je bil Petrček in tam preživel marsikateri vojni dan. Karavla je bila skrita v kamnitem, z grnovjem poraščenem pobočju nad Sočo, v bližini Doblarja. Kraj je bil dobro skrit, tako da ga po vojni nisem mogel več najti. Petrčka smo imeli vsi zelo radi, žal pa je kmalu po vojni umrl kot delavec v tovarni Litostroj.

Ste bili tudi vi kdaj kurir?

Kot dvanajstleten deček sem nesel pismo iz Ljubljane v Dravograd nekemu političnemu delavcu, ki je bil v hišnem priporu. Takrat sem prvič potoval sam z vlakom na tako dolgo pot.

Ali ste izpeljali veliko akcij na fašiste?

Od prvih akcij, ki sem jih opravil v svojem kraju na Jezici od začetka okupacije pa do zadnjega dne septembra, mi je poleg oborožene akcije 7. septembra ostala v spominu tudi akcija, ko smo rezali telefonske žice, napeljene ob

kamniški progi. Spominjam se tudi akcije, ko smo tik ob žandarmerijski postaji, kjer so včasih stanovali karabinjerji v hiši mizarkega mojstra Erjavca, izruvali telefonski drog in ga zvlékli na Dunajsko cesto. Prvega oktobra 1941 pa sem odšel v Brda, kjer sem imel nalogo organizirati OF in mladino. Spominjam se zelo uspele akcije 1. maja 1942, ko je mladina v Brdih izvedla prvo trosilno akcijo. Sam sem s tov. Milošem Kumarjem v šoli v Vedarjanu razbil Mussolinijevo sliko in potrosil razne parole, ki smo jih mladinci sami natisnili v ročni tiskarni.

Kdo vse vam je pomagal?

Doma so mi med drugim pomagali Alojz Gogala, Jože Kališnik, Miro Kos in Miha Čerin.

Ste bili kdaj ranjeni?

Ranjen sem bil dvakrat. Na srečo mi krogla ni ranila kosti, temveč samo meso. Prvič sem bil ranjen leta 1943, drugič pa leta 1945.

Tako je poekal najin pogovor s tovarišem Adrijanom Kumarjem, bratom narodne herojke Danile Kumar, po kateri se imenuje naša šola.

TAJA BOŽIČ, 4. a
MATEJA JUGOVIČ, 4. a
Ljubljana-Bežigrad
O. Š. Danile Kumar

Feliks Ofič

Živela bodo velika dejanja malih ljudi

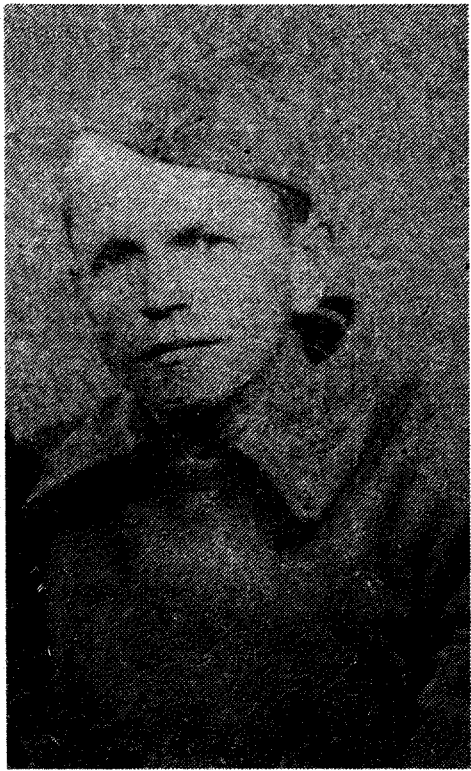
Priznajmo, da z območja Kozjaka ob slovensko-avstrijski meji, kjer je med NOB deloval Lackov odred, bore malo pišemo.

Nekaj več smo pisali pred dobrimi tremi leti, ko je bila na Ostrem vrhu osrednja proslava dneva borca, ko smo obujali spomine na Djura Djakovića in Nikolo Hečimovića, ki so ju na meji, v Šelovi grapi, zahrbtno ubile takratne jugoslovanske oblasti. Ta zločin nad predvojnima revolucionarjema je bil izvršen 1929. leta.

Pa preskočimo dobrih deset let naprej. Že smo v letu 1941, ko so nacisti, fašisti in drugi skorajda prek noči in brez boja okupirali našo domovino. Okupator je takoj na začetku svoje vladavine izdal nekakšen razglas z grožnjo smrti, ki bo doletela vsakega, ki ne bi okupatorju izročil orožja. Mnogi so se tega ustrašili ter orožja, tudi lovske puške, oddali na vojaške komande, našli pa so se tudi ljudje, ki so slutili, da bodo sami ali drugi to orožje še kako potrebovali, ko se bodo uprli okupatorju in skupnemu sovražniku. Razumljivo, da je že to bilo zelo tvegano, kajti če bi vest, da je nekdo orožje skril doma, prišla na ušesa okupatorju, bi bil takoj ustreljen.

Eden takšnih, ki je najdeno orožje raje skrbno skril, je bil Feliks Ofič, mlad fant, doma v Spodnjem Boču nas Selnico ob Dravi. Ob vdoru okupatorja je ob meji našel štiri vojaške puške, pištolo ter dva zabojca streliva, municije. Se več. Ker je bil njegov gospodar ob vdoru okupatorja na naše ozemlje ujet, je skril še njegovo sicer neprijavljeno lovsko puško in mali revolver. Vse to mu še ni bilo dovolj. Kar nekam obseden je bil, kako bi dobil še več orožja in tako mu ga je nekaj uspelo dobiti še na oni strani sicer že bивše jugoslovansko-avstrijske meje, kjer je bil sicer zaposlen.

Prišlo je leto 1943. Na Kozjaku so se pojavili prvi znanilci upora, gošarji so jim pravili. Ofič se sicer točno ne spominja, kdaj se je prvič seznanil s Francem Zalaznikom-

Leonom, ki je kmete, delavce pozival k uporu, hkrati pa organiziral prve odbore OF, kot tudi AFŽ. Tedaj je spoznal, da je napočil pravi trenutek, da izroči svoj vojaški arzenal in prave roke. Leon, vesel nad to novico, je hotel orožje takoj videti. Nekaj ga je tudi takoj odnesel ter dejal, da bo po drugo orožje, naboje prišel dan, dva pozneje. In tako se je res tudi zgodilo. Pozabili smo povedati, da je tedaj Leon od veselja, da je prišel do orožja, Ofiča celo poljubil. Postala sta zaupna sodelavca. Tedaj mu je Leon dal tudi ilegalno ime. Postal je Srnjak in to ime se ga je držalo vse do konca vojne, do svobode.

V gozdovih na Kozjaku, na levem bregu reke Drave je bilo vse več partizanov in kjer so bili partizani, so bile tudi borbe s sovražnikom. Pa je prišel Leon k Srnjaku in skupaj sta naredila načrt, kje bodo zgradili partizansko bolnišnico. In tako so zgradili prvo partizansko bolnišnico kar v bližini Gracijevе žage, kjer je Srnjak stanoval in bil na tej žagi zaposlen kot žagar. Bolnišnica je bila v celoti pod zemljo. Od civilistov je za kraj bolnišnice vedel edinole Srnjak in

njegova mati, ki je za bolniško osebje in ranjence tudi kuhala in prala perilo.

Kot mnogim zavednim domoljubom je tudi našemu Srnjaku pretela nevarnost, da ga Nemci neke noči aretirajo ter odženejo neznani usodi naproti, od koder so se le redki vrnili. Kot je pozneje zvedel, se ima zahvaliti Petru Koprivniku, da ga niso Nemci aretirali in odgnali. Brez dvoma bi s tem bilo prizadeto tudi redno oskrbovanje bolnišnice.

Nobena skrivnost ni, da je borcem za svobodo še kako primanjkovalo medicinskih pripomočkov, zlasti pa zdravil. Zopet je bil Srnjak tisti, ki je bolj po naključju kot načrtno dobil zvezo z dr. Grazlom v Štrasu, ki se je kar sam, sicer bolj previdno, zanimal za partizansko vojsko. Ofič je seveda trdovratno zanimal, da bi imel kakršne koli zveze s partizani. Nekega dne ga je zdravnik peljal s svojim avtomobilom do Arveža z izgovorom, da gre obiskat bolnika na dom. Tedaj mu je na samotnem kraju izročil večji paket z naročilom, da ga naj izroči partizanom, kar je seveda storil. Hkrati pa mu je zdravnik naročil, da še lahko pride po več zdravil.

Razumljivo, da so partizani ta zdravila sicer prej dobro pregledali, da ne bi bilo mogoče vmes kaj strupenega. Že nekaj dni zatem se je Srnjak po Leonovem naročilu ponovno zgledal pri dr. Grazlu ter mu celo izročil nekakšen seznam z imeni zdravil. In zdravnik mu je kot prvič in še tudi pozneje izročal zdravila, ki jih je prenašal v starem cekarju.

V nekatera večja naselja onstran jugoslovansko-avstrijske meje je tiste čase prispele precej vojaštva. In zopet je Leon poslal na ogled, poizvedovanja Srnjaka, ki je tudi to nalogo dokaj zadovoljivo opravil, saj kot majhen in reven fantič niti ni bil vojaškim oblastem nič kaj sumljiv. Razumljivo, da mu je to uspelo zvedeti s pomočjo drugih simpatizerjev OF, ki jih tudi na avstrijski strani ni manjkalo. Leonu je lahko postregel s približnim številom vojakov, njihovo oborožitvijo. Med drugim so imeli tri havbi-ce in eno oklopno vozilo.

Nekaj informacij mu je dal celo zdravnik, ko se je pri njem zgledal z novim seznamom za zdravila. Med drugim mu je dejal, da so ti vojaki prišli z bojišča, da je njihova borbeno morala zelo slaba in da bodo tu ostali le nekaj dni, potem pa jih bo pot vodila proti jugu, kot mu je zaupal neki vojaški častnik. Zdravnik je s tem mladim aktivistom kar nekam sočustvoval. Ob neki priliki mu je dal celo večji kos kruha. Ni sicer odveč pripomniti, da je mnogo teh zdravil, ki jih je Leonu nosil Srnjak, romalo po partizanskih kurirjih tudi v bolnišnice, ki so bile skrite v osrčju skrivnostnih pohorskih gozdov.

Ker je Srnjak dokaj dobro poznal številne kraje tudi na oni strani meje, se pravi v Avstriji, je bil zato tudi dokaj pogosto za vodiča Leonu, ko je le-ta imel med Avstriji svoje govore. In neredko je z njima odšel v gozdove tudi kakšen zaveden avstrijski domoljub, nekatere pa je bilo treba tudi primerno poučiti in ta poduk je običajno tudi zalegel. Nekateri, ki so sicer bili za naciste, so potem pomagali celo partizanom, bili njihovi zaupni sodelavci. Srnjak je bil tudi vodič, ko je odšla četa ali vod partizanov v kakšno preskrbovalno ali vojaško akcijo na avstrijsko ozemlje.

Feliks Ofič danes – brez lastne hvale – ugotavlja, da pa sta z materjo kmalu po končani vojni ostala kar nekam pozabljena. Njemu in še mnogim drugim lahko v tolažbo zapišemo, da nista bila edina, kajti resnica je, da so po vojni prišli na površje in dobre položaje mnogi, ki žal za našo revolucijo niso nič kaj dosti prispevali ali se žrtvovali in izpostavljali nenehni nevarnosti, da jih bo neke noči aretirala gestapo ali da bodo izkrmavali v ognjenem boju s sovražnikom. In resnica je, da je danes lahko vsak ponosen na svojo revolucionarno delo, na svoj prispevek, ki ga je dal za našo svobodo. NOB je bila skupaj z OF široka in pogumna tribuna nacionalnih hotenij in idej, izvirajočih iz večstoletnega boja za našo novo socialistično Jugoslavijo.

Franjo Hovnik

Franc Murgelj

Človek, ki so ga lovili rafali

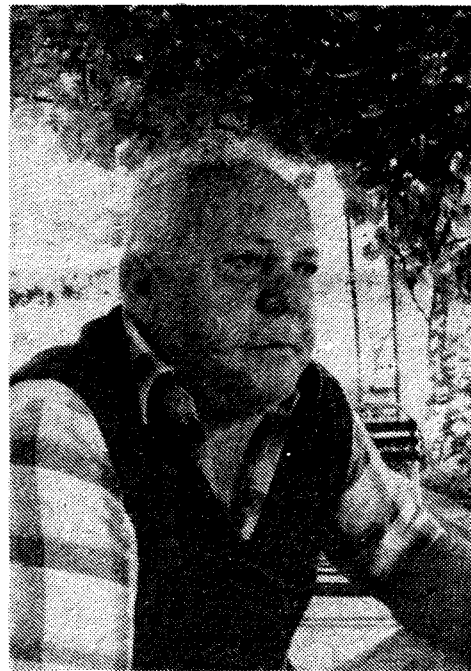
Človek bi dejal, da je gromovnik, pa ni. Tudi mehak ni, četudi je v njem veliko toplote in nekam robate prisrčnosti: neznanec, ki se ti hitro prikupi. Razoran obraz, takšnega mu je pustila vojna, v Rogaški Slatini veliko porpeni. Pomeni in govori, da Murgelj oprošča, če je le moč, vendar tudi to, da zna jedko in strupeno, brez pomišljanja udariti kot kakšen partizanski jurišar. Brez dlake na jeziku. Tega so v Rogaški Slatini vajeni. Ne čudijo se. Morda včasih tu in tam ni zaželen. To ve. Za hip se skrije vase, se pogrezne v svojo školjko, v naslednjem trenutku pa že udari. Z napakami se težko sprijazni in dejal bi, da je kar naprej njegov. Tako govori v posebnem jeziku tudi njegov trpki smeh, ki ga zakriva z nekakšno žametnostjo.

Res, Murgelj, kleni Dolenjec iz Mirne peči, slehernemu prinaša sporočilo o sebi: da ni dobro zobati češenj z njim in hkrati, da razume sočloveka in je voljan pomagati.

Takšen je Franc Murgelj, dolenjski sosed Efenke, Lazarja, Mare Rupene, Ojsterca, štajerski gromovnik.

Mogočne brajde pred hišo, na poti k romantični izletni točki Bellevue nad Rogaško Slatino, skrivajo tršatega in po svoje tudi vedrega moža, ki je od štirinajstega leta naprej delal v gozdu in se potil za borne pare, popravljal ceste, kuhaj ogle, žgal pri tovarnarju Sedeju opeko.

»Štiridesetega leta smo pri Sedeju organizirali štrajk in dosegli, da so nam prima-

knili en dinar pri uri. Sedej je pripeljal žandarje. Pogajali smo se pred tovarno, bil sem v stavkovnem odboru. Podla duša me je izdala. Vedel sem, da je z menoj pri Sedeju končano. Odločil sem se in delo pustil, preden bi me Sedej odpustil.«

Mimo prijazne hišice so v presledkih rohneli avtomobili. V Rogaški Slatini je sezona na višku. Restavracijo na Bellevueju rad vsakdo obišče. Nekdanji borci, na zdravljeno, raje obiskujejo Murglja. Radi imajo njegovo odkritost, grobo prijaznost, nevsi-ljivo, pa zato tembolj nalezljivo humorno naravo, ki kajkrat postreže z duhovitostjo, pomešano s šalami.

»Spet sem se zaposlil v gozdu,« nadaljuje, za kanček bolj zresnjen, »ko je zaropotalo. Z Javorjevim Nacom sva zvlekla na kup cel voz orožja, pomagaj je tudi Novšakov Lojz z Grškega vrha. Z Zupancičevim Jožetom sva bila domenjena o vseh stvareh, ki jih je moral vedeti vsak, ki mu ni bilo vseeno, kaj se dogaja. V začetku februarja 1942 sem se umaknil v gozd. Nekoliko pred tem smo gradili bunkerje in barake za partizane, za

bodočo vojsko, na Frati. Priključil sem se Gašperjevi četi, ki je bila poznejša prva četa Zapadnodolenjskega odreda. Tukaj sem ostal do ustanovitve Tomšičeve brigade.«

23. septembra 1942 je Franca doletelo, tako doletelo, da je mislil, da se ne bo nikoli več zmazal iz tega. Na hrbtu mu je eksplodirala bomba, ga razmesarila, poškodovala roke, noge, obraz... In vendar nesreče še ni bilo dovolj: zajeli so ga Italijani, ga odpeljali v kočevsko bolnišnico, ga pozdravili, potem pa strpali v ljubljanske zapore in že tretji dan obsodili na dosmrtno ječo. Odvlekli so ga v Italijo in po novem letu 1943 se je znašel v zaporu Castelfranco, kmalu zatem pa v Aleksandriji. Popotovanju ni bilo ne konca ne kraja. V Italiji se je Franc znašel skupaj z Vinkom Smolnikarjem, Zvonetom Dankom, Suhim (partizansko ime Senk), Vladom Guzovičem z Reke... Miru pa ni in ni hotelo biti. Odvlekli so jih v Padovo, nato v Trst. V Trst Italijani zvitega in pogumnega Dolenjca niso pripeljali. Skočil je z vlaka skupaj s prijatelji Smolnikarjem, Suhim, Rjavcem in Kuntnerjem.

»Znašel sem se v Vini vasi na Dolenjskem. Dodelili so me za komandirja čete, ki je urila novince, čez en mesec pa so nas razdelili po brigadah. Pri napadu na Žumberk me je spet zadelo. Odromal sem v bolnišnico nad Laščami. Ko sem poleti 1944 prišel nazaj med borce, sem postal komandant I. bataljona XV. brigade. Minilo je par mesecev, jesen se je spustila nad Dolenjsko, ko me je spet zadelo. Tokrat pri napadu na Kočevje.«

In spet bolnišnica. Obrh pri Podturnu. Franc se vrne. Postane komandant mesta Trebnje. Rane so ga zdelale. Boj se mu odmakne. Ko so se Dako, Lazar, Luka Vidmar in drugi podali v ofirsko šolo v Sovjetsko zvezo, jih spremlja kot komandant bataljona do Korduna, do Topuskega.

»Potem sem pristal, spet kot komandant bataljona, v dopolnilni brigadi glavnega štaba, še prej pa sem odšel v Biograd na moru. Z bataljonom sem tik pred koncem vojne odšel prek Velebita na Kočevsko, na večer pred osvoboditvijo Ljubljane pa smo vendarle prišli v naše glavno mesto. Zamenjal sem nekaj enot in ko je bila 10. brigada, v kateri sem naposled pristal, razformirana, so me postavili za komandanta 2. bataljona KNOJ.«

Varnosti države se je posvetil do upokojitve.

Medtem so mu dvakrat operirali ledvice.

Rane ga venomer skelijo.

1954. leta je kupil hišico pod Bellevuejem.

Nenadoma se mu oči zaiskrijo. Postaja razdražen.

»Ne reči, da pri nas nekateri niso pozabili, čemu in zakaj so se borili. Hudo napak je tudi to, da smo se grdo navadili izkrivljati dejstva, da ne znamo več povedati stvari na glas, da nekako momljamo kot medvedi, govorimo v rožicah. Povejmo, pri bogu, na glas: vsega imamo, pa smo nergači. Poštenje hlapi, vedno manj ga je. Je to napredek?«

Gledava travnik za hišo. Bohotijo se koprive, očitno neuničljiva zel različnih vrst. Lep travnik sicer.

»Zadružne koprive,« skorajda zakriči in to zveni kot kletev. »Prosil sem jih, naj mi dajo v najem travnik. Nič. Zdaj bi bil to osamljen primer, prav in oprostite...«

Naj bo, kakor že. Jaz sem svojim otrokom jasno in glasno povedal, brez hudih besed: bodite pošteni, denar ni vse.«

Na jesen se bo odpravil zdraviti bolne, od hoste ozebljene noge v Dolenjske Toplice. Do takrat pa bo najbrž še kar naprej besnel nad »zadružnimi kačami« in še čim...

Milenko Strašek

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35